

1980/81:9

Torsdagen den 16 oktober

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

2 § Svar på fråga 1980/81:11 om en fast dansscen för Birgit Cullberg

Anf. 1 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Carl-Henrik Hermansson har frågat mig vad jag avser att göra åt det förhållandet att en av världens förnämsta skapare på danskonstens område, Birgit Cullberg, saknar fast scen i Stockholm.

Jag har inhämtat att ett samarbete har inletts mellan TV 2 och bl. a. Cullbergbaletten som innebär att Cirkus på Djurgården i viss utsträckning kan utnyttjas som dansscen fr. o. m. sommaren 1981. Dessutom arbetar sedan juni 1979 en utredning med uppgift att granska tänkbara lokalalternativ för dansteaterscen. Enligt uppgift kommer utredningen att överlämna ett förslag under november månad och därvid föreslå att Cirkus, efter viss upprustning, under ca tolv veckor per år skall användas för dansändamål. Förslaget kommer att bli föremål för sedvanlig budgetprövning.

Anf. 2 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret men finner det högst otillfredsställande.

Jag vill börja med att fastslå två obestridliga sakförhållanden: för det första att Birgit Cullberg är inte bara en av Sveriges utan en av världens förnämsta skapare på danskonstens område, för det andra att det är ingenting mindre än en kulturskandal att Birgit Cullberg och hennes eminenta balett inte har en fast scen i Sveriges huvudstad.

När jag säger kulturskandal är det ingen överdrift i stil med de stora ord som en del partiledare använde i gårdagens allmänpolitiska debatt.

Det är inte första gången som den här frågan tas upp i riksdagen. Jag förde fram den både 1977 och 1979. Förra året skrev kulturutskottet mycket

positivt om vår motion, men jag tycker att Jan-Erik Wikströms kvarnar mal väldigt långsamt. Nu säger han att den här utredningsmannen skall bli färdig så småningom, i november i år, och att det möjligen skall ordnas så att Cirkus står till förfogande för Cullbergbaletten och kanske också för andra balettrupper under tolv veckor om året. Men, herr Wikström, det finns ändå ingen fast scen för danskonsten i Stockholm. Det är ju ett nytt provisorium som inrättas.

Jag vill vidga frågan litet grand och inte bara tala om Cullbergbaletten utan om danskonsten över huvud taget, som enligt min mening inte värderas på det sätt som den borde göra i vårt lands kulturliv. Vi har en rad mycket duktiga balettrupper och framstående danskonstnärer som inte får tillfälle att visa sitt kunnande för en tillräckligt stor publik. Därför behövs det enligt vår mening en permanent balettscen – en permanent scen för danskonsten – helst i rikets huvudstad. Jag vädjar till herr Wikström om att han tar förnyade initiativ för att detta skall kunna komma till stånd.

Jag uppmärksammade att herr Wikström, när han relaterade min fråga, hade översatt kulturskandal till förhållande.

Jag vill sluta med att fråga: Tycker ändå inte Jan-Erik Wikström att det är en smula genant att det skall vara på det här sättet, att det saknas en fast scen i rikets huvudstad för balettkonsten och för en av världens främsta danskonstnärer?

Anf. 3 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Jo, jag är den förste att beklaga att det inte finns en sådan fast scen. Vi har en operascen där det också finns en fast balettensemble, men där är det trångt om utrymmet, och det är ju en del av problemet.

Under de senaste åren har vi lyckligtvis kunnat förstärka danskonsten genom att tillföra nya tjänster som dansare, och det har bl. a. gynnat Cullbergbaletten.

Jag har också tillsatt en utredningsman som kommer att lämna sitt betänkande i nästa månad, och hans huvuduppgift har varit att komma med förslag om en fast scen. Ett alternativ som har diskuterats har varit Stadsteatern, för den händelse man kan flytta över ensemblen till detta riksdagshus när vi flyttar över till Helgeandsholmen. Andra alternativ har varit Cirkus, en del andra lokaler och även musikaliska akademins gamla lokaler vid Nybrokajen. Det kan verka enkelt att bestämma sig för vilken scen man skall använda för detta, men det är väldigt många som gör anspråk på de olika utrymmena. Det är en del av problemet.

Det är ändå glädjande att vi redan nästa sommar kommer att kunna ha möjlighet att använda Cirkus för att ge dansföreställningar. Jag har erfarit att det har träffats en överenskommelse mellan TV, Operan och riksteatern om dans på Cirkus under augusti och september 1981, och där kommer också Cullbergbaletten att få möjligheter att vara med. Men jag hoppas självfallet, liksom Carl-Henrik Hermansson, att vi också skall kunna lösa frågan om en fast scen i Stockholm. Det är hög tid.

Anf. 4 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill än en gång understryka vad jag sade i mitt förra anförande, att en tolv veckors scen ute på Cirkus inte kan likställas med en fast scen för danskonsten. Det blir ett nytt provisorium, vilket jag anser inte är tillfredsställande.

Jag vill fråga Jan-Erik Wikström: Om nu utredningsmannen kommer med sitt förslag i november, när kan ens detta provisorium förverkligas? Det har sagts i pressen att det skulle bli först om två år. Stämmer det? Två år är en lång tid i en danskonstnärinnas liv. Jag vill erinra om att Birgit Cullberg, som visserligen är oerhört vital i sin konstutövning, redan är över 70 år.

Anf. 5 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Carl-Henrik Hermansson vet säkert att jag är tvungen att svara att jag nu inte kan ge något besked om tidpunkten. Jag har faktiskt ännu inte fått förslaget, och jag har inte haft möjlighet att överlägga med budgetministern om detta. Jag kan försäkra att jag skall göra allt vad jag kan för att påskynda detta.

Till sist vill jag också påminna om att det inte bara är Cullbergbaletten som åtnjuter internationellt rykte. Det gör också från andra utgångspunkter Cramérbaletten och Operabaletten. Det är viktigt också för dessa grupper att vi får en fast scen i Stockholm.

Anf. 6 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Det senaste som Jan-Erik Wikström framförde vill jag helhjärtat instämma i. Det överensstämde med vad jag sade i mitt första anförande om att frågan bör vidgas till att inte bara gälla Cullbergbaletten utan den svenska danskonsten över huvud taget.

3 § Svar på fråga 1980/81:13 om vissa åtgärder för att garantera en riktig fastighetstaxering

Anf. 7 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Rune Torwald har med anledning bl.a. av nya blanketter för allmän fastighetstaxering till mig ställt följande frågor:

1. Avser budgetministern att vidtaga några åtgärder för att eliminera riskerna för att lika omöjliga frågor etc. kommer att ställas vid kommande fastighetstaxeringar?

2. Kommer regeringen att tillse att fastighetstaxeringsnämndernas ordförande och ledamöter får klart för sig att utfärdade tabeller, deklARATIONER m.m. bara är hjälpmedel samt att lokalkännedom o.d. är det viktigaste hjälpmedlet för att åstadkomma en rättvis och rimlig taxering i det enskilda fallet?

Som svar på Rune Torwalds första fråga vill jag nämna att erfarenheterna av 1981 års allmänna fastighetstaxering självfallet kommer att tas till vara inför kommande fastighetstaxeringar. Jag vill emellertid betona att en

Torsdagen den
16 oktober

*Om vissa åtgärder
för att garantera
en riktig fastig-
hetstaxering*

förutsättning för rättvisande fastighetstaxeringar är att ett förhållandevis stort antal uppgifter lämnas av de skattskyldiga om de inte kan inhämtas på annat sätt. Riksskatteverket har ansvaret för utformningen av deklara-tionsblanketterna, och verket är naturligtvis angeläget att de formulär som används får en lämplig utformning.

Jag kommer nu till Rune Torwalds andra fråga. Inför 1981 års allmänna fastighetstaxering har vi fått nya lagregler som syftar till att ge ett betydligt bättre underlag för taxeringarna. Så har t. ex. indelningen i fastighetstaxeringsdistrikt ändrats. Indelningen skall numera ske efter fastighetskategori så att lokal kännedom finns i nämnderna. S. k. konsulenter, som skall biträda vid taxering av olika slag av svårbedömbara fastigheter, skall knytas till de kategorivis indelade distrikten och nämnderna. I viss utsträckning kommer tjänstemän hos länsstyrelserna och lokala skattemyndigheterna att biträda nämnderna. Lekmannainflytandet har förstärkts genom att antalet förtroendevalda ledamöter i nämnderna ökats från nuvarande 3–6 till 5–8. Dessutom har under riksskatteverkets ledning ett mycket omfattande utbildnings- och informationsprogram genomförts. Riksskatteverket verkar även på en rad andra sätt för att taxeringsarbetet fungerar bra. Något behov av särskilda ingripanden från regeringens sida för att instruera taxeringsfunktionärer finns därför inte.

Anf. 8 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag ber först att få tacka för svaret.

Låt mig som en bakgrund till min fråga läsa in till protokollet den text i deklara-tionsblanketten som den genomsnittlige skogsägaren, som har 6-årig folkskola, måste ta del av om han skall utnyttja alternativ 3 under avsnitt E vid redovisningen av skogsmarksinnehavet. Vi har ju ganska många skolungdomar på läktaren, och det kanske inte skadar att de testar sina möjligheter att förstå en sådan här text.

”Vid alternativ 3 används samma tabell som i alternativ 2 och dels nedanstående. Ta uppgiften härnedan. Multiplicera med arealen och multiplicera med uppgiften ur tabellen härovan. Lägg samman resultaten. Tag uppgiften i nedanstående tabell och multiplicera på nytt med arealen, men multiplicera inte med den övre tabellen. Lägg samman resultaten. Dividera första resultatsumman med den andra.”

Jag hoppar över de siffror som sedan följer och fortsätter att läsa från blanketten:

”Arealen i olika åldersklasser är $30+20+30+0+0+20+10+0 = 110$ ha. Godhetsklass C ger $30 \times 0 \times 20 + 20 \times 15 \times 86 + 30 \times 40 \times 141 + 0 \times 65 \times 190 + 0 \times 75 \times 230 + 20 \times 85 \times 0 + 10 \times 95 \times 0 + 0 \times 95 \times 0 = 195000$ ”.

Jag skall inte gå vidare i texten utan bara tala om att man så småningom kom fram till en division: $195000/6550 = 29,8\%$ (avrundas till 30%)”.

Är det rimligt att begära att den deklara-tionsskyldige på heder och samvete skall intyga att han lämnat riktiga uppgifter med uträkningar av denna typ? Under alla förhållanden borde det enklaste svarsalternativet sättas främst så att man underlättar för den skattskyldige att hitta det. Nu

stod det i stället sist i blanketten, och det gjorde att det var svårt att komma fram till det. Många gav upp efter att ha läst blanketten under någon timme utan att kunna hitta ett enda alternativ som man ansåg sig kunna svara på.

När det gäller småhusdeklarationerna hinner jag bara hänvisa till de i pressen påtalade många exemplen på att dessa i vissa avseenden fått en både olycklig och ibland t. o. m. missledande utformning.

Till sist vill jag säga beträffande själva taxeringen att det enligt min mening är viktigt att understryka att ledamöterna i nämnderna inte är klavbundna av anvisningarna, utan att de skall utnyttja lokal- och personkännedom i sitt arbete för att åstadkomma rimliga och rättvisa taxeringsvärden i de enskilda fallen.

Anf. 9 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Får jag bara säga med anledning av Rune Torwalds rätt långa citat att detta gällde taxeringen av skogsfastighet. Det finns i samband med den åtskilliga komplikationer som det gäller för taxeringsmyndigheterna att få en riktig bild av. Därför är det alltid svårt för myndigheterna att avväga: att samtidigt som det används ett begripligt och bra språk skaffa så exakta informationer som möjligt om det som skall bedömas. Jag är medveten om att denna avvägning ibland kan vara svår att göra. Dock är jag övertygad om att man eftersträvar största möjliga klarhet samtidigt som man, som jag sade, försöker ställa frågan exakt, så att det inte blir missförstånd när man skall bedöma fastigheten. Här rör det sig ändå om rätt stora ekonomiska värden, varför det inte går att eftersätta exaktheten när det gäller formuleringen av frågorna. Gäller det stora skogsegendomar har f. ö. ägaren eller ägarna till fastigheten säkert tillgång till expertis för att få hjälp med just besvarandet av frågorna på blanketten.

Herr talman! Jag tror att Rune Torwald egentligen har stor förståelse för att det gäller att göra den här avvägningen, om det inte skall gå illa.

Anf. 10 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag har stor förståelse för de föreliggande svårigheterna men måste säga att man blir beklämd. Jag har själv blivit ombedd att hjälpa en skogsägare och tror mig vara ganska rutinerad när det gäller deklarationsblanketter och skogsfastigheter. När det hänvisas till expertis är att märka att sanningen är den att den expertis inte finns som kan svara på de frågor som gäller den enskilda fastigheten. Nu skall markägaren även beträffande det enklaste alternativet ange vilka egenskaper hans skog har jämförd med skogen i ett område som ibland kan omfatta 3–4 kvadratmil. Detta ställer även den mest samvetsgranne deklarat inför en omöjlig situation. Han kan möjligen jämföra med grannfastigheter eller fastigheter inom ett begränsat område, låt oss säga inom en kvadratmil, men att göra jämförelser avseende ett område på 3–4 kvadratmil är omöjligt. Det allra viktigaste är att man vid en kommande deklaration kan börja med det enklaste alternativet. Den som

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Om vissa åtgärder
för att garantera
en riktig fastig-
hetstaxering*

har bättre underlag för sin fastighet må lämna redovisningar som kräver ett mer kvalificerat kunnande.

I det här fallet tycker jag att det är särskilt viktigt att taxeringsnämnderna och deras ledamöter blir medvetna om att anvisningar, det må sedan gälla småhustaxering eller skogstaxering, är ett hjälpmedel och inte, som i vissa fall antyds, mer eller mindre bindande riktlinjer för taxeringen. De bör i stället med utnyttjande av sitt personliga kunnande, sin lokalkännedom och annat, se till att det i det aktuella distriktet blir rimliga taxeringsvärden fastigheterna emellan. Det är det som är det viktiga.

Anf. 11 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Riktlinjerna är fastställda med mycket stor omsorg, och det har gjorts noggranna förberedelser i länsstyrelserna och i riksskatteverket. Det skall vara fasta regler. Föreligger det alldeles särskilda omständigheter får man pröva i vanlig ordning och gå den rättsliga vägen. Det är mycket viktigt att vi slår fast den principen för vår fastighetsdeklaration.

Anf. 12 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag delar givetvis statsrådets Wirténs uppfattning. Det olyckliga är att frågorna i poängtabeller och annat i vissa fall är direkt vilseledande och ger helt felaktiga värden. Låt mig ge ett exempel. Ett litet badrum på 5 m² som råkar ha en dekorationsrand skall enligt poängtabellen värdesättas högre än ett dubbelt så stort badrum med perfekt inredning bara därför att det i det senare badrummet finns vitt porslin och kakel. Det är sådana här detaljer som rimligen inte kan binda taxeringsnämnderna att följa anvisningarna till punkt och pricka. Det är också så att fastigheter kan ligga ganska långt från samhällen, vägar och annat, men ändå anses höra till vissa riktområden. Jag tror att statsrådet och jag är överens, men jag tror också att det är viktigt att taxeringsnämndernas ledamöter blir på det klara med att man i första hand skall utnyttja sin goda lokalkännedom för att tillse att inte taxeringsresultaten blir orimliga.

4 § Svar på fråga 1980/81:15 om planerad nedläggning av Nässjö Bryggeri AB

Anf. 13 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Arne Fransson har frågat mig om jag anser att en nedläggning av bryggeriet i Nässjö står i överensstämmelse med det beslut riksdagen fattade hösten 1978.

Riksdagens beslut innebar bl. a. att staten skulle bilda ett strukturbolag, Brygginvest AB, med uppgift att initiera och medverka vid strukturförändringar i bryggeribranschen. Brygginvests första uppgift skulle vara att åstadkomma en samordnings- och strukturplan för bryggeribranschen. Planens syfte var att definiera vilka strukturförändringar som borde äga rum och i vilken takt de borde genomföras. Särskild hänsyn skulle tas till

regionalpolitiska synpunkter och sysselsättningsaspekter.

Brygginvest har i februari 1980 presenterat en strukturplan som en majoritet av bolagets styrelse står bakom. Vid utarbetandet av planen har Brygginvest utgått från följande mål för sin verksamhet.

1. Medverka till att branschen i konsumenternas, de anställdas och företagens intresse ges förutsättningar att verka effektivt, vilket också bör kunna bidra till att begränsa importen.

2. Medverka till att konkurrens vidmakthålls inom branschen.

3. Medverka till att omstruktureringsproblemen kan lösas på ett för samhället acceptabelt sätt.

Mot bakgrund av dessa mål har Brygginvest föreslagit förändringar i produktionsstrukturen vilka bör genomföras under en fyraårsperiod. dvs. under åren 1980 t. o. m. 1983. En av de första åtgärderna som föreslås är en avveckling av bryggeriet i Nässjö.

Med den överkapacitet som finns i branschen är en avveckling av vissa bryggerier oundviklig. Det är viktigt att denna avveckling sker på ett från samhällets synpunkt acceptabelt och kontrollerat sätt. Enligt riksdagsbeslutet har Brygginvest här fått vissa uppgifter. Bolaget har mot denna bakgrund medverkat vid Åbro Bryggeris övertagande av Nässjö Bryggeri. Enligt vad jag har erfarit fungerar avvecklingen tillfredsställande.

Jag finner ingen anledning till speciella åtgärder från samhällets sida men följer självfallet utvecklingen noga.

Anf. 14 ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Först vill jag tacka budgetministern för svaret på min fråga. Det beslut som riksdagen fattade hösten 1978 angående bryggeribranschens framtid var att man från samhällets sida genom Brygginvest AB aktivt skulle medverka till en kontrollerad strukturförändring och en fortsatt konkurrens inom branschen. Risk förelåg nämligen, om utvecklingen fick fortsätta, att en monopolliknande situation kunde uppstå. Samstämmighet rådde om nödvändigheten av att söka åstadkomma överlevnads- och utvecklingsmöjligheter för flera företag och produktionsenheter inom branschen och om att man vid nödvändiga strukturförändringar skulle ta hänsyn till regionalpolitiska och sysselsättningspolitiska intressen.

Jag är fullt medveten om att det finns en överkapacitet i branschen och att vissa åtgärder måste vidtas. Genom nedläggning av Nässjö Bryggeri AB försvinner en av konkurrenterna på marknaden. Nedläggningen sker på en ort som har haft och har problem med sysselsättningen. Därför ser jag det som angeläget att den fortsatta handläggningen av frågor som rör branschen också sker med den utgångspunkten att man även bör pröva en nedbantning av produktionen på de stora enheterna och därmed skapa ökade förutsättningar för att konkurrensen skall kunna vidmakthållas. Bli utvecklingen den som Brygginvest AB presenterar, kommer ett stort antal av de små enheterna att läggas ned under de närmaste åren. Av Brygginvests utredning framgår vidare att man anser sig ha ett ansvar för att tillföra ny produktion på orter där sysselsättning försvinner. Detta är ett bra uttalande. Men jag vill

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Om planerad
nedläggning av
Nässjö Bryggeri
AB*

fråga budgetministern: Vad har Brygginvest gjort för att skapa andra arbetstillfällen i Nässjö för den personal som blir arbetslös i samband med nedläggningen av bryggeriet?

Av budgetministerns svar framgår att avvecklingen fungerar tillfredsställande. Jag har litet svårt att förstå tankarna bakom detta uttalande. Jag är övertygad om att de anställda på bryggeriet eller Nässjö kommun inte ser en avveckling som tillfredsställande. Genom nedläggningen försvinner ett 50-tal arbetstillfällen, och detta har betydelse för en ort som Nässjö. Det är naturligtvis bra att budgetministern följer utvecklingen noga, men jag tror inte det räcker. Jag tror det är angeläget att Brygginvest får direktiv till en mer offensiv insats för att förverkliga riksdagens beslut, som innebär att det är nödvändigt att behålla konkurrensen inom branschen och att strukturförändringar hör kunna lösas på ett för samhället acceptabelt sätt.

Anf. 15 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Läget är ju det att vi har en betydande överkapacitet inom bryggerinäringen. Det är det som var utgångspunkten för det riksdagsbeslut som Arne Fransson här talar om. Jag tror att vi alla är eniga om att det är nödvändigt att göra en neddragning och att göra den på ett sådant sätt att det stör arbetsmarknaden och näringslivet ute i svenska bygder på minsta möjliga sätt. Men det är ändå självklart, Arne Fransson, att om man skall dra ned kapaciteten inom bryggerierna, måste en eller annan enhet falla ut, och då får man en del problem. När jag säger att avvecklingen i Nässjö har gått förhållandevis bra, ser jag det närmast ur personalens synvinkel. Enligt uppgifter som jag fått var det 39 berörda. Av dessa har flertalet lyckats få en alternativ verksamhet. De som inte har kunnat få det, har fått erbjudande från den nye ägaren att gå in i verksamheten i Åbro.

Nu har det alltid varit svårt att flytta på personal. Det vet Arne Fransson och jag mycket väl om. Det har inte heller denna gång varit någon särskilt populär åtgärd. Men det har anvisats en alternativ sysselsättning.

Sedan är det naturligtvis riktigt, som Arne Fransson säger, att från kommunens synpunkt är varje arbetsplats som försvinner en förlust, och nedläggningen innebär en minskning av differentieringen av näringslivet i denna kommun. Det är ofrånkomligt att så blir fallet. Men jag vill ändå hävda att Jönköpings län, och Nässjö kommun, står sig starkare arbetsmarknads-mässigt och industripolitiskt än många andra län som också är berörda av neddragningen inom bryggerinäringen. Det gäller därför att vi på olika sätt försöker skapa nya möjligheter till sysselsättning i Nässjö. Det är jag helt överens med Arne Fransson om. Men vi får å andra sidan inte tro att Brygginvest har så stora resurser att sätta in på att finna alternativa sysselsättningsformer att man kan lösa alla de här uppkomna problemen. Företrädare för Brygginvest har varit med vid nedläggningen av Nässjö Bryggeri, och de kommer att göra allt vad de kan i fortsättningen också. Men det finns som sagt inga oanade resurser bakom Brygginvest.

Anf. 16 ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Jag är fullt medveten om att Brygginvest, som budgetministern säger, inte har oanade resurser när det gäller att aktivt medverka till att skapa en alternativ sysselsättning. Men i mitt första inlägg knöt jag an till Brygginvests eget uttalande. Jag tycker kanske inte att man i praktisk handling har riktigt levt upp till vad man antytt om att man aktivt skulle medverka till en alternativ sysselsättning.

Jag håller med Rolf Wirtén om att utsikterna till sysselsättning i Jönköpings län är betydligt ljusare än vad de är i många andra län, där det kan bli fråga om nedläggning av bryggerier framöver. Men jag tror det är viktigt att man också noggrant följer frågan om konkurrensförhållandena, såsom också uttalades i riksdagsbeslutet. Genom nedläggningen av Nässjö Bryggeri AB försvinner onekligen en av konkurrenterna, varigenom det stora företaget i branschen ytterligare stärker sin ställning. Det bryggeri som har köpt Nässjöbryggeriet har små möjligheter att ta över den marknadsandel som Nässjöbryggeriet har haft, varför det är troligt att den kommer att tillfalla det dominerande bryggeriet inom branschen. Jag tycker därför att det är angeläget att budgetministern följer utvecklingen med största uppmärksamhet.

Anf. 17 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Frågan om uppbyggandet i Sverige av en alternativ bryggkoncern till Pripps är ju en annan fråga än den som Arne Fransson har utgått från, men jag är fullt medveten om att den finns inbyggd och t.o.m. kan sägas vara en huvudfråga i de strukturbeslut som riksdagen har fattat. Det är som sagt en sak som vi i budgetdepartementet arbetar med rätt intensivt och funderar över hur man skall kunna komma till rätta med.

Oavsett hur det går med den frågan tror jag man bör göra klart för sig att en neddragning i branschen som helhet är nödvändig och att några enheter måste läggas ned. Jag tror som sagt var att Nässjöbryggeriet inte kan påverka möjligheterna att bygga upp ett alternativ – den enheten var det nog nödvändigt att lägga ner under alla förhållanden.

Anf. 18 ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Jag är – och det sade jag också i mitt första inlägg – helt medveten om att det blir nödvändigt att företa bantningar och nedläggningar av vissa enheter. Jag hälsar med tillfredsställelse budgetministerns kompletterande svar, att man följer och jobbar med de här frågorna inom departementet. Jag tror det är nödvändigt.

I mitt senaste inlägg påpekade jag att i och med att ytterligare en konkurrent försvinner ökar risken för en monopolisering inom branschen. Detta tror jag skulle vara olyckligt, men jag utgår från att budgetministern medverkar till att så icke blir fallet.

*Om beskattningen
av inkomst av
bär- och svamp-
plockning***5 § Svar på fråga 1980/81:17 om beskattningen av inkomst av bär- och svampplockning****Anf. 19** Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Bertil Jonasson har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att lösa skatteproblematiken vid plockning av bär och svamp.

Många gånger torde det inte vara förenat med några större svårigheter att avgöra hur inkomsterna skall behandlas skattemässigt. Den som plockar i yrkesmässiga former och får ett tillskott till sin försörjning skall beskattas för dessa inkomster liksom för andra arbetsinkomster. Inte heller bör det normalt vara alltför svårt att avgöra när bärplockandet framstår som en hobbyverksamhet och där alltså beskattning inte skall ske. Riksskatteverket har också informerat om sin syn på dessa beskattningsfrågor, något som bör underlätta för skattemyndigheter och plockare att bedöma skattefrågan.

Någon ändring i skattelagstiftningen rörande inkomster av bär- och svampplockning har inte skett. Jag är emellertid medveten om att på många håll den uppfattningen finns att villkoren i praktiken har skärpts. Det är för dagen knappast möjligt att ge ett entydigt svar på frågan i vilken utsträckning skatteaspekter kan ha inverkat på intresset för bärplockningen. Jag har erfarit att man i några län, bl.a. i Värmlands, Kopparbergs, Västernorrlands och Norrbottens län, med stöd av de s.k. länsplaneringspengarna, driver projekt som dels syftar till att utveckla ny teknik för att omhänderta bär och svamp och förbättra distributionssystemet, dels försöker kartlägga omfattningen av plockningen och vilken ekonomisk betydelse den verksamheten har för befolkningen i glesbygderna, och i det sammanhanget kommer givetvis beskattningsfrågan in i bilden.

Skatteutskottet (SkU 1979/80:34) har uttalat att bärplockarnas skatteförhållanden inte kan anses helt tillfredsställande. Delegationen för glesbygdsfrågor har i skrivelse till mig den 23 juni i år påtalat att beskattningsreglerna har medfört ett minskat intresse för bär- och svampplockning under senare tid. Frågan övervägs f.n. inom regeringskansliet, men jag är inte för dagen beredd att ange vilka stimulansåtgärder som kan vara lämpliga.

Anf. 20 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Jag tackar budgetministern för svaret på min fråga.

Våra skogar producerar mycket stora mängder bär. Enligt riksskogstaxeringen 1975–1977 fanns det en tillgång av blåbär på 219–307 miljoner kilo. På lingon var tillgången 142–168 miljoner kilo årligen. Av naturvårdsverket gjorda beräkningar säger att vi tillvaratar bara 10 à 20 % av denna tillgång. Skogsbär och svamp skulle kunna tillvaratas i långt större utsträckning än som nu sker. Det skulle vara till stor fördel för vår egen försörjning. Det skulle kunna ge oss stora exportinkomster. Dessutom skulle det vara positivt för handelsbalansen.

Skatt på plockning har funnits sedan 1910. Några nämnvärda skatteintäkter på sådana inkomster torde inte ha förekommit. Kontrollen av mervärdeskatten har aktualiserat den här skattefrågan. Det har enligt min

uppfattning medfört mindre plockning.

Plockning är ett hårt arbete, som mestadels utförs av skolungdom och andra personer i glesbygderna med inga eller små inkomster. Avdrag för resor, dvs. avdrag för inkomsternas förvärvande, torde ta det mesta av inkomsten. Dessa avdrag är mycket svåra att kontrollera. Skall kontroll ske blir det mycket arbete och väsen för lite ull, som man säger. Därför bör skatten på inkomst av bär- och svampplockning slopas när det gäller plockning som man har rätt till enligt allemansrätten. Den saken bör det inte vara särskilt vidlyftigt att klara. Ett sådant beslut skulle främja tillkomsten och drivandet av bärindustrier och ge ökad sysselsättning för glesbygdens folk.

Det är nu flera år sedan jag aktualiserade den här frågan i ett brev till glesbygdsdelegationen. Frågan har sedermera också varit föremål för motioner här i riksdagen.

Av undersökningar som vi från glesbygdsdelegationens sida gjort hos länsstyrelser m. fl. har klart framgått att bestämmelsen om skatt på plockning kan slopas. Däråt lutar de flesta. Våra grannländer har redan en liberalare lagstiftning i det här avseendet. Vi bör nu enligt min uppfattning införa liknande bestämmelser.

Nu säger budgetministern att det är svårt att ge ett entydigt besked om hur man skall hantera den här frågan. Budgetministern är dock positiv, och jag är tacksam för att han vill lösa frågan på något sätt.

Det finns personer som plockar i yrkesmässiga former, även om jag inte tror att det är många som gör det. För att skilja den yrkesmässiga plockningen från den hobbybetonade skulle man kunna sätta en inkomstgräns, ett system som jag föreslog redan i mitt första brev till glesbygdsdelegationen.

Budgetministern är för dagen inte beredd att ange en lösning. Det kan jag ha förståelse för med hänsyn till att hans tid i budgetdepartementet ännu inte är särskilt lång. Jag vill emellertid ställa denna fråga till budgetministern: Vill budgetministern prioritera den här frågan så, att det kommer att finnas regler till 1982 års taxering, som avser 1981 års inkomster? I så fall skulle man kunna ge ett besked före nästa säsong – det skulle vara värdefullt.

Anf. 21 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Den här bärplockningen kan naturligtvis vara av rätt olika omfattning när det gäller volymen. Det framgår också av mitt svar att det här gäller att göra en rimlig avvägning mellan det som kan betecknas som hobbybetonad plockning – jag tror jag använde den formuleringen i svaret – och det som är att betrakta som yrkesverksamhet.

Bärplockningen kan ibland inbringa betydande inkomster. Delegationen för glesbygdsfrågor har angett att det finns personer som redovisar inkomster av bärplockning i storleksordningen 40 000–50 000 kr. per år. Då är det ju ändå självklart – jag hoppas att Bertil Jonasson och jag är överens om det – att de intäkterna måste beskattas på samma sätt som andra intäkter.

Jag vill också göra ett tillägg när Bertil Jonasson nämner skolungdomar

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Om beskattningen
av inkomst av
bär- och svamp-
plockning*

*Om beskattningen
av inkomst av
bär- och svamp-
plockning*

som bärplockare. Det är då i allmänhet fråga om feriearbete och biinkomster. Ungdomarna kommer sällan upp till inkomster över 6 000 kr. per år, som ju är det skattefria beloppet. Jag tror alltså att vi kan föra undan den gruppen från debatten.

När jag i svaret säger att vi skall se på den här frågan beror det på att det finns litet olika praxis i Norden och att det kan finnas anledning att ha ungefär samma regler på det här området, liksom vi har det på andra områden inom den nordiska gemenskapen.

Jag tycker också att det finns skäl att försöka få fram något mer bestämda regler till nästa bårsäsong. Jag hoppas att på den punkten kunna villfara frågeställarens begäran.

Anf. 22 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Om det finns människor som rent yrkesmässigt under lång tid kan ägna sig åt bärplockning och som då kan tjäna 40 000–50 000 kr. bör de givetvis beskattas för detta – naturligtvis med avdrag för utgifter för inkomsternas förvärvande. Med den erfarenhet som jag har från skogsbygderna tror jag ändå att det är ett mycket litet antal människor som kan komma upp i sådana inkomster. Storleken kan också bero på tillgången på bär vissa år.

De som kommer upp i stora inkomster, säg 20 000–30 000 kr., bör alltså beskattas – det tror jag att vi kan vara överens om.

Det finns faktiskt en parallell här också. Vissa biodlare, som har 15 samhällen, är fria från beskattning, om jag är rätt informerad.

Det skulle vara värdefullt om budgetministern tar sig an frågan mycket snart. Man bör försöka föra undan dem som har smärre inkomster på 5 000–6 000 kr. och kanske upp till 10 000 kr. Där rör det sig väl om hemmafruar, skolorngdomar och pensionärer. Och jag vill t. o. m. påstå att det i många fall kan vara barn också, som tycker att det är intressant att tjäna någon extra krona.

Jag tar fasta på att budgetministern sade att han skall försöka åstadkomma en lösning till nästa säsong. Det hoppas jag på, och med det tackar jag än en gång för svaret.

Anf. 23 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Det är mycket viktigt att stryka under vad jag var inne på i mitt förra inlägg, att det inte kan bli tal om skattebefrielse för stora inkomster. Och jag har förstått att också Bertil Jonasson anser att det skulle vara omöjligt att acceptera en sådan regel.

Vad jag har i mina tankar är naturligtvis att försöka göra någon begränsning. Var ett sådant tak skall sättas vill jag ha tid att fundera på. Det får vi återkomma till.

Anf. 24 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Jag tror att vi kan vara överens om att speciellt stora inkomster bör beskattas, i den mån sådana förekommer. Det är naturligtvis

svårt att kontrollera sådana inkomster, men vi kan ändå vara överens om att man måste följa någon viss princip vid bedömningen av vad som skall beskattas på samma sätt som annan arbetsinkomst. Det gäller då att sätta en gräns vid en lämplig nivå. I mitt första brev föreslog jag 5 000 kr. Kanhända är den gränsen för låg. Jag tror att man bör sätta den vid 10 000 kr., eftersom det är rätt stora kostnader förenade med inkomstens förvärvande och eftersom det är stora svårigheter att upprätthålla en kontroll på detta område. Det är t. ex. svårt att fastställa var plockningen har skett.

Jag är mycket tacksam för budgetministerns svar på min fråga. Jag tycker trots allt att det innebär att frågan har fallit framåt.

6 § Svar på fråga 1980/81:16 om en allmän prisinformation

Anf. 25 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Grethe Lundblad har mot bakgrund av pågående förhandlingar mellan konsumentverket och näringslivet frågat mig om jag anser det vara tillfredsställande att en allmän prisinformation inte kommer till stånd i ett läge, da konsumenterna på grund av sänkt köpkraft behöver vara mera prismedvetna än forut.

Först vill jag säga att jag själv klart anser det nödvändigt att konsumenterna på lämpligt sätt får fullgod information om varor och tjänster, bl. a. förstås om priset.

Förhandlingarna är inte slutförda. Vi vet alltså inte resultatet av dem. Vidare tycks underlag saknas för att bedöma vilken prisinformation som konsumenterna faktiskt är betjänta av.

Anf. 26 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga. Jag vill peka på att näringsutskottet redan i november 1979 redovisade att förhandlingar pågick om allmänna riktlinjer för prisinformation. Man räknade med att förhandlingarna skulle avslutas våren 1980. Nu verkar det dock som om förhandlingarna har kört fast. Såvitt jag kunnat förstå beror det på att handelsorganisationer och olika detaljhandelskedjor förhålar förhandlingarna.

Under den senaste tiden har man kunnat finna att förekomsten av prisinformation i handeln, dvs. av prisangivelser på varorna, alltmer har minskat. Det gäller beträffande både kläder och skor, och t. o. m. i torgständer har prisinformationen alltmer börjat slopas.

Det är många som liksom jag anser att det är mycket viktigt att klart ange priserna. Det är nämligen mycket lättare att dölja prisökningar, om det inte ges någon öppen prisinformation. Jag tror att även handelsministern vill hålla med mig om att konsumenternas prismedvetenhet är en mycket viktig faktor i kampen mot inflationen. Utan en tydlig prisinformation får konsumenterna mycket sämre möjligheter att väga varans kvalitet och utseende mot priset. Det är just i samband med sådana avvägningar som prismedvetenhet

skapas.

Nu säger statsrådet i sitt svar att det saknas underlag. I sommar har konsumentverket presenterat en stor enkät om konsumenternas synpunkter på olika förhållanden. Av den framgår bl. a. att konsumenterna anser att det är mycket viktigt att få reda på priset. I en hearing som gjorts med politiker från alla partier framhölls från samtliga håll att en allmän prismärkning är viktig.

Redan när marknadsföringslagen förbereddes i början av 1970-talet angavs priset som en av de mest väsentliga informationspunkterna. Därför verkar det både nonchalant och litet löjligt när det påstås att det skulle vara så komplicerat att genomföra en allmän prisinformation. Man frestas nästan att fråga om handelsministern aldrig själv går ut och handlar. Om han gjorde det, skulle han upptäcka att en prismärkning av varorna inte skulle vara så svår att genomföra.

Jag är klar över att en allmän regel om prisinformation måste vara försedd med vissa undantag, men det är inte så komplicerat att komma fram till vilka dessa undantag skall vara.

Jag vill fråga handelsministern: Skall vi politiker förvägra konsumenterna rätten att få prisinformation, något som jag tycker är en viktig konsumenträttighet, speciellt i ett läge där konsumenternas situation blir svårare på grund av en hög inflationstakt, på grund av slopandet av priskontrollen på viktiga varor och på grund av urholkningen av konsumenternas köpkraft när momsökningar och olika avgifter drabbar hushållen.

Jag skulle vilja fråga: Tänker handelsministern låta dessa förhandlingar dra ut på tiden hur länge som helst? Dröjsmålet är allvarligt, för vad det gäller är att tillförsäkra konsumenterna en viktig rättighet. Kan handelsministern förhålla sig passiv till dröjsmålet med dessa viktiga förhandlingar?

Anf. 27 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Situationen är den att konsumentverket självt uppenbarligen anser att man inte har tillräckligt underlag för att avbryta förhandlingarna och i stället vända sig till regeringen för att begära förslag om reglerande åtgärder. Konsumentverket avser att göra ytterligare en SIFO-undersökning om vad det egentligen är för konsumentintressen som finns i det här fallet.

Det är lätt att räkna upp alla möjliga olika saker som man skulle vilja göra i konsumentintressets namn, men konsumenterna har intresse inte bara av priset på en vara utan också av att detta pris inte är onödigt högt. Det är ju så att en lång rad olika ålägganden i konsumentnyttans namn faktiskt har den avigsidan att de också kostar något och leder till ett högre pris än varan annars skulle ha haft. Oinskränkt bytesrätt, en sådan sak som den vi nu diskuterar, kundvägar m.m. – det går att förlänga listan – drar naturligtvis med sig kostnader. Det finns förvisso mycket som sett ur en synvinkel kan vara ett starkt konsumentintresse, men innan man går till definitiva ingrepp måste man ta hänsyn till att de tjänster som man då lagstiftar fram kostar något. Dessa kostnader kommer till sist att drabba konsumenterna. Därför

tycker jag att det är betydelsefullt att tillsammans med parterna, konsumentverket och näringslivet, försöka resonera sig fram till vad som är en riktigt avvägning. Jag tror inte att man skall betrakta det som något tredskande eller långhalande. I själva verket är företagen medvetna om att det är fråga om en balansgång mellan vad det ena och det andra för med sig i form av ytterligare kostnader.

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Om en allmän
prisinformation*

Anf. 28 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Jag tycker att handelsministern drar in saker och ting som inte har med prisinformationen att göra. Jag kan inte anse att det skulle vara särskilt betungande vare sig ekonomiskt eller rent praktiskt att sätta ett pris på alla varor man skyltar med och har till försäljning liggande eller hängande på olika ställen i affärslokalen. Inom livsmedelshandeln har man en nästan genomgående allmän prisinformation och även information om jämförpriser. Det har man därför att livsmedelshandeln själv behöver ha denna prismärkning för sitt försäljningssystem. Man bryr sig inte om att det kostar pengar när det ingår i försäljningssystemet.

Det har faktiskt väckt uppmärksamhet att handelsministern vid möten med näringslivet den senaste tiden direkt har uttalat att vi behöver en andhämtningspaus i konsumentpolitiken. Är det då anmärkningsvärt att detaljhandelns organisationer och grossisterna fördröjer och förhalar en sådan här förhandling? De vill kanske inte komma till ett snabbt resultat, därför att de anser att det i ett läge med höga priser skulle vara till nackdel för dem, om konsumenterna direkt fick veta priserna. Det ligger mer i deras intresse att konsumenten först får titta på en sak, bli intresserad av den och sedan gå in i affären och få veta priset. Då har konsumenten många gånger mycket svårare för att ta ställning till om han behöver en vara eller inte.

I andra sammanhang hänvisar handelsministern ofta till EG när det gäller att bromsa upp, som jag tycker, rimliga konsumentkrav. Men hur är det i EG-länderna i denna fråga? Jo, såväl i Frankrike och Belgien som i Danmark har man enligt lag allmän prisinformation med vissa undantag. Schweiz har också sådana bestämmelser. Varför dröjer Sverige med att genomföra denna viktiga konsumenträttighet?

Jag tycker inte man kan skylla på att det skulle vara krångligt. Jag tycker att handelsministern i detta läge för konsumenterna nästan har en skyldighet att se till att vi snarast får en allmän prisinformation.

Anf. 29 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Det är inte så att saken fördröjs och förhålas. Det är faktiskt som jag sade: Konsumentverket självt vill göra ytterligare undersökningar av vad konsumenterna egentligen är betjänta av innan man drar några definitiva slutsatser.

Saken är faktiskt inte fullt så enkel som Grethe Lundblad vill göra gällande. Det finns olika branschintressen – ta bara konsekvenserna för juvelerarhandeln, om man skall ha också en prislapp på varenda artikel som ligger i skyltfönstren! Det har också påpekats att det kan öka stöldrisker-

Torsdagen den
16 oktober

*Om en liberalise-
rad lagstiftning
för skrivbyråer*

na.

I en replik hinner jag inte utveckla alla de komplikationer som kan finnas. Men rent generellt gäller faktiskt att lika väl som en lång rad saker som har gjorts i religionens namn knappast kan ha behagat Gud Fader, är inte allt som görs i konsumentintressenas namn nödvändigtvis till fördel för konsumenterna. En sådan här sak kan komma att starkt fördyra varorna, och det är ytterst betydelsefullt att ta hänsyn till det.

Anf. 30 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Jag tycker faktiskt att frågan om prisinformation är så viktig att man inte kan bolla bort den med argumentet att det saknas underlag. Jag har dessutom hört andra åsikter i den här frågan från konsumentverket än dem som handelsministern här ger uttryck för.

Det är typiskt att handelsministern helt låter bli att svara på min fråga, varför Sverige skall ha en sämre konsumentlagstiftning än många EG-länder. Jag tycker det är anmärkningsvärt att vi i detta trängda läge för konsumenterna inte kan genomföra en allmän prisinformation.

Om handelsministern hade litet god vilja skulle han kunna få handels- och näringslivets organisationer att snabbt komma till ett resultat. Man började förhandla om den här frågan 1979, och förhandlingarna skulle vara färdiga våren 1980. De är ännu inte färdiga, och man ser tydligen inte lösningen på problemen.

Jag skulle till sist vilja fråga: Är handelsministern beredd att tillgripa lagstiftning, om det inte inom den närmaste tiden kommer till stånd klara regler för prisinformationen till konsumenterna?

Anf. 31 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Diskussionerna mellan konsumentverket och näringslivet fortsätter. När vi får se vad de resulterar i är det dags att svara på den fråga som Grethe Lundblad ställde.

7 § Svar på fråga 1980/81:29 om en liberaliserad lagstiftning för skrivbyråer

Anf. 32 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Rune Torwald har frågat mig när den enmansutredning som tillsattes i juni i år kommer att lägga fram sitt förslag till liberaliserad lagstiftning för skrivbyråernas utescervice till fromma för arbetsmarknaden i allmänhet och de sysselsatta i denna bransch i synnerhet.

Enligt sina direktiv skall utredaren till en början göra en kartläggning av arbetsmarknaden för de korttidsanställda på kontorsområdet och belysa det servicebehov som skrivbyråerna tillgodoser. Därefter skall utredaren ta ställning till vilka åtgärder som behöver vidtas för att detta servicebehov i fortsättningen skall kunna tillgodoses utan att verksamheten skall behöva komma i konflikt med de arbetsmarknadspolitiska målsättningarna. Vilka

åtgärder som behövs för att upprätthålla en betryggande samhälllig kontroll skall också belysas.

Enligt direktiven skall utredningsarbetet bedrivas skyndsamt, och frågan om skrivbyråernas ställning i förhållande till arbetsförmedlingslagen skall behandlas med förtur. Utredaren har också möjlighet att redovisa utredningsresultatet i denna del i ett delbetänkande.

Som har framgått av vad jag nu har sagt är det inte länge sedan utredningen tillsattes. Jag har inhämtat att utredaren redan har satt i gång med det kartläggningsarbete som skall göras. Att redan i inledningskedet av utredningsarbetet bestämt säga när arbetet skall vara klart är av naturliga skäl inte möjligt.

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

Om en liberaliserad lagstiftning för skrivbyråer

Anf. 33 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Tack för svaret, som jag anser tyda på en positiv inställning hos statsrådet. Jag vill också vädja om stor snabbhet, aktivitet och handlingskraft från utredningsmannens sida.

AMS har redan anmält några kontorsserviceföretag till åtal, och dessa har å sin sida JO-anmält vissa AMS-tjänstemän för deras agerande. En sådan infekterad situation är det angeläget att så snabbt som möjligt eliminera. I sammanhanget kan jag inte underlåta att redovisa att jag till min förvåning i dagarna har sett att TCO-ordföranden Bodström har haft det dåliga omdömet att hävda att skrivbyråernas verksamhet skulle vara ett exempel på organiserad och ekonomisk brottslighet. För detta finns inga som helst belägg. Tvärtom är det fråga om seriösa företag med i många fall mycket lång verksamhet bakom sig utan några allvarliga kontroverser med skattemyndigheterna.

Nej, vad det rör sig om är en kompetenstvist mellan arbetsförmedlingarna och skrivbyråerna, huruvida denna form av service är förenlig med gällande lagstiftning eller ej. En liknande tvist föreligger f. ö. mellan artisternas förmedlingsmedhjälpare och arbetsförmedlingarna.

Det är angeläget att de här tvisterna så snabbt som möjligt kan få en rimlig lösning. Kartläggningarna får inte ta för lång tid, utan det gäller att snabbt komma till skott.

Herr talman! Jag måste därför vädja till arbetsmarknadsministern att för sin del medverka för att snabbt – och jag understryker snabbt – få fram utredningen, så att eventuellt erforderliga lagändringar kan komma till stånd och skrivbyråerna och deras anställda slipper nuvarande osäkra och otrygga situation.

Avslutningsvis vill jag bara säga att arbetsförmedlingarna under tiden kanske borde koncentrera sig mer på att förmedla jobb åt arbetslösa än att föra ut dem som har jobb i arbetslöshet.

Anf. 34 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Låt mig först säga att det är naturligtvis arbetsförmedlingarnas uppgift att förmedla jobb, och enligt min mening sköter de den uppgiften med stor omsorg.

Som Rune Torwald vet har frågan om skrivbyråernas ambulera-
verksamhet varit aktuell under en lång rad år. Den har också utretts vid ett
par olika tillfällen. Den är och har varit kontroversiell, och den är heller inte
helt okomplicerad ifrån juridiska utgångspunkter.

Det är därför angeläget att vi får en grundlig kartläggning av de faktiska
förhållandena, och det är ju också vad riksdagen har uttalat sig för tidigare.
Som jag framhöll redan i mitt svar, kommer utredningen att ske skyndsamt,
och den fråga som Rune Torwald särskilt har tagit upp kommer att behandlas
med förtur. Att en kartläggning sker innan ändringar övervägs är ju ändå den
ordning som vi brukar följa.

Anf. 35 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag är medveten om att det är just den ambulera-
verksamheten, som skrivbyråerna sysslar med, som har varit omstridd. Att
det föreligger ett behov anser jag vara klarlagt. När man har kunnat hålla på
så långa tider och sysselsätta så många människor finns det naturligtvis ett
behov av denna verksamhet.

Alternativet, som tydligen arbetsförmedlingarna vill driva, är att repektive
kund i stället skulle anställa de här personerna, men det är i realiteten en
orimlighet. Företagens behov av att snabbt kunna anlita tillfällig personal
skulle alltså leda till att en person kanske skulle ha 50 arbetsgivare under året
i stället för en arbetsgivare från vilken vederbörande får sin lön och alla andra
sociala förmåner. Ett system där de anställda skulle ha ett otal arbetsgivare
under året skulle minska de anställdas trygghet och vara till fördel för
ingen.

8 § Allmänpolitisk debatt (forts.)

Anf. 36 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! De allmänpolitiska debatterna utgör ett av de få tillfällen då
även fotfolket i Sveriges riksdag kan ge några enkla synpunkter på rikets
styrelse och förvaltning. Det är visserligen ingen som bryr sig om vad man
säger, men det kan ändå kännas skönt att tro att det man sagt senare kommer
att visa sig ha varit riktigt.

Medan här i landet olika fackliga underbefälhavare skryter med sin
förmåga att lamslå det svenska samhället – det må gälla sjukvården,
livsviktiga transporter eller kärnkraftverk – så pågår utanför våra till nöds
bevakade gränser ständigt nya krig och revolutioner, ständigt ökande
förtryck och terrorism och växande social oro, överbefolkning, flykting-
strömmar och hungersnöd bland det storpolitiska spelets bönder, medan dess
torn och löpare formerar sig i strategiska positioner för den slutliga
uppgörelsen.

Det sinnestillstånd som både orsakar och framkallas av denna utveckling,
fortplantar sig på ett skrämmande sätt även hit: den grova kriminaliteten
tilltar, våldsdåd begås med en häftighet och en brutalitet som vi aldrig

tidigare upplevt, och i en atmosfär av smittsamt missbruk och hård punkrock avtar alltmera, även hos vanliga människor, känslan för livets helgd.

Fastän vi här i riksdagen har detta inpå knutarna verkar det som om vi varken såg eller förstod. Den politiska striden förs som om vi hade ett obestämt antal decennier framför oss att se om vårt hus, när sanningen väl kan vara att vi bara har några år, månader eller veckor att göra det.

Regeringens oljespel över en blockad av Hormuzsundet – mera förutseende än vad man själv förstod – följdes inom en månad av kriget mellan Irak och Iran.

Ingen vet heller om det som nu sker i Polen är slutet på början eller början till slutet.

Var finns vår verklighetsuppfattning? Var finns vår beredskap? I anförande efter anförande i denna kammare har jag efterlyst en ny beredskapsanda. Vi får alarmerande rapporter om materielberedskapen inom sjukvården – där den militära sidan i allt större utsträckning förutsätts repliera på den civila, ytterligare en version av det numera vanliga svenska temat att andra skall göra ens jobb – men våra sparplaner medger inte att behoven tillgodoses.

Kunde man inte låta arbetsmarknadspolitiken utnyttjas för att på bred front tillgodose beredskapens behov? Är det inte möjligt att knyta försvars- och arbetsmarknadspolitiken fastare till varandra? Hur känner sig medlemmarna av riksdagens krigsdelegation till mods? Har de gjort sig en realistisk föreställning om vad som kan möta dem, i morgon eller övermorgon?

Med mer än två års fördröjning, delvis betingad av de psykologiska läsningarna kring kärnkraften i Sverige, men också betingad av regeringarnas önskan att gå socialdemokratin och de fackliga organisationerna till mötes, har allvaret i den svenska ekonomin – och samtidigt därmed i det svenska kulturklimatet – nu lett till en uppstramning av den ekonomiska politiken och – överraskande nog – även av kulturdebatten. Det sangviniska lättsinnet, den kravlösa godtrogenheten, det som fransmannen Emile Faguet redan för sextio år sedan kallade "le culte de l'incompétence et l'horreur des responsabilités" (inkompetenskulten och ansvarsrädslan) har nu äntligen mött motstånd och motståndare, och dessa har, dessbättre, sin hemvist inom – och mellan – skilda partifällor. Att göra halt och mittåt är i dag nödvändigt och – för att begagna ett ord som inte på länge uttalats här i landet – faktiskt också fosterländskt.

Vem och vilka bär ansvaret för det förödmjukande och farliga läge, i vilket svenskt näringsliv, svenska statsfinanser och svensk välfärdspolitik i dag befinner sig? Det är sant att 1970-talet för Sveriges del bjudit på en serie hotfulla händelser i den värld som omger oss och som vi ej kunnat påverka: både oljekrisen och de ändrade konkurrensförhållandena genom tekniska och ekonomiska framsteg i de nya industriländerna, som har gjort våra naturtillgångar och på dem baserade industrier relativt mindre värda.

Men det som inträffat borde kanske ha kunnat förutses av ett näringsliv med finare känslspröt och av en teknologisk vetenskap, som kunde ha varit snabbare att även i vårt land skapa tillräcklig grogrund för utvecklingen av de

nyaste teknologierna. Jag säger "kanske", därför att det ofta faktiskt funnits personer som talat – men som talat för döva öron – till politiker, kreditgivare och anslagsutdelare. Så tog det exempelvis tre år att komma till beslut i forskningsrådsnämnden om behovet av forskning rörande de samhällsproblem som kan förväntas uppstå i en utplanande ekonomi: först begrep man inte, sedan ville man inte begripa, sedan ville man inte tro på det man hade begripit och sedan bjöd det emot att ta itu med det man inte ville tro på. Nu är vi till slut där i alla fall. (Alla tror vi mer eller mindre rätt: För egen del tror jag inte på vårt nuvarande BNP-begrepp. Vi skulle behöva ett bättre. Men jag kan inte lova att presentera det i november.)

Bland andra orsaker till felbedömningar kan man nog också peka på våra mäktiga och starkt konservativa fackliga rörelser, med deras alltför stereotypa aktionsmönster. Skulle det inte ha varit möjligt för den internationellt orienterade svenska fackföreningsrörelsen att genom – måhända dödsföraktande – missionärsinsatser i Korea, Sydostasien och Latinamerika entusiasmera systerorganisationerna där att ställa krav på någorlunda likvärdig lönesättning och arbetsmiljö samt samma sociala förmåner som de som finns i Nordvästeuropa och på så sätt försöka dämpa tempot i den industriella utvecklingen i dessa med oss konkurrerande låglöneländer? Nu har man valt att agera på hemmaplan och bara göra det svårt för oss själva.

Och, i ett annat perspektiv: Skulle inte vi – och världen – ha stått på säkrare grund i dag, om nationalekonomerna inte hade släppt andarna ur flaskan genom att råda politikerna att överge guldmyntfoten och att avstå från att balansera sina budgetar – något som Hans Gustafsson i går kväll, intressant nog, satte frågetecken för – och sedan ha ivrat för fria växelkurser? Sådant ställer övermänskliga krav på finansministrarnas karaktär, och man kan ha förståelse för att Ingemar Mundebo lämnade budgetdepartementet för den mera kongeniala närheten till Juvenalorden och Orphei Drängar. Men inte heller i den svenska nationalyrken kommer han att undgå hänvisningar till betalningsbalansen. Vem minns inte, från sin militära ungdom, de kända raderna: "Och varmed skola vi betala?" Svaret var ju där: "Med kyssar skola vi betala." Det är måhända symboliskt, herr talman, att det är Inger Lindquists lätta garde som numera sköter patrulltjänsten kring Sveriges riksbank med dess stolta devis: *Hinc robur et securitas*.

Herr talman! Vad är det egentligen som den offentliga ekonomiska debatten handlat om – i varje fall fram till i går? Ett allt mer invecklat plotter med putsningar uppåt och nedåt av skatter, avgifter och bidrag för att – i en spiral av inflation och lönekomensationer – försöka bevara en standard, som vi som nation sedan några år inte har gjort oss förtjänta av. En för vanligt folk obegriplig vokabulär för att slippa säga som det är: att vi alltför länge har levt över – som Hans Gustafsson i går riktigt anmärkte – kanske inte våra tillgångar men våra inkomster, medan våra skulder växer, och att vi därför har blivit fattigare, och att vi – om detta fortsätter – riskerar att råka på obestånd – även stater kan bli bankruttmässiga och det går då främst ut över deras socialpolitik – men att vi, om vi tar oss samman, borde kunna komma

på grön kvist igen – något som borde tilltala särskilt centerpartiet.

Jag har stor sympati för ett förslag som jag nyligen läste i en insändare och som, enligt vad medlemmen av Kennelklubben Olof Palme i går upplyste, den kände tänkaren Stig Claeson också varit inne på: nämligen att ta reda på hur stor utlandsskulden är och samla ihop pengarna genom en nationalinsamling – det är ju inte första gången. Tänk på "Valdemar Atterdag brandskattar Visby" och Älvsborgs lösen! Låt oss göra oss kvitt och sedan starta på ny kula! Nationer, som förlorat krig, har fått betala mycket mera och ibland ändå kommit tillbaka med förnyade krafter. Skulle vi inte – utöver försöken att hanka oss fram och trassla oss igenom – kunna sätta oss som ett rejält mål att snarast möjligt återupprätta Sveriges ekonomiska anscende? Skulle inte ekonomiministern kunna öppna ett konto i riksbanken för frivilliga medborgarbidrag – helst avdragsgilla – till återbetalningen av våra utländska lån? Många med mig – och Stig Claeson – skulle nog vara beredda att ställa upp och känna det skönt, om vi äldre kunde lämna över det här landet någorlunda skuldfritt till våra barn och barnbarn.

Herr talman! Efter gårdagens partipolitiska dunder och brak kanske det ändå finns något utrymme för en stilla vädjan. De fyra åren sedan det politiska maktskiftet i Sverige har inte kunnat undgå att tvinga alla partier till någon form av självrannsakan inför den verklighet som visat sig vara en annan än man trodde. Jag har nyligen läst om en artikel av Sven-Ivan Sundqvist från maj 1976, av vilken det framgår att både 1975 års långtidsutredning och Industrins utredningsinstitut vid den tidpunkten var inställda på att öka den offentliga sektorn fram till 1980 med 200 000 personer eller mera, medan näringslivet däremot skulle dras ned med 100 000 eller kanske inte fullt så mycket. I dag står vi där med de 200 000 personerna, eller där omkring, och alla vittnar nu om att vi borde flytta tillbaka en stor del av dem till industrin – men till vilken industri? Och, som Kjell-Olof Feldt frågade i går: en industri med vilka marknader? Och när det talas om investeringar, måste man då inte skilja på nyföretagsamhet, som skapar nya jobb, och investeringar i redan existerande företag, där de i stället kan leda till minskad sysselsättning på grund av rationaliseringar?

Vårens avtalsrörelse visade klart att löntagarna i vårt land inte vill acceptera miljörörelsernas föreställning om det idealiserade bondesamhället. De vill behålla och helst förbättra sin levnadsstandard. Eftersom denna levnadsstandard inte längre underbyggs av ett tillräckligt inhemskt produktionsresultat måste i så fall industriproduktionen i Sverige sätta bättre fart: mera och bättre måste framställas till bantade kostnader. Frågan är då: Hur skall detta åstadkommas? Min värderade vän, industriexperten från Nacka, talade i går åter varmt för "centrala näringspolitiska initiativ" i samarbete med Norge och hela världen. Min yrkesbakgrund gör det naturligare för mig att tänka på de enskilda människorna. Man kan ha hur idealistiska, utopiska och verklighetsfrämmande föreställningar om människans inneboende godhet och osjälviskhet som helst, eller sitta fast i en fackföreningsteologi, som en gång var meningsfull och framstegsvänlig fast den nu inte är förenlig med vare sig ekonomiska eller psykologiska realiteter, men man måste nog

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

Allmänpolitisk
debatt

ändå till sist – i varje fall för den närmaste framtiden – acceptera en realistisk människosyn och rätta medlen efter ändamålet, åtminstone till dess vi fått fast mark under fötterna. Nya, livskraftiga industrier kommer inte till stånd av sig själva. De kommer heller inte till stånd genom aldrig så många fonder. De skapas av människor, med begåvning, initiativ, mod, flit och förmåga att sätta andra i arbete för det de tror på.

Företagandet måste helt enkelt bli lönsamt igen, även för företagarna. Det måste gå med vinst har vi nyligen hört sägas även från socialdemokratiskt håll. Det måste finnas en rimlig förutsägbarhet i handlandet – både på företagsplanet och för de enskilda människorna som gör sin insats. Detta är inte möjligt om de dugligaste tvingas flytta utomlands så snart deras duglighet råkar ge rejäl avkastning. Förr var det konventikelplakatet och fattigdomen som drev Karl-Oskar och Kristina att emigrera. Nu är det vår skattelagstiftning som fördriver våra främsta – en Ingemar Stenmark, en Björn Borg, en Ingemar Bergman och många andra – till Monaco, Schweiz och Otaheiti, och det skattesystem våra fördelningspolitiska ambitioner har skapat tvingar företagen – även samhällsföretag – att betala chefslöner, som före skatt – men inte efter – ter sig ganska utmanande; dock lär staten göra vissa skattemässiga undantag för utländska fredsforskare som annars inte skulle våga sig hit.

Vi driver en hysterisk hjältedyrkan av dem som lyckas inom sport och avgrundsmusik, men vi gör det på alla andra områden otrivsamt för dem som anstränger sig att ta till vara sina förutsättningar. Varför kanaliseras vår beundran till fritidsverksamheten och vår avund till dem som gör de krävande jobben? Kunde inte socialdemokraterna medverka till att göra slut på avunden som politisk drivkraft i Sverige? Vi behöver positiva ideal och en gynnsam "psykosocial miljö" för företagsamheten – för att använda benämningen på arbetsområdet för vårt senaste forskningsinstitut. Detta kan inte ske om inte de duktiga människorna får behålla en tillräckligt stor del av sin inkomst – och i så fall skulle inkomsten kanske inte behöva vara nominellt lika stor som nu – så att de kan stå på sina egna ben och inte behöver trixa med bidrag och avdrag eller svartkonster. Det är ju deras insatser som skapar det överskott som de mindre framgångsrika skall vara med om att dela. Varje offentlig budget består – som redan Fredrik Wilhelm Thorsson konstaterade – till största delen av andra människors pengar; dem måste man vara rädd om, och man måste noga pröva utgifternas skälighet. Det är orimligt att det som folk inte längre anser sig ha råd med själva, det skaffar de sig med eller utan kontokort – om de kan – på samhällets, dvs. på andra människors bekostnad.

Herr talman! Vi måste satsa inte bara på dygdens belöning – den är ofta immateriell – utan också på duglighetens, och den är tyvärr, efter ordensväsendets oförnuftiga avskaffande, huvudsakligen materiell. Om socialdemokratin kunde acceptera detta, åtminstone för det vanskliga årtionde vi nu har framför oss, skulle många knutar kunna lösas upp. Och om fackföreningarna ville sätta i gång och köpa aktier för sina medlemsavgifter, som Nicolin nu också tycks föreslå, skulle kanske löntagarfondsfrågan kunna få en lika enkel som behändig lösning. För 50 år sedan kunde en

LO-ordförande efterlämna en betydande förmögenhet i aktier; detta blev han i efterhand klandrad för, men i verkligheten hade han ju gjort sitt för att förse det svenska näringslivet med riskkapital och sina kamrater med arbetstillfällen. Sådant behövs även och inte minst i dag. Staten och näringslivet behöver varandra ömsesidigt. Om näringslivet hotas av bankrutt måste staten mildra verkningarna. Om staten hotas av bankrutt måste näringslivet svara för överlevnaden.

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 37 INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Det talas mycket om samarbete mellan de politiska partierna. Bakgrunden är naturligtvis vårt lands svåra ekonomiska läge. Också jag tillhör dem som är för samarbete. Därför tyckte jag det var värt att i slutet av 1970-talet göra ett försök att bryta upp blockgränserna. Så skedde ju t. ex. när den socialdemokratiska riksdagsgruppen lade ner sina röster i samband med folkpartiregeringens tillkomst. Som bekant misslyckades det försöket. Jag tänker inte i dag starta en diskussion med folkpartiet om orsakerna till att folkpartiet i dag sitter mera fast i den borgerliga blockpolitiken än på mycket länge. Möjligheter fanns till en förändring, men en sådan är t. v. borta ur den praktiska politiken.

Därför finner jag det inte meningsfullt att i dag filosofera om samarbete. De tre borgerliga partierna har valt att bilda en trepartiregering och hålla socialdemokraterna utanför det politiska beslutsfattandet.

De tre partierna tycks ha övernog av problem då det gäller att åstadkomma ett samarbete inom det borgerliga blocket. I själva verket erbjuder de båda regeringarna Fälldin 1 och Fälldin 2 dystra exempel på koalitionsregerandets svagheter. I ett läge då Sverige hade behövt en långsiktig och handlingskraftig politik har vi fått uppleva motsatsen: osäkerhet, handlingsförlamning och brist på konsekvens i handlandet. Låt mig ta ett enda exempel: Den 1 juli 1980 ökar regeringen matsubventionerna. Den 1 januari 1981 skall dessa subventioner uppenbarligen minskas.

När den borgerliga regeringen i någon fråga äntligen diskuterat sig fram till en gemensam lösning saknas förutsättningar för några som helst överläggningar med socialdemokraterna. I den mödosamt hopsnickrade kompromissen får inte ett kommatecken ändras. Detta söker man ofta dölja från borgerligt håll genom att i stället anklaga socialdemokraterna för bristande samarbetsvilja. Jag vill bl. a. därför citera en som jag tycker utmärkt ledare i Dagens Nyheter den 8 oktober. Där står:

”Vi får räkna med två år av hård blockpolitik, just när landet skulle behöva en bred samling kring arbetet på att skapa en bättre balans i ekonomin. Sedan de tre partierna i regeringen har lyckats komma överens finns det små möjligheter att åstadkomma jämkningar med socialdemokraterna i riksdagen. När mittenpartierna ständigt får motargument bara från höger blir det svårt för dem att inte ta hänsyn till och bli påverkade av moderaternas syn. Först i riksdagen kommer socialdemokraternas annorlunda verklighetsuppfattning in i bilden – och då är det som regel för sent.”

Sanningen är den att med undantag för den korta tid då folkpartiet var

minoritetsregering har socialdemokratin alltsedan 1976 konsekvent ställts utanför alla viktiga politiska beslut i vårt land. Jag moraliserar inte häröver utan konstaterar bara fakta. En borgerlig trepartiregering har inte förmåga eller förutsättning att samarbeta över blockgränserna.

Men visst leder detta ibland till orimliga konsekvenser. Och man undrar om inte den borgerliga regeringen åtminstone någon gång kunde åstadkomma ett undantag som bekräftelse på huvudregeln. Jag tänker t.ex. på utbyggnaden av Sölvbackaströmmarna. Alla partier och samtliga tre linjer i folkomröstningen var överens om att vi skall ha en utbyggd vattenkraft som motsvarar 65 TWh. Detta innebär jämfört med dagsläget en ökning med ungefär 3 TWh.

Det socialdemokratiska partiet har uttalat att det för sin del anser en enstaka större utbyggnad vara bättre med hänsyn till både miljö och ekonomi än att angripa många små vattendrag. I konsekvens härmed har vi varit emot en utbyggnad av Sölvbacka. Men om man inte delar vår uppfattning om en större sammanhängande utbyggnad borde man ju rimligen i ett sammanhang redovisa hur man vill med fler projekt komma upp till 3 TWh. En sådan plan hade varit lämplig att presentera för att se om enighet hade kunnat uppnås mellan regering och opposition. Älvutbyggnad är en alltför långsiktig fråga för att lämpligen kunna behandlas av majoriteter som kan växla vart tredje år. Därför har vi hamnat i den orimliga situationen med stora skadeståndsanspråk, och man säger nu nej till utbyggnad.

Det blir en alltmer spridd uppfattning att Sverige behöver en stark regering, som orkar bedriva en långsiktig politik. Därför är det dystert att behöva konstatera att de borgerliga partiernas beslut i regeringsfrågan gör en sådan utveckling omöjlig. Vi socialdemokrater kan bara konstatera faktum och bedriva en så klok och förnuftig oppositionspolitik som möjligt. Däri ingår naturligtvis att vi kommer att sträva efter att få största möjliga gehör bland människorna för vår politik. En bredare politisk samling däremot förutsätter avgörande förändringar inom det borgerliga blocket. Jag har svårt att tro på en sådan utan att en förändring av riksdagens sammansättning först kommer till stånd. Det är i och för sig inget unikt med en opposition som vill försätta majoriteten i minoritetsställning. Men det är en alldeles speciell anledning till att vi just nu begär nyval och för fram kravet på misstroendeförklaring.

Statsminister Fälldin tar helt fel när han säger att detta beror på att socialdemokraterna upplever sin ställning som så stark i opinionsundersökningarna. Jag känner både motvilja och misstro mot att grunda politiskt handlande på så bräcklig grund som "SIFO-demokrati". Anledningen till vårt krav på nyval och misstroendeförklaring är i stället att väljarna i 1979 års val inte fick ta ställning till den grundläggande förändring av politikens färdriktning som nu föreslås. Grundfelet från de borgerliga partiernas sida var att de i valrörelsen förnekade att vi över huvud taget hade någon kris i landet. Vi har löst krisen, sa Bohman, alla kurror visar uppåt, sa Ullsten.

I samband med sparplanens framläggande har framför allt moderattid-

ningar skrutit med att detta är ett helt unikt dokument. För första gången vågar sig en svensk regering på att radikalt skära i den offentliga sektorn. Denna litet aningslösa konservativa glädje understryker just vad vi socialdemokrater säger.

Skenhelighet tillhör de egenskaper jag tycker mest illa om. Det är skenheligt att låtsas som om samarbete över blockgränserna i dag är möjligt. Extra illa låter det när man påstår, som Burenstam Linder gjorde i förrgår kväll i TV, att enda hindret för samarbete i svensk politik är en liten grupp stridslystna personer inom den socialdemokratiska partiledningen. I samband härmed vill jag dementera uppgiften i en kvällstidning om att jag har haft en avvikande uppfattning i fråga om misstroendeomröstningen.

I stället för att bekymra sig om socialdemokraternas inre angelägenheter borde de borgerliga fundera över sina egna problem. Just nu gäller det faktiskt på båda sidor om blockgränsen att var för sig skapa bästa möjliga alternativ. En sak har vi gemensamt – den svåraste krisen sedan 1930-talet.

Anf. 38 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Efter att ha lyssnat till Ingvar Carlsson ligger det nära till hands att fråga sig om inte socialdemokraterna någon gång har förebrått sig själva för att vid något tillfälle under det långa regeringsinnehavet ha framkallat de svårigheter som man nu talar om. Medan Ingvar Carlsson funderar över detta skall jag ta upp ett annat problemområde.

Vi har f. n. 19 olika lagstadgade eller avtalade anledningar att vistas på annan plats än på arbetsplatsen. Dessutom kan vi konstatera att ytterligare två ledighetsformers införande förbereds.

Inte minst under 1970-talet har den lagstadgade rätten att vara frånvarande från arbetet vidgats kraftigt. Tillsammans med en omfattande sjukfrånvaro utgör de nya rättigheterna en allt större belastning på i synnerhet små och medelstora företag. Men problemen har med tiden blivit alltmer kännbara för arbetslivet i dess helhet – dvs. även för stat och kommun liksom för större industriföretag m. fl. Problemen består i dels de ökade kostnaderna, dels det ökande behovet att finna ersättare för alla vakanser.

Förutom

1. sjukledighet
2. semester

finns i dag följande lagstadgade ledighetsformer:

3. för deltagande i svenskundervisning för invandrare,
4. för deltagande i facklig verksamhet,
5. för utövande av offentliga förtroendeuppdrag,
6. för nattvila enligt arbetsmiljölagen,
7. för amning enligt arbetsmiljölagen,
8. för veckovila enligt arbetsmiljölagen,
9. för skydd mot smittsamma sjukdomar,
10. för att söka arbete enligt anställningsskyddslagen,
11. för tjänstgöring inom totalförsvaret,

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

12. för studier enligt studieledighetslagen,
13. för deltagande i borgarbrandkår enligt brandlagen,
14. för vård av barn enligt föräldraledighetslagen,
15. för vissa föreningsuppdrag inom skolan.

De avtalsmässiga ledighetsformerna är tre till antalet, nämligen

16. permission,
17. tjänstledighet,
18. övertidskompensation.

Därjämte finns en SAF-rekommendation om ledighet för

19. deltagande i vårt internationella biståndsarbete.

Som jag nyss påpekade föreligger utredningsförslag om ytterligare två anledningar till ledighet, nämligen

- vård av anhörig i livets slutskede och
- utvidgad föräldraledighet.

Skulle även dessa genomföras kommer vi alltså att få 21 olika förmåner.

Herr talman! Utan att lägga några som helst värderingar på alla dessa ledighetsformer måste jag dock konstatera att vakanser uppstår på arbetsplatser inom näringslivet och inom den offentliga sektorn som ger upphov till besvärande följdverkningar.

Med vällovliga och angelägna reformer kan följa även mindre bra konsekvenser. När man vidgar anställningstryggheten för vissa arbetstagare minskar utbudet av fasta anställningar för dem som i stället måste fungera som vikarier.

Vi håller på att få en stor sektor inom arbetsmarknaden som omfattar vikarier, vilka saknar varje form av anställningstrygghet. Jag har valt att peka på just detta delproblem därför att främst ungdomen kommer i kläm. Trygghet för den ena blir otrygghet för den andra – dvs. på motsvarande sätt som man ute i arbetslivet säger sig uppleva. Åmanlagarnas baksidor. Lagstiftaren kan inte bortse från sådana följder. Det är ett allvarligt memento, när utomstående bedömare kommenterar utvecklingen med frågan: "När får vi en lag om anställningstrygghet för vikarier?"

Sveriges Verkstadsförening har nyligen genomfört en undersökning om den faktiska arbetstiden i olika länder i Europa. Det visade sig då att Sverige hade den klart lägsta nettoarbetstiden. Detta beror på en kombination av hög frånvaro och lågt övertidsuttag. Det är således inte bara den höga sjukfrånvaron vi har utan de många legala ledighetsrättigheterna som förorsakar den höga frånvaron i vårt land.

Verkstadsföreningens undersökning stämmer väl med resultatet från en japansk undersökning omfattande några viktiga industriländer. I den japanska undersökningen hamnade Sverige lägst med en faktisk arbetstid per kalendervecka på 28 timmar och 6 minuter.

Enligt Verkstadsföreningens undersökning har Sverige en total frånvaro på hela 66 arbetsdagar per år. Siffran kan jämföras med genomsnittet för Västeuropa som ligger på 45 arbetsdagar. Med undantag av Sverige ligger merparten västeuropeiska länder på en frånvaro mellan 40 och 50 arbetsda-

gar per år. Storbritannien visade klart lägsta värdet eller 33 dagar, dvs. hälften av den svenska frånvaron.

Den höga svenska frånvaron förklaras främst av sjukfrånvaro samt lag- och avtalsenlig ledighet. Sverige låg med 41 arbetsdagar per år långt över övriga europeiska länder. Inget annat land redovisade en sjukfrånvaro som översteg 30 arbetsdagar per år. Vidare kan nämnas att skillnaden i faktisk arbetstid mellan den svenske och den engelske verkstadsarbetaren var ca 390 timmar per år eller nästan 10 arbetsveckor.

Enligt en artikel i senaste numret av Handelskammartidningen kan man numera ta ledigt från arbetet för att, som tidningen uttrycker det, "studera vad som helst". Förutsättningen är dock, påpekar tidningen, att det sker under planmässiga former.

Alla arbetstagare har lagstadgad rätt att delta i studiecirkel och annan utbildningsverksamhet oavsett inriktning och kvalitet: "Den tolkningen fastslog Arbetsdomstolen i en dom 1978 som gällde en verkstadsklubb som begärde ledighet för 23 arbetstagare för deltagande i två studiecirkel som hette 'Vem bestämmer vår framtid'. Varken lagen eller lagens förarbete innehåller några uttryckliga begränsningar med hänsyn till arten av den utbildning som ska medföra ledighet, påpekade AD."

De generösa ledighetsförmånerna har förvisso blivit mycket uppskattade – antalet ledighetsdagar utnyttjas maximalt i många fall!

Men med tanke på det ekonomiska läge vi befinner oss i är det hög tid att mer tänka på hur vi skall öka produktion och produktivitet för att klara redan gjorda åtaganden än att gå vidare på den inslagna vägen. Det är synnerligen angeläget att man reflekterar över detta i dagens kostnadssituation med ett stort underskott i såväl statsbudget som bytesbalans.

Det är således nu utomordentligt viktigt att vi inte ytterligare minskar tillgänglig arbetstid för företag och förvaltning utan snarare ser på möjligheterna att öka arbetstidsuttaget för att därmed öka vår konkurrenskraft. Den väsentligaste frågan är att kunna utnyttja gjorda investeringar, dyrbar produktionsutrustning, lokaler etc. under en längre sammanhängande tid.

Det är otänkbart att nu ytterligare sänka den lagstadgade arbetstiden. En sådan standardhöjning finns det inte något utrymme för. Situationen är nämligen den att vi utnyttjar vår produktionskapacitet sämre än våra konkurrenter på världsmarknaden.

De här synpunkterna utvecklas vidare i motionen 572 som jag tillsammans med kollegan Bengt Wittbom inlämnade under den allmänna motionstiden i januari. Behandlingen av motionen har emellertid skjutits upp till detta riksmöte. I motionen föreslog vi att regeringen skulle företa en bred översyn av den samlade ledighetslagstiftningen, och sedan återkomma till riksdagen med förslag till åtgärder som kan nedbringa ledighetslagstiftningens negativa följdverkningar. Vi betonade vidare i motionen att man borde åstadkomma en samordning av alla lagbestämmelser samt i möjligaste mån begränsa de företags- och samhällsekonomiska kostnaderna.

Vi framhöll vidare att särskild uppmärksamhet måste ges åt följdverkning-

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

Allmänpolitisk
debatt

ar som uppstår för dem som hänvisas till att vara vikarier samt problemen med att finna kvalificerade ersättare. Även kostnaderna för personaladministrationen på dessa områden borde uppmärksammas vid den av oss motionärer föreslagna översynen.

Vi kan i dag notera att regeringen i olika omgångar under den gångna tiden har uttalat sig till förmån för en sådan översyn. Nyligen har man också aviserat några konkreta åtgärder. Bl. a. skall på uppdrag av arbetsmarknadsdepartementets ledning en SNS-studie genomföras i ett mindre antal myndigheter och företag. Men jag finner vid ett närmare studium av de aktuella direktiven att översynen får begränsad räckvidd. Även övriga aviserade åtgärder är enligt min mening otillräckliga. Det saknas ett samlat grepp över hela detta problemkomplex.

Det är också anmärkningsvärt att det inte blir en bred partsrepresentation, som vanligtvis brukar vara fallet med statens offentliga utredningar. Detta är till nackdel för frågans lösning – inte enbart med tanke på partsintressena utan även med utgångspunkt från samhällsekonomiska bedömningar. För att inte tappa tempo i det här angelägna översynsarbetet bör, som jag ser det, de berörda arbetsmarknadsparterna redan från början engageras – med full rösträtt i utredningen – för sin medverkan till förändringar på det här området.

Visserligen kan det naturligtvis invändas att det tidsmässigt skulle vara en fördel att överlåta detta uppdrag till en konsult – jag har full förståelse för den synpunkten – men med tanke på möjligheten för de direkt berörda parterna – många förmåner är ju avtalsenliga – att redan från början få vara med och påverka och framför allt ta ansvar för arbetet borde man i konsekvens med uppläggningsen av den pågående översynen av föräldraledighetslagen ha valt samma representationsform, dvs. ha tillsatt en offentlig utredning.

Sammanfattningsvis, herr talman, vill jag understryka det angelägna i att på en rad områden förbättra förutsättningarna för en höjd produktivetsgrad inom arbetslivet. Jag skulle gärna se att vi exempelvis snarast kunde återinföra tre karensdagar inom sjukförsäkringen, givetvis då med undantag för handikappade och andra behövande eller utsatta grupper. Om inte parterna är beredda att avtalsvägen försöka nå sådana lösningar, får lagstiftaren inte tveka att agera i den riktningen.

De krav på en lägre beskattning av övertidsarbete som framförts i debatten är väl motiverade, då en stor del av den ringa övertiden beror på att människor inte vill arbeta övertid på grund av den höga skattebelastningen på sådant arbete. – De här synpunkterna behöver utvecklas vidare, men jag vill hänvisa till det anförande som Bo Lundgren på den här punkten höll under gårdagen och som jag gärna vill instämma i.

Det är alltså hög tid för en översyn på ledighetsområdet. Vi måste initiera åtgärder för att nedbringa de samhällsekonomiska kostnaderna, så att vi får något utrymme för de resursskapande åtgärder som vårt näringsliv så innerligt väl behöver just nu. Alla vet ju – eller borde veta – att det ytterst bara är produktionen som kan bära upp och försörja den offentliga sektorn!

Anf. 39 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Under den senaste tiden har förts en debatt om vilken arbetslöshetsnivå som är acceptabel. Låt mig därför inför denna glesa skara med en gång slå fast: det finns ingen arbetslöshetsnivå som är acceptabel. All arbetslöshet skall bekämpas. Ambitionen måste vara att ge alla som vill förvärsarbeta en chans att göra det.

Denna inställning innebär inte att jag bortser från de stora svårigheter vi står inför. Men den är uttryck för en ambition, en inställning, den nämligen, att människors vilja att arbeta skall tas till vara för att bygga upp ett bättre samhälle. Den är uttryck för åsikten att rätten till arbete har ett värde i sig.

Att regeringen har denna ambition att fullfölja den fulla sysselsättnings politik har dokumenterats under de år som gått. Trots de enorma påfrestningar som svensk ekonomi och arbetsmarknad varit utsatta för har arbetslösheten i Sverige hållits på en internationellt sett mycket låg nivå. Under den senaste lågkonjunkturen 1978 var arbetslösheten som mest uppe i 106 000 eller 2,6 %, vilket var klart lägre än arbetslösheten vid konjunkturdämpningen i början av 1970-talet, trots att förutsättningarna att hålla tillbaka arbetslösheten då var bättre.

Jag har för egen del aldrig dragit i tvivelsmål att socialdemokratien har som ett av sina främsta mål att slå vakt om den fulla sysselsättningen. De gångna åren utan socialdemokrater i regeringen visar att denna inställning och ambition varit minst lika hög hos de regeringar där folkpartiet medverkat. Vi borde därför kunna rensa debatten från misstänklighöranden om varandras avsikter. Låt i stället debatten handla om huruvida den ena eller andra åtgärden är lämplig för att nå det mål vi alla är överens om.

Allt tyder på att vi nu står inför en försämring av efterfrågan på arbetskraft. Den internationella konjunkturavmattningen närmar sig med snabb fart de svenska företagens orderböcker. Summerar man länsarbetsnämndernas nyligen inlämnade rapporter kan vi emellertid räkna med en fortsatt hög efterfrågan under hösten, men en försämring på andra sidan årsskiftet.

Vi har en god beredskap att möta denna försämring med traditionell arbetsmarknadspolitik. F. n. finns i beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning knappt 60 000 personer. Under 1978 fick mer än dubbla antalet människor arbete och sysselsättning genom dessa båda åtgärder. Vi kan därför med kort varsel expandera på de här båda punkterna.

Vi kan göra det i vetskap om att den arbetsmarknadspolitik som vi förde under de senare åren på 1970-talet också vid en vetenskaplig granskning, som gjorts i tidskriften Ekonomisk Debatt, fått godkänt betyg. Den omfattande arbetsmarknadsutbildning som genomfördes åren 1977–1979 har underlättat för industrin att få den arbetskraft man behöver. De svårigheter man i dag möter skulle ha varit mycket större utan dessa arbetsmarknadspolitiska insatser. Också de många beredskapsarbeten som drogs i gång gav varaktiga effekter för många människor. I många fall fick ungdomar yrkeslivserfarenhet som ledde fram till fast och varaktigt arbete.

Också AMS har genomfört en utredning om effekterna av arbetsmark-

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

nadspolitiken i den lågkonjunktur som vi hade 1977 och 1978. Därur kan vi hämta uppslag om hur vi bör möta den nu stundande lågkonjunkturen.

När det gäller ungdomsarbetslösheten har det beslut riksdagen fattade i våras medfört förändrade förutsättningar för ungdomar under 18 år. Stark kritik riktades då mot beslutet, och det hävdades att arbetslösheten bland dessa ungdomar skulle komma att öka. AMS har av regeringen fått i uppdrag att redan nu göra en första kartläggning av effekterna. Av AMS rapport att döma har farhågorna inte besannats. Kommuner, skolförvaltningar och arbetsförmedlingar har på den korta tid som stått till förfogande lyckats tämligen väl med att ta fram utbildnings- och praktikplatser åt dessa ungdomar.

Enligt arbetsförmedlingarna är situationen bättre än för ett år sedan. Allvarligt är emellertid att antalet arbetslösa flickor har ökat. Förklaringen är sannolikt att de inte gärna söker sig till industrin och att rekryteringen till de traditionella kvinnliga yrkena dragits ner.

De ökade utbildningsinsatserna tycks emellertid ha kommit i gång väl, och i första hand har ansträngningen riktats mot de 16-åringar som lämnade grundskolan i våras.

Vad beträffar den s. k. yrkesintroduktionen finns ännu ingen samlad bild. Hittills har ca 1 000 platser kunnat anskaffas, men behovet bedöms vara ytterligare 5 000 platser.

Inom verkstadsindustrin, där avtal träffats mellan parterna om de närmare villkoren, synes yrkesintroduktionen ha kommit i gång väl. Det är därför önskvärt att liknande avtal träffas också inom andra branscher.

Vi har i Sverige en väl utvecklad arbetsmarknadspolitik, som i sina huvuddrag håller också inför 1980-talet. Den måste emellertid anpassas till en delvis ny situation. Regeringen kommer därför att under detta riksmöte lägga fram riktlinjer för 1980-talets arbetsmarknadspolitik. Jag vill emellertid redan nu något beröra de problem vi står inför.

Den vanligaste frågeställningen när sysselsättningen diskuteras är: Hur skall alla som vill arbeta kunna beredas denna möjlighet? Vi kan emellertid också vända på frågeställningen: Finns den arbetskraft som behövs för att återställa balansen i ekonomin? Det råder nog ingen tvekan om att den finns i antal personer räknat. Men därmed är inte sagt att arbetssökande och arbetstillfällen passar ihop.

En grov uppskattning ger vid handen att den ekonomiska utveckling vi behöver för att återställa balansen i vår ekonomi leder till en årlig ökning av sysselsättningen med ca 40 000 personer. Det är faktiskt en större ökning än det årliga genomsnittet för 1970-talet. Den stora skillnaden är att denna ökning måste komma till stånd i näringslivet i en helt annan utsträckning än tidigare. I stället för en minskning av antalet industrisysselsatta behövs en ökning i storleksordningen minst 10 000 per år under minst fem år framåt – inte därför att det har något egenvärde, utan därför att det krävs för att återställa balansen i ekonomin. Den fråga vi har att ställa oss är därför inte bara hur de allmänna ekonomiska villkor ser ut som gör denna expansion av industrin möjlig, utan också vad som behöver göras för att den arbetskraft

industrin behöver skall kunna och vilja stå till förfogande.

En ökning av industrisysselsättningen innebär inte att antalet anställda kommer att minska inom den offentliga sektorn – tvärtom. Man kan trots en stark begränsning av den offentliga konsumtionsökningen räkna med att sysselsättningen också i fortsättningen växer snabbast hos kommuner och landsting. Men ökningstakten blir långsammare.

Att vi nu står inför en återhållsamhetens period baseras alltså inte på antagandet om en ekonomi utan tillväxt – än mindre på att vi önskar en sådan utveckling. Det beror i stället på – som så många redan har påpekat i den här debatten – att tillväxten i huvudsak måste gå till två saker: dels till att betala räntor och amorteringar på vår upplåning, dels till att investera i en utbyggnad av näringslivets produktionskapacitet.

När man lyssnar till debatten om dessa frågor kan man ibland få intrycket att mera resurser till industrins investeringar kan avdelas utan att detta inkräktar på något annat. Det är tyvärr mera en önskedröm än en verklighetsbeskrivning. Vi kan inte lösa våra problem genom att försöka äta upp kakan två gånger. Om vi låtsas att det är möjligt blir resultatet ytterligare försämrad bytesbalans, ökad arbetslöshet och snabbare inflation.

Den strategi som regeringen lagt upp för att få Sveriges ekonomi i balans innebär att näringslivets konkurrensförmåga och kapacitet skall förbättras. Den vägen skall vi förbättra våra möjligheter att exportera och våra möjligheter att konkurrera på hemmaplan med importen.

Det sägs ofta att vi skall arbeta oss ur krisen, inte svälta oss ur den. Det är enligt min mening ett riktigt synsätt.

Det förutsätter emellertid att vi är beredda att öka sparandet för att därmed ge näringslivet ökad tillgång till riskvilligt kapital. Men det förutsätter också att alla som med sin arbetskraft vill hjälpa till att häva oss upp ur krisen får sin chans att göra det. Utan en god efterfrågan på arbetskraft kan det inte ske. Men det räcker inte. Det krävs också en omfattande och aktiv arbetsmarknadspolitik. Annars fungerar inte den ekonomisk-politiska strategin.

Det måste ske på ett brett plan:

– Genom en effektiv platsförmedling måste vi lyckas bättre att koppla samman lediga platser med arbetssökande.

– Via en effektiv arbetsmarknadsutbildning måste vi se till att de som har brister i sin utbildning kan få skaffa sig en sådan yrkesutbildning som efterfrågas.

– Via omställning av arbetsplatser, anpassning av arbetstider osv. måste vi se till att handikappade får sin chans att förvärvsarbeta.

Vi kommer en bit på väg med hjälpmedel av det slaget, men skall vi lyckas bygga ut vår industriella kapacitet, måste också mångas attityder förändras. Jag tänker på ungdomars föreställningar om industriarbete och på unga flickors ensidiga yrkesval. Men jag tänker också på många arbetsgivare och personalrekryterare som av slentrian eller fördom glömmer eller undviker kvinnor, ungdomar, handikappade och invandrare.

Inte minst kvinnornas situation bekymrar mig. Vi måste för alltid ha

passerat den tid då kvinnorna på arbetsmarknaden behandlades som ett konjunkturpolitiskt dragspel, då de hälsades välkomna i högkonjunkturer och ombads vända hem igen i lågkonjunktur.

Vi har i Sverige en mycket segregerad arbetsmarknad. Kvinnorna finns koncentrerade till ett trettiotal yrken medan männen finns utspridda på ca 200. Det faktum att kvinnorna stått för sysselsättningsökningen under 1970-talet och att de nya jobben tillkommit inom vård, omsorg och undervisning har förstärkt detta traditionella mönster.

Det ligger ett värde i sig i att bryta ner denna segregering av arbetsmarknaden. Jämställdheten mellan kvinnor och män, såväl i ekonomiskt som i socialt avseende, skulle må väl av en sådan förändring. Nu finns också ett klart samhällsekonomiskt motiv. Om inte kvinnor i större utsträckning kan intresseras för att söka sig till industrin och om inte fler företagsledare kan förmås att öppna fabriksportarna för kvinnor, kommer inte den expansion av industrin som är en förutsättning för balans i ekonomin att bli möjlig.

Alla inser att arbetsmarknadspolitiken har en social sida. Att skaffa jobb och utbildning åt människor som går arbetslösa är att undvika personliga tragedier och förebygga social misär. Jag har här uppehållit mig vid arbetsmarknadspolitikens ekonomiska sida, därför att den trots allt är mindre uppmärksam. Jag har försökt stryka under varför en omfattande och aktiv arbetsmarknadspolitik är ett nödvändigt komplement till den ekonomiska politiken, om den skall bli framgångsrik. För om vi inte lyckas med arbetsmarknadspolitiken försämras våra möjligheter att rätt utnyttja våra resurser. Resultatet blir då att arbetslösheten stiger, att bristen på arbetskraft också stiger, att inflationen stiger och att målet om balans i ekonomin skjuts allt längre bort i en töcknig framtid.

Arbetsmarknadspolitiken är därför det smörjmedel som behövs för att gnisslet i samhällsmaskineriet skall minska – för att våra mänskliga och ekonomiska resurser skall tas rätt till vara.

Jag lyssnade med stort intresse på LO-ordföranden Gunnar Nilssons anförande här i går. Han presenterade i några punkter LO:s syn på nödvändiga åtgärder inför avtalsrörelsen. Det handlade om rättvisa skatter, åtgärder mot inflation, stimulans till produktiva investeringar och åtgärder för att värna sysselsättningen.

En sådan arbetsmarknadspolitik som jag här argumenterat för underlättar inflationsbekämpningen, stimulerar industriinvesteringarna och håller uppe sysselsättningen. Den är sålunda också av betydelse för att underlätta avtalsrörelsen.

Vi har i Sverige god erfarenhet av den s. k. svenska modellen på arbetsmarknaden. Den viktigaste beståndsdel i den är att parterna självständigt beslutar om löner och arbetsvillkor. Den modellen, den traditionen, skall vi slå vakt om. Den har gett en lugnare och stabilare arbetsmarknad än i de flesta jämförbara länder. Den har betytt mycket för vårt välbefinnande.

Den svenska modellen förutsätter starka och fria organisationer av arbetsgivare och arbetstagarer. Starka, demokratiskt uppbyggda organisatio-

ner klarar av att ta ansvar och kan därför medverka till en lugn samhällsutveckling. Försvagade organisationer ger inte regering och riksdag mera makt – men flera problem.

Fria organisationer på arbetsmarknaden är därför ett viktigt inslag i en demokratisk stat. När samspelet med arbetsmarknadens organisationer sker med ömsesidig respekt för varandras roller äventyrar det därför inte ett ögonblick regeringens och riksdagens övergripande ansvar för ekonomisk stabilitet och sysselsättning.

Regeringen har med detta synsätt som grundval haft en serie överläggningar med parterna inför nästa avtalsrörelse. Avsikten är att såvitt möjligt komma till en gemensam uppfattning om den troliga ekonomiska utvecklingen, utbyta synpunkter och få grepp om bl. a. vilka skattepolitiska justeringar som man menar underlättar avtalsrörelsen.

Helt i enlighet med svensk tradition är alltså avsikten att skapa sådana förutsättningar för avtalsrörelsen att organisationerna i fria förhandlingar och under eget ansvar också fortsättningsvis självständigt handhar lönepolitiken. Det finns ingen anledning att överge den modellen därför att vårt land befinner sig i en besvärlig ekonomisk situation. Tvärtom är det min övertygelse att den modellen är till fördel också nu både för vårt välbefinnande och för vår sysselsättning.

Anf. 40 ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! I augusti höll TUC, den engelska landsorganisationen, sin kongress. Det som i väldigt hög utsträckning satte sin prägel på den kongressen var den mycket stora arbetslösheten i Storbritannien. Den har passerat tvåmiljonerstrecket. Och på kongresspodiet stod det med stora bokstäver: "Attackera arbetslösheten. Inte de arbetslösa." TUC:s ordförande, brandmannen Terry Parry, talade i sitt anförande om de mänskliga tragedier som följer i arbetslöshetens spår, som drabbar män lika väl som kvinnor, unga lika väl som gamla, människor i alla delar av Storbritannien – svarta, färgade och vita. Och han talade med speciell värme och särskild känsla om de unga människorna. "För många", sade han, "som lämnar skolan måste ljudet av skolgrinden, som stängs bakom dem, ringa i deras öron som klangen av en celldörr i fängelset när de går in i en värld där de är utestängda från de drömmar de haft om framtiden."

Storbritannien är ett av de många västländer som tyvärr nu tycks ha glömt bort de principer om den fulla sysselsättningen som man satte högt på 1960-talet. På många ställen runt om i vår industrialiserade värld anser man att en arbetslöshet på 5–6 % är i det närmaste naturlig. Man tolererar och accepterar arbetslösheten därför att man tror att man med hjälp av den skall kunna hålla nere inflationen. Och det kan hända att man lyckats pressa ner prisökningar en eller annan tiondels procent. Men precis som Kjell-Olof Feldt sade i debatten här i går har man i land efter land som prövat den här metoden fått erfarat att man åstadkommer arbetslöshet och ändå får behålla inflationen.

Svensk socialdemokrati accepterar inte arbetslöshet som ett naturligt

tillstånd. Vårt mål för politiken är den fulla sysselsättningen. Och det är bl. a. för att ge eftertryck åt det målet, för att värna en politik som syftar till full sysselsättning, som vi nu yrkar misstroendevotum mot den borgerliga regeringen.

Men varför, kanske någon frågar, litar vi då inte på de borgerliga när de här, den ena efter den andra och nu senast Ingemar Eliasson, går upp och säger att de visst vill värna den fulla sysselsättningen?

Jag skall i några korta punkter och inte alls fullständigt försöka sammanfatta det läge vi har nu.

Vi befinner oss i en internationell konjunkturedgång som redan har kommit in över vårt lands gränser – det är alla överens om. Och tyvärr har vi i många avseenden nu betydligt sämre förutsättningar än vid tidigare konjunkturedgångar att klara oss undan en stor arbetslöshet. Och den borgerliga regeringen har i stor utsträckning medverkat till att det förhåller sig så.

För det första är arbetslösheten redan vid ingången i den sämre konjunkturen högre än vad den varit i början av tidigare konjunkturedgångar. Redan nu är det inte mindre än 92 000 människor som går utan arbete här i landet, som är öppet arbetslösa. 60 000 av dem är kvinnor.

Det är för det andra inte heller bara en konjunkturedgång som vi har att kämpa mot och som ger oss problem. Flera av våra basnäringar skakas i grunden. Strukturomvandlingarna är djupgående i många branscher.

Den tredje punkt som gör att vi går in i konjunkturedgången med dåliga odds när det gäller att klara sysselsättningen är den vikande sysselsättningsökningen inom den offentliga sektorn. I september i år redovisades för fjärde månaden i följd klart lägre tal för den offentliga sektorns sysselsättningsökning. Vi har under en lång följd av år haft ökningar som på tolv månadersbasis uppgått till mellan 40 000 och 60 000 personer. Nu är den ökningstakten halverad. Och det bör observeras att detta skett redan innan regeringens momshöjning och regeringens sparplan har fått genomslag i den kommunala ekonomin.

Och låt mig också säga det som för alla är helt klart men som man bör komma ihåg i det här läget, nämligen att utbyggnaden av den offentliga sektorn hade en väldigt stor betydelse för att stabilisera sysselsättningen under den senaste lågkonjunkturen. Och arbetsmarknadsmyndigheterna har också vädjat om att man skall försöka anpassa en eventuell neddragning av den offentliga sysselsättningsökningen så att den inte slår hårt mot arbetsmarknadsläget.

Dessutom är det så – det borde man också hålla i minnet – att den offentliga sektorn har en väldigt stor betydelse för sysselsättningen inom andra delar av ekonomin. Sammanlagt konsumerade och investerade den offentliga sektorn för ungefär 60 miljarder kronor på den privata sektorn under 1979.

På min lista med exempel på att vi går in i den här lågkonjunkturen med sämre förutsättningar att klara oss undan en hög arbetslöshet återstår två punkter: De urgröpta statsfinanserna och den generellt åtstramande politik som den borgerliga regeringen är i färd med att driva igenom. Det är en

politik som går på tvärs emot allt vad både teoretiska nationalekonomer och praktiskt folk ute på verkstadsgolv, på byggen och sjukhus tycker är riktigt och rekommenderar. Det är en politik som leder till ökad arbetslöshet.

Ingemar Eliasson inledde sitt anförande med att säga att han inte tycker att någon arbetslöshet är acceptabel. Kjell-Olof Feldt förde i går en debatt med före arbetsmarknadsministern Wirtén. Rolf Wirtén sade då så här om vad regeringen faktiskt i praktiken räknar med:

”Sedan går han” – alltså Kjell-Olof Feldt – ”över till att fråga vad det är för mål för sysselsättningen som regeringen har. Ja, det står i oktoberplanen hur vi sett på sysselsättningen för den närmaste tiden – det känner Kjell-Olof Feldt väl till. Där står också 3 %” – alltså 3 % arbetslöshet – ”angivet i texten. Det är vad vi sannolikt kan vänta oss med de satsningar som vi nu gör för näringslivet – de stimulanser som kommer via olika kanaler – så att man där kan hålla i gång sysselsättningen på bästa möjliga sätt.” 3 % är alltså det som vi tydligen får räkna med som mer eller mindre självklart. Det är vad regeringen anser vara mer eller mindre naturligt.

Ingemar Eliasson har talat om att arbetsmarknadspolitikerna skall vara ett smörjmedel i den ekonomiska politiken. Men vi vet alla att om de olika maskindelarna inte fungerar på ett bra sätt så hjälper inte smörjmedlet. Smörjmedel räcker till en viss gräns, men det som måste vara grunden för en hög och bra sysselsättning är ändå den ekonomiska politiken, det är näringspolitiken.

Herr talman! På sida efter sida i den borgerliga regeringens sparplan kan vi läsa att man måste hålla nere sysselsättningsökningen inom den offentliga sektorn så att industrin kan få arbetskraft. Men faktum är ju att den ena industrin efter den andra varslar sina redan anställda, permitterar de arbetare och tjänstemän de redan har och drar tillbaka sina ansökningar om lediga platser. Men även om man bortser från detta är det som regeringen säger i stor utsträckning en skrivbordsprodukt. Antalet arbetslösa har ju under hela den tid som vi har haft goda konjunkturer varit i stort sett dubbelt så stort som antalet lediga platser.

Redan i dag finns det 60 000 arbetslösa kvinnor, men inte ropar industrin efter dem. Många människor i Norrbotten och i andra skogslän går utan jobb. Inte ropar industrin efter dem heller.

De handikappade och de äldre som fått gå ifrån en arbetsplats där de kanske jobbat under 20–25 år känner sig nog inte särskilt eftertraktade av industrins personalrekryterare.

Det är nog tyvärr oftast så som det står i arbetsmarknadsstyrelsens tidning, senaste numret: ”Det bör noteras att det som oftast förlänger arbetslösheten är inte oviljan hos den arbetsökande att ta ett jobb utan oviljan hos arbetsgivare att anställa.”

Vi måste se till att få en livskraftig industri i det här landet. Vi måste se till att folk med glädje söker sig till och stannar kvar i industrijobben. Men då måste det till helt andra åtgärder än dem som den borgerliga regeringen talar om i sin sparplan.

Attackera arbetslösheten och inte de arbetslösa! sade den brittiske

LO-ordföranden. Det är detta som har varit ledstjärnan i det program som vi socialdemokrater lade fram vid den urtima riksdagen. Det programmet är lika aktuellt nu som det var för en månad sedan. Och vi menar, att även om regeringen ställt till det genom några års dålig ekonomisk politik och genom att sedan i panik bromsa upp med momshöjning och sparplan, finns det ännu en chans att vända utvecklingen. Det finns en möjlighet att förhindra att arbetslösheten 1981 stiger till väldigt höga siffror.

Men när ingenting längre tyder på att regeringen är villig att lägga om rodret finns det ingen annan möjlighet att få den annorlunda politiken, en politik som förhindrar ökad arbetslöshet, än att gå ut i ett nyval. Vi socialdemokrater, som är i minoritet i riksdagen, har bara ett sätt att säga ifrån ordentligt, och det är att ställa ett yrkande om misstroendeförklaring.

Herr talman! Folkpartiet har under hela den tid som vi nu haft borgerliga regeringar innehaft arbetsmarknadsministerposten. Visseligen har personerna varierat, men de har alla varit folkpartister. För folkpartiet har jämställdhetsfrågorna, kvinnans rättigheter, stått i centrum. Åtminstone säger man så, och jag kan i och för sig gärna erkänna att folkpartiet under historiens lopp många gånger också visat att man menar allvar.

Ingemar Eliasson talade vackert om det. Men nu om någonsin kommer folkpartiet att sättas på prov. Det finns väldigt många tecken på att det är kvinnorna som riskerar att få bära den tyngsta bördan av den ökade arbetslöshet som regeringen nu väntar. Redan nu är 60 000 kvinnor öppet arbetslösa. Redan nu har kvinnornas arbetslöshet passerat det magiska treprocentstrecket som Wirtén talade om i går. Arbetslöshetsprocenten bland de unga flickorna är ännu högre, över 10 procent.

I industrin vet vi att kvinnor inte är särskilt välkomna. Och vi vet att regeringen inte planerar någon vidare ökning av sysselsättningen inom sjukhusen och skolorna och andra delar av den offentliga sektorn. I affärerna minskar man på personalen därför att människornas köpkraft har dragits åt genom momshöjningar och annat. Och på kontoren slår datamaskinerna ut det ena s. k. kvinnojobbet efter det andra.

Vad har folkpartiet för program för att i den här situationen värna kvinnornas rätt till arbete? Den frågan vill jag ställa till den nye arbetsmarknadsministern, folkpartisten Ingemar Eliasson.

Anf. 41 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Anna-Greta Leijon säger med vädjande blickar upp mot läktaren: Vi litar inte på vad regeringen säger om sysselsättningen. Jag har ingen illusion om att jag skall med ord kunna övertyga Anna-Greta Leijon om att vi har som prioriterad ambition att även i en mycket svår tid klara sysselsättningen. Men om vi inte kan få rätt dom till följd av vad vi säger, kunde vi ju ändå få bli dömda efter våra gärningar. Och då måste Anna-Greta Leijon erkänna att de arbetslöshets-siffror som vi hade under den mycket svåra struktur- och konjunkturkrisen 1977-1978 inte nådde upp till de siffror som rådde under början av 1970-talet, då socialdemokraterna

hade hela regeringsansvaret.

Det innebär inte att jag är tillfreds med den nivå som arbetslösheten då hade. Den var hög och innebar en stor påfrestning på många människor. Men aldrig tidigare har så stora och massiva insatser gjorts för att klara en svår situation.

Anna-Greta Leijon talar varmt för en fortsatt expansion av den offentliga sektorn. Jag ser inget egenvärde i en begränsning av den tillväxten. Det finns många reformer som väntar på att bli genomförda och som i stort sett bara kan ske inom den offentliga sektorn. Det är heller inte så att den offentliga sektorn kommer att minska, om man räknar i antalet sysselsatta människor. Som jag sade i mitt tidigare anförande kommer kommuner och landsting också i fortsättningen att stå för den största ökningen. Men takten minskar. Det måste den göra om vi skall kunna fördela resurser på ett annat sätt till förmån för en utbyggd industriell kapacitet. Gör vi inte det, finns inga förutsättningar att skapa balans i ekonomin.

Därför måste jag ändå ställa frågan till Anna-Greta Leijon: Hur skall vi finna resurser för att bygga ut industrin om den offentliga sektorn får fortsätta att växa i samma takt som under slutet av 1970-talet? Hur mycket skall vi sänka den privata konsumtionen för att skapa detta utrymme för den offentliga sektorn? Vilka svårigheter skapar det för den avtalsrörelse som vi nu står inför?

Jag har i den socialdemokratiska pressen blivit beskyldd för att ha satt upp 3 % som något slags tolerabel gräns för arbetslösheten. Jag har naturligtvis aldrig accepterat en sådan nivå. Däremot har jag sagt att om arbetslösheten kommer upp till den nivån, är det ett tecken på att vår ekonomiska politik har misslyckats i ett avscende, nämligen när det gäller strävan att ta alla människors arbetsvilja i anspråk.

Vi för här en debatt som är en spegelbild av den debatt vi brukade föra i början av 1970-talet när socialdemokraterna satt i regeringsställning och vi var i opposition – debatten om blandningen av generell och selektiv ekonomisk politik. Då talade alltid socialdemokraterna sig varma för mera av selektiva inslag och vi ofta för mera av generella inslag. Nu vill socialdemokratien ha en mer generell ekonomisk politik, en allmänt sett större efterfrågan i ekonomin. Men om vi på rätt sätt skall disponera de resurser vi har, gäller det att vi använder mycket träffsäkra åtgärder för att klara sysselsättningen.

Jag erkänner till fullo – jag gjorde det även i mitt förra inlägg – de svårigheter vi nu står inför när det gäller att skapa sysselsättning åt handikappade och kvinnor. Vi har inget färdigt program, men vi har arbetsmarknadsutbildningen och de sedvanliga arbetsmarknadspolitiska åtgärderna, som i större utsträckning måste komma i fråga för kvinnor. Jag tar med tacksamhet emot varje konstruktivt bidrag i den debatten. Tyvärr kunde jag inte hitta något sådant i Anna-Greta Leijons första inlägg.

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 42 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Jag får erkänna att jag faktiskt tittar upp på läktaren, men det är oftast bara där som det i denna sal finns några att titta på.

Får jag ta upp några av de saker som arbetsmarknadsministern nu berörde.

Ingemar Eliasson sade att han aldrig har talat om 3 % arbetslöshet som något naturligt tillstånd. I stället menade han att om vi hamnar där, är det ett bevis på att den ekonomiska politiken har misslyckats vad gäller strävan att nå målet full sysselsättning. Det är precis så. Men vad regeringen nu är i färd med är just att åstadkomma detta misslyckande, att fullborda det. Det var detta Rolf Wirtén talade om i går. Han sade att 3 % arbetslöshet är vad vi sannolikt kan vänta oss. Det innebär ett misslyckande för den ekonomiska politiken. Den har inte längre den fulla sysselsättningen som sitt främsta mål. Det är det som vi har försökt att säga i så många olika sammanhang.

Ingemar Eliasson ber mig erkänna att den borgerliga regeringen under konjunkturnedgången i slutet av 1970-talet klarade landet undan en hög öppen arbetslöshet. Jag ger gärna det erkännandet, men uppmanar samtidigt Ingemar Eliasson: Titta bakom siffrorna! Vad var det som egentligen hände?

För det första: Den offentliga sektorns starka tillväxt spelade en mycket stor roll för detta resultat. Den situationen har vi inte nu. Detta försökte jag säga redan i mitt första anförande.

För det andra: Ingemar Eliasson vet att det var arbetsmarknadspolitiken som fick bära en mycket tung börda för att vi skulle klara oss undan denna höga öppna arbetslöshet. Det var nödvändigt, men det innebar naturligtvis att arbetsmarknadspolitikens andra uppgifter – t. ex. uppgifterna att värna om kvinnornas möjligheter att komma ut på arbetsmarknaden genom att riva yrkeshinder för dem av olika slag och att värna om de handikappades möjligheter att få jobb – fick sättas åt sidan. Man fick i stället prioritera stabiliseringspolitiken därför att den ekonomiska politiken inte klarade sina uppgifter.

Vi står, vilket jag försökte säga i mitt första anförande, i en situation där dessa påfrestningar kommer att bli ännu värre. Och nu erkänner budgetministern öppet att det förhåller sig på det sättet.

Tyvärr, Ingemar Eliasson, är vi mycket oroliga för vad som nu kommer att hända. Vi menar dock att det ändå finns en möjlighet att vända denna utveckling, men det kräver en annan politik än den regeringen företräder i denna debatt.

Anf. 43 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Jag tycker fortfarande att Anna-Greta Leijon gör det ganska lätt för sig. Vi kan enligt henne klara alla svårigheter på arbetsmarknaden bara genom att öka på efterfrågan i ekonomin. Det är bara att friska på, låna upp mer pengar utomlands och låta dem gå till konsumtion. Men det är precis så vi inte längre kan fortsätta.

Om vi inser de problem som svensk ekonomi i dag brottas med, då inser vi

också att konsumtionen, både den privata och den offentliga, måste hållas tillbaka för att vi skall kunna skapa resurser och utrymme för en utbyggnad av den industriella kapaciteten. Hans Gustafsson höll i går kväll ett mycket klokt anförande om just detta. Vi kan som enskilda individer behöva finna oss i att leva vidare på den konsumtionsnivå där vi nu befinner oss för att kunna bygga upp en framtid för nästa generation. Vi har ju – och den kritiken kan vi ta åt oss litet till mans – försummat den uppgiften under 1970-talet.

Nu måste vi sätta av resurser för att bygga ut industrin. Det kommer att medföra stora omställningsproblem på arbetsmarknaden. Det är just här som jag tycker att Anna-Greta Leijon gör det lätt för sig. Det verkar som om hon tror att dessa problem kan klaras av utan påfrestningar vare sig för enskilda människor eller för arbetsmarknadspolitiken. Arbetsmarknadspolitiken måste få spela en mycket viktig roll om vi skall kunna klara denna omställning. För att ge kvinnor och män via arbetsmarknadsutbildningen den yrkesutbildning de behöver för att kunna ta jobben som finns. För att vi skall kunna påverka attityder hos dem som söker arbete och hos dem som anställer arbetskraft. För att bryta ner de fördomar och traditioner som nu råder.

Det är en uppgift som – om man inser att den är viktig – vi borde kunna hjälpas åt med. Det handlar inte bara om att här i kammaren votera igenom medel till den ena eller andra insatsen. Det handlar också om att utanför detta hus påverka attityder, så att enskilda människor kan hjälpas fram till ett arbete.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 44 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Det handlar inte bara om att i detta hus vinna voteringssegrar, sade Ingemar Eliasson. För oss handlar det tyvärr om mycket små möjligheter att få gehör för våra politiska krav. På regeringssidan ägnar man sig nämligen åt att votera igenom egna förslag utan att egentligen vilja lyssna på de förslag som vi för fram.

Får jag ägna en del av denna korta replik till att ta upp det som Ingemar Eliasson sade om arbetsmarknadspolitiken och attityder. Vi måste använda arbetsmarknadspolitiken till att förändra attityder, till att påverka bl. a. personalrekryterare ute på företagen till att anställa kvinnor eller människor som kanske har ett handikapp, sade Ingemar Eliasson. Se då på hur detta fungerade under den senaste konjunkturedgången!

Arbetsmarknadsmyndigheterna, arbetsförmedlarna, hade så mycket att göra med att klara konjunkturutjämnningen och stabiliseringspolitiken att de inte hann med detta. Jag var ute på ganska många arbetsförmedlingar och jag träffade många gånger arbetsförmedlare som var alldeles förtvivlade och sade: "Vi har fem minuter per sökande. Hur skall vi när det gäller vilsen ungdom som inte vet särskilt mycket om arbetsmarknaden eller en kvinna som söker sig ut i förvärvslivet efter många års hemarbete och som är osäker

och utan yrkesvana eller en människa med handikapp kunna klara deras problem när vi har fem minuter per person?"

Genom att föra en ekonomisk politik som inte sätter sysselsättningspolitiken främst, genom att *inte* föra någon näringspolitik eller industripolitik utsätter man arbetsmarknadspolitiken för stora påfrestningar. Arbetsförmedlarna klarade detta bra under den senaste konjunkturnedgången på så sätt att vi inte fick en stor öppen arbetslöshet, men de tvingades åsidosätta de handikappade. De åsidosatte kvinnorna och de åsidosatte ungdomarna. Tyvärr förhöll det sig på det sättet, och risken är mycket stor för att de kommer att få göra det i ännu högre utsträckning.

Regeringen räknar med att vi kommer att få en arbetslöshet på 3 % under nästa år. Jag ställde en fråga tidigare till Ingemar Eliasson om kvinnorna. När det gäller kvinnorna finns redan i dag en arbetslöshet på över 3 %. Hur stor kommer den att bli 1981?

Anf. 45 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Det är sant att arbetsförmedlare och annan personal inom arbetsmarknadsverket inte hann med alla de arbetsuppgifter som det hade varit önskvärt att utföra under förra lågkonjunkturen, då man hade så mycket att ombesörja.

Det kan dras en del erfarenheter av detta. En är att platsförmedlingen måste komma mer i centrum i det fortsatta arbetet. Det är så mycket mer angeläget som vi har en situation som kännetecknas av både lediga platser och arbetslöshet. När Anna-Greta Leijon talar om en ökad efterfrågan på arbetskraft, är detta därför – som jag försökte säga i mitt första inlägg – inte tillräckligt. Det räcker inte med att företag i Småland efterfrågar mer arbetskraft. Vi måste också klara kopplingen mellan lediga platser och arbetssökande, och för detta behövs en omfattande platsförmedling och en omfattande arbetsmarknadsutbildning. Det är den vi vill sätta in i detta skede.

En allmänt högre efterfrågan är inte tillräckligt. Den måste kopplas till en effektiv arbetsmarknadspolitik.

Anna-Greta Leijon upprepar frågan: Vad kan vi göra för kvinnorna? Det är den största gruppen arbetslösa och det är naturligtvis därför som just kvinnorna i första hand måste få hjälp via de arbetsmarknadspolitiska insatserna. Återigen, genom arbetsmarknadsutbildningen måste vi intressera fler kvinnor att skaffa sig utbildning inom industrisektorn. Inom skolan måste vi ändra flickornas attityder för att redan där få till stånd denna typ av utbildning.

Även om denna ekonomisk-politiska strategi lyckas, är det inte så att industrin kommer att suga upp alla som kommer ut på arbetsmarknaden. Låt mig upprepa att det fortfarande är i kommuner och landsting, som i sin verksamhet har de traditionella kvinnoyrkena, som den största ökningen äger rum. Även om jag gärna skulle se att fler män kom in i denna sektor får vi räkna med att det i första hand är kvinnor som också i fortsättningen kommer att få sin utkomst där.

Andre vice talmannen anmälde att Anna-Greta Leijon anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 46 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Många har i debatten talat om sysselsättning och arbetslöshet, och jag skall också uppehålla mig vid detta, delvis med utgångspunkt i vad som sagts tidigare i debatten.

Arbete åt alla har varit devisen, honnörsorden, som alla politiska partier hållit fram som mål för sin politik. De tre borgerliga partierna har nu – om ej i ord så i praktisk handling – tagit tillbaka dessa ord.

Budgetminister Wirtén menade i går att det faktiskt inte var sysselsättningen som var det stora problemet just nu utan i stället var det budgetunderskottet man måste ta itu med. Vi måste spara.

Från vänsterpartiet kommunisternas sida anser vi att dagens arbetslöshet är ett i högsta grad akut problem. Nästan 100 000 i öppen arbetslöshet, tiotusentals i arbetsmarknadsutbildning och förtidspensionerade, en dold arbetslöshet på över 300 000 bland kvinnorna, en fortsatt hög arbetslöshet bland ungdomen och speciellt då bland de unga kvinnorna – det anser vi vara problem som varje regering som vill ha folkets förtroende måste anvisa vägar för att lösa.

Och det där med att spara – visst kan och skall vi spara, och där har vi från vpk angett många sparobjekt. Men en regerings spariver kommer aldrig att tas på allvar eller väcka förtroende hos det svenska folket så länge man av sentimentala skäl väljer att vräka ut en miljard för att flytta riksdagen från Sergels torg till Helgeandsholmen. Nu vet jag att folkpartiet tog sitt förnuft till fånga och ville skjuta på denna flyttning, men man fick inte regeringen med sig.

Nej, med regeringens politik som den framstått i gårdagens och dagens debatt är linjen klar:

Arbetslöshet har vi och arbetslöshet skall vi fortsätta att ha, och att flera människor kommer att förlora sina jobb med den politik som förs och som kommer att föras – det skall vi acceptera. "Vi kommer aldrig att ge upp målet för den fulla sysselsättningen" sade Ola Ullsten i debatten i går. Liknande tankegångar fördes fram alldeles nyss av arbetsmarknadsministern.

Men sådana fraser duger inte, när det gäller att bekämpa arbetslösheten – att ge människor rätten till ett arbete och därmed också till ett meningsfullt liv. Fraser räcker inte – man måste se till den praktiska politiken. Vad har den borgerliga regeringen för strategi för att nå målet om den fulla sysselsättningen? Vad innebär regeringsförklaringens ord om en aktiv industri – arbetsmarknads- och regionalpolitik? Vad är det konkret som ni skall göra? Besparingsförslagen och nedskärningarna ger inte några flera jobb.

Regeringens industripolitik har ju nu från att ha kallats "Åslings akutmottagning", dvs. akut stöd till krisdrabbade branscher, utvecklats till någon form av egenvård där regeringen menar att den kapitalistiska ekonomin och marknadskrafterna i sig själva skall skapa nya jobb – samma marknadskrafter som ju genererat de akuta kriserna inom olika branscher.

Den förra arbetsmarknadsministern Wirtén gav mig i ett interpellationssvar i våras den då aktuella borgerliga industripolitiken i ett nötskal. Han sade så här: "Det är uppenbart att vi står inför ökade krav på rörlighet och omställningar på arbetsmarknaden. Men den innebär samtidigt en strävan mot ökad effektivitet och bättre ekonomi, vilket i sin tur kan ge upphov till ökad efterfrågan och därmed ny sysselsättning." Han sade så som svar på min fråga vad regeringen hade för strategi för att möta behovet av ökad sysselsättning i samband med att den ökade datoriseringen innebär att många jobb kommer att försvinna.

De borgerligas strategi då var att inte ha någon strategi. I stället litade man till att ökad efterfrågan skulle ge ny sysselsättning. Nu sade arbetsmarknadsministern i sin replik att det är precis så vi inte längre kan hålla på. Vi kan alltså inte lita till någon ökad efterfrågan. Jag skulle vilja fråga: Vad är det nu man litar till, när man anser att efterfrågan är för hög? Eller accepterar man att sysselsättningen kommer att sjunka framöver och arbetslöshetssiffrorna ytterligare skjuta i höjden?

Industriminister Åsling deltog för några veckor sedan i en debatt i Göteborg, som just handlade om sysselsättningen inför 1980-talet. Trots intensivt lyssnande kunde jag inte heller då finna någon strategi värd namnet för att leva upp till den fulla sysselsättningen som mål. Nils Åsling talade om ökade satsningar på forskning och utveckling. Och det är förstås riktiga satsningar. Men för att sådana satsningar skall ge fler jobb måste de förstås ingå i en strategi för utveckling av svensk industri i stället för avveckling. Om en sådan strategi hördes intet. I stället lämnar man över till det privata näringslivet att stå för en utveckling av det här slaget. Att utvecklingen då inte hamnar inom Sveriges gränser har vi talrika bevis på – men det kanske inte är så bekymmersamt för en borgerlig regering, vars uppgift ju är att försvara detta privata näringslivs rätt att föra industripolitik efter eget gottfinnande och med profitmaximering som gyllene ledstjärna.

Från vpk:s sida har vi i motioner ställt krav om konkreta satsningar på svensk industri för att skapa 100 000 nya industriarbeten under 1980-talet. 10 000 per år alltså, precis som arbetsmarknadsministern talade om. Det råder således inga delade meningar om behovet av de här jobben. Vi har däremot inte några fromma förhoppningar när det gäller näringslivet utan i stället konkreta förslag till en samhälleligt riktig utveckling i näringslivet. Vi ställer förslag om en industripolitik som bygger på en utökad samhälls- och löntagarägd sektor. Vi ställer också förslag om vad som skulle kunna produceras vid dessa nya industrier – produkter som bygger på de behov vi har i samhället och som också på sikt gör oss mera oberoende av import. Vidare ställer vi förslag om industrier för vidareförädling av våra råvaror inom landet.

De här förslagen finns det förstås inte något intresse för hos den borgerliga riksdagsmajoriteten. Man är inte intresserad av en utveckling mot ökad planmässighet i industripolitiken och arbetsmarknadspolitiken – man är inte intresserad av att ta det fulla ansvaret för sysselsättningen, för industrin och för svenska folkets framtida möjligheter till rätt till arbete och ett

meningsfullt liv.

Man överlåter ansvaret på det privata näringslivet. Det är det privata näringslivet som skall ges riskvilligt kapital för att kunna expandera, har vi ju fått höra i den här debatten. Det har varit det nya halmstrået för regeringen att klamra sig fast vid. Om det privata näringslivet och exportindustrin får tillgång till mera kapital så kommer man att expandera, och då kommer det att skapas flera jobb och vi kommer att klara av vårt stora budgetunderskott – ungefär så har det låtit i debatten.

Att det sedan är samma näringsliv som faktiskt också bidrar till budgetunderskottet säger man inte något om. Att exempelvis Volvos ökade utlandsköp år 1979 motsvarade en tredjedel av underskottet i den svenska handelsbalansen – det talar man tyst om, och framför allt har man ingen politik för att motverka det. Ändå kanske det är den efterfrågeökningen – den svenska industrins ökade köp av insatsvaror på utländska marknader alltså – som man borde komma till rätta med i stället för att tala om att lönarbetaren i gemen har för mycket pengar att köpa för, när alla ju vet att de senaste avtalsrörelserna gett minskade reallöner för det stora flertalet lönarbetare.

Mera riskvilligt kapital till industrin och fromma förhoppningar om att detta skall resultera i flera jobb och inte mera ny teknik är alltså ett av regeringens recept inför framtiden.

Ett annat recept vi fått av olika borgerliga talare i den här debatten är fler arbetare till industrin. Man vill skära ned i den offentliga sektorn, och ett av skälen skulle vara att ge industrin tillgång till arbetskraft. Det är nog många varvsarbetare, stålverksarbetare, tekoarbetare och andra som hotas av arbetslöshet som blir fundersamma, när de hör detta.

Vi har inte brist på människor som vill ha ett arbete. Industriarbetet är heller inte något mindervärdigt, vilket statsministern i sitt anförande i går menade var den förhärskande inställningen. Det är i stället så att det är det svenska näringslivets företrädare som anser att människor är mindervärdiga och som sorterar bort ibland tre av fyra som söker arbete inom svensk industri. Det är det svenska näringslivet som har utvecklat svensk industri på ett sådant sätt att de arbeten som erbjuds är arbeten i ett högt uppdrivet tempo, många gånger arbeten med en låg lön, sönderstyckade arbeten i en psykiskt pressande miljö, datoriserade arbeten där yrkeskunnandet inte längre spelar någon roll.

Vi behöver inte förbättra attityderna, det är själva arbetena som måste förbättras, och det finns väldigt mycket att göra där. Bl.a. borde arbetena betalas bättre. Den arbetsdelning som finns inom många industrier måste förändras. Inflytandet över t.ex. arbetsorganisationen från de anställdas sida måste öka. Så länge vi har arbetslöshet och köparens marknad kommer emellertid många industriarbeten att vara för dåligt betalda och att vara utformade så att många människor faktiskt slås ut från dem. Men det är inte arbetarna som anser att industriarbetena är mindervärdiga, det är arbetsköparna som sällar bort de svaga och sedan skriker om människors ovilja att ta erbjudna jobb. Det måste vara så att passar inte arbetena för människorna

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

skall arbetena förändras, och det går. Man kan ju inte välja nytt folk, om det gamla inte passar.

Enligt vår mening borde man i stället för att banta den offentliga sektorn i syfte att ge arbetskraft till industrin – den arbetskraften finns alltså ändå – använda den för att ge fler människor arbete. En offensiv satsning på de behov som är eftersatta i det här samhället skulle ge fler jobb både inom industrin och direkt i den offentliga sektorn. Vpk har också ställt sådana krav här i riksdagen, och vi kommer att fortsätta att ställa dem.

Vi kommer att fortsätta att kräva en utbyggnad av barnomsorgen. Vi kommer att kräva att den kollektiva trafiken byggs ut, att vårderna förbättras och att det byggs flera bostäder. Vi kommer att göra detta i övertygelsen om att det är en riktig offensiv satsning som ger fler jobb och som möter de eftersatta behov som faktiskt fortfarande finns i det här samhället.

Herr talman! Statsministern sade också i sitt anförande i går att med den regionalpolitik som vi nu utsätts för drabbas kvinnorna speciellt hårt. Det är ett riktigt konstaterande, att med den nuvarande regionala obalansen på tillgången till arbete liksom f.ö. med den arbetslöshet vi har, så är det kvinnorna som alldeles särskilt kommer i kläm. Vi hörde det i det tidigare replikskiftet också. Jag kan tillägga att med den neddragning av den offentliga sektorn som man föreslår från regeringens sida liksom den ovilja man har att komma med konkreta förslag när det gäller jämställdheten, så kommer kvinnorna nu liksom tidigare att gå arbetslösa – antingen på grund av bristen på jobb eller på grund av bristande barnomsorg, eller också av båda skälen.

Det är ju så att i höst är den här regeringen bra på jämställdhet – men i gärningar innebär den kritik man i praktiken för att man faktiskt försvårar arbetet för jämställdhet mellan könen. Exempelvis talade sig statsministern i sitt anförande i går varm för hur man skulle klara vårderna på ett billigare sätt. Han sade att inte behöver all vård ske på dyra nybyggda institutioner, utan mera vård skulle kunna ske i hemmet. Jag frågar: Vem skall i så fall svara för den vården? Och hur skall den betalas? Jag blir orolig när jag hör sådana tankegångar, och man blir fundersam om det här är en enig inställning hos regeringen.

Det är ju så, som tidigare nämnts, att kvinnorna drabbas särskilt av nedskärningarna i den offentliga sektorn, både direkt genom att de jobb som är typiska kvinnojobb i dag blir allt färre och indirekt genom att förutsättningarna för att kunna ta ett jobb, nämligen en god offentlig service, minskar. Det har vi ju redan fått bevis för i de rapporter som talar om en ökad arbetslöshet just bland de unga kvinnorna.

Jämställdheten är förstas nämnd i regeringförklaringen – annars skulle väl folkpartisterna ha protesterat. Det står: "Ett nytt handlingsprogram kommer att utarbetas för jämställdhetsarbetet inom statsförvaltningen." Det är ord igen – ord i stället för handling i regeringförslag. Det är inte flera program vi behöver. Börja i stället med att förverkliga de förslag som finns i jämställdhetskommitténs handlingsplan för fortsatt jämställdhet mellan kvinnor och män och i regeringens skrivelse i samma ärende! Det är

konstruktiva förslag, och sådana saknas alltså inte. Det är bara att läsa i de egna regeringsskrivelserna. Det gäller bara att genomföra förslagen.

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har i den här debatten, liksom vi tidigare har gjort, både genom mig och andra visat på alternativa vägar ut ur krisen. Vi accepterar inte att slöseriet med mänskliga resurser fortsätter. Vi kräver att regeringen tar problemen med arbetslösheten på allvar.

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 47 FRIDA BERGLUND (s):

Herr talman! Kravet på nyval reses allt starkare i Norrbotten. Det finns ett mycket klart uttalat missnöje med regeringens politik. Jag citerar vad en av kvällstidningarna skrev i förrgår: "Människorna är djupt oroliga för sysselsättningen och att ungdomsarbetslösheten inte löses. Glesbygdsinvånarna i norr är väldigt oroliga över höjningen av bensin- och oljepriserna. De fruktar att de inte skall orka med de ökade boendekostnaderna längre." Citatet visar vad människorna i Norrbotten känner. Kravet på nyval har således sin grund i människornas bekymmersamma vardagssituation.

Bördan av en borgerlig regering blir inte lättare att bära genom att människorna i TV:s Pejling får se en småleende industriminister som slår sig för bröstet och säger: "Det var i alla fall jag som stoppade Stålverk 80 och hindrade 15-miljardersinvesteringen." Det är ingen som bestrider detta, men de flesta beklagar att industriministern stoppade Stålverk 80 och nu pöser av belåtenhet över det. Det är också många som beklagar att regeringen inte hade mycket annat än arbetslöshet, beredskapsarbeten och utflyttning från länet som ersättning. Ingemar Eliasson, i Norrbotten bedömer vi faktiskt regeringen efter dess gärningar!

Under de år som gått har vi från socialdemokratiskt håll vid upprepade tillfällen återkommit med krav på planmässiga insatser för långsiktig tryggad sysselsättning i Norrbotten. Våra förslag har avslagits av den borgerliga riksdagsmajoriteten.

Utgångspunkterna för våra förslag har varit att en positiv närings- och sysselsättningsutveckling i Norrbotten förutsätter konkurrenskraftiga basindustrier. Produktindustrin måste successivt utvecklas mot mer vidareförädlade produkter.

Med en stark basindustri som grund är det möjligt att mildra känsligheten för efterfrågesvängningar när det gäller råvarorna malm, stål, trä och massa genom att man bygger ut ett kompletterande näringsliv.

Genom en aktiv politik för offentliga investeringar inom t. ex. vård- och omsorgssektorn kan konjunkturella störningar av den totala sysselsättningen mildras och en grund för en långsiktig positiv utveckling läggas.

Vi har inte fått gehör för våra förslag, som jag sade. Vi befinner oss i dag i ett mycket besvärligt läge. Vi ser inte heller någon ljusning vid horisonten, och enligt vår bedömning har regeringen inte haft någon samlad strategi för att lösa sysselsättningsfrågorna.

Under kommande vinter bedömer länsarbetsnämnden att fler människor än tidigare blir arbetslösa. Den bedömningen gjorde man innan regeringen

lade fram sitt sparpaket och innan momshöjningen fått genomslagskraft.

Anmärkningsvärt är också att av de arbetslösa är en större del kassamedlemmar, ca 52 %. Den högsta arbetslösheten har kommunalarbetarnas arbetslöshetskassa, med nästan 1 000 arbetslösa. Det är en ökning med 40 % jämfört med december i fjol. Åtstrammingspaketet kommer att innebära att kommunerna kommer att få ändå svårare att fullfölja sin planerade personalpolitik. Likaså kommer den nyligen beslutade momshöjningen att innebära svårigheter att klara sysselsättningen inom både kommuner och landsting. Kvinnorna, som har den största arbetslösheten redan i dag, kommer att drabbas ytterligare av regeringens åtstrammingspolitik. Jag skulle vilja ställa en fråga till Ingemar Eliasson: Vilken beredskap har regeringen att möta ökad arbetslöshet på den offentliga sektorn och på den privata servicesektorn?

Jag har tidigare sagt att basindustrierna är grunden för våra möjligheter att klara sysselsättningen. Våra basindustrier har minskat antalet sysselsatta. Exempelvis LKAB har minskat med 1 400 personer under perioden september 1976–september 1980. Dagens situation är mycket bekymmersam för LKAB, som kommer att stoppa produktionen. Hela kollektivsidan permitteras, och man vädjar till tjänstemännen att stanna hemma från jobbet med lägre lön. Man räknar med ungefär 4 500 permitteringar. Dessa permitteringar drabbar hårt personalen, inte minst med hänsyn till att Norrbotten har en låg sysselsättningsgrad bland kvinnorna och att mannen många gånger är ensamförsörjare. Familjeekonomin är dålig och tål inga extra påfrestningar.

Herr talman! Situationen i Kiruna kommun är mycket besvärlig. Därför är det angeläget att exempelvis brytningen av kopparmalm i Viscaria kommer till stånd. Det skulle ge ca 100 nya jobb. Igångsättandet är helt avhängigt av finansieringen. Här har regeringen bollen. Kiruna kommun har dessutom begärt tidigareläggande av barnomsorgsplanen, utbyggnad av Rymdbolaget och industrihus i Karesuando. Det är viktigt att Kiruna kommun får besked om hur det blir med dessa projekt.

Herr talman! Den stagnationspolitik som regeringen bedrivit har drabbat allting och alla. Ett annat exempel är att mellan 1 200 och 1 400 byggnadsarbetare beräknas bli arbetslösa i vinter.

Den borgerliga regeringen har lyckats grusa de flesta förväntningar. Vem hade t. ex. kunnat ana utvecklingen inom jordbruket i vårt län?

Jordbruket är en ur sysselsättningssynpunkt viktig näringsgren i Norrbotten. Jag återger vad en lokaltidning skrev i samband med jordbruksministerns besök i länet: Det stundar bistra tider för jordbruket. Under 1980-talet kommer många jordbrukare att gå i konkurs.

Orsakerna till detta är inflationen, prisstegringar på energi och kraftfoder och de höga räntekostnaderna. Vem hade kunnat ana det, med propagandan om en leende landsbygd i minnet?

Regeringens politik har inneburit att vårt län har varit i behov av defensiva arbetsmarknadspolitiska insatser. F. n. har länet ca 14 000 personer utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Vi har ca 8 000 arbetslösa. Minskade medel

till beredskapsarbeten innebär f. n. att färre kan sysselsättas i beredskapsarbeten. Jag vill fråga statsrådet Eliasson: Kommer behovet av arbetsmarknadspolitiska insatser att vara avgörande för medelstillelningen till beredskapsarbeten? I dag är det inte så. Vi har 8 000 arbetslösa och brist på beredskapsmedel, enligt länsarbetsnämnden.

För att klara statens finanser och människors sysselsättning och trygghet krävs enligt socialdemokraterna en ökad investerings- och utvecklingstakt i svensk industri. Det behövs också ökade investeringar inom den statliga företagssektorn, som framför allt finns i Norrbotten. Vi har krävt ett investerings- och utvecklingsprogram för de närmaste tre åren. Med hänvisning till det som statsrådet Eliasson anförde vill jag fråga: Hur skall regeringen konkret bekämpa arbetslösheten och utslagningen i vårt län? Det räcker inte med enbart defensiva arbetsmarknadspolitiska insatser.

Herr talman! Under den senaste tiden har jag mött många människor – socialdemokrater, men också folkpartister och centerpartister – som varit trötta på "dagens högerpolitik", som någon uttryckte det. Människorna säger: Nu får det vara nog! Jag instämmer i det, och jag instämmer också i yrkandet om misstroendeförklaring mot regeringen.

Anf. 48 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Låt mig först gå in på frågan om de "defensiva arbetsmarknadspolitiska insatserna", som Frida Berglund uttryckte det. Vi är helt överens om att det inte räcker med sådana, men jag tycker att Frida Berglund borde ha haft tillfälle att på nära håll studera förhållandena i Norrbotten och att hon borde ha kunnat konstatera att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna där ingalunda är defensiva.

Frida Berglund säger att regeringen kommer att bli dömd efter sina gärningar i Norrbotten. Det ser jag fram emot. Jag vill inför den domen påminna om några av de åtgärder som regeringen har vidtagit bl. a. med arbetsmarknadspolitiska medel.

Under de senaste åren har vi räddat stålhanteringen i Norrbotten genom bildandet av SSAB och genom mångmiljontillskottet till den hanteringen. Vi har räddat LKAB undan total kollaps. ASSI har fått hundratals miljoner för investeringar i ny teknologi. Planja får genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder chans att utveckla nya produkter och ta hand om nya marknader.

För de många byggnadsarbetare som varit arbetslösa har fler sysselsätningstillfällen kunnat skapas inom byggsektorn med arbetsmarknadspolitiska insatser än vad som skapats på den reguljära byggarbetsmarknaden.

Också i områden där nya arbetstillfällen inte har tillkommit sedan många år tillbaka skapas nu sådana. Jag tänker bl. a. på de projekt i Tornedalen, dvs. i ren glesbygd, som nu har tillkommit. Samma förhållande gäller, Frida Berglund, inom jordbruket. Investeringar i vägar, turism etc. har vidare gjort Norrbotten bättre rustat att se framtiden an.

Men problemen i Norrbotten är exceptionellt stora. Just därför har Norrbotten också fått exceptionellt stor del av de arbetsmarknadspolitiska

resurserna. Regeringen ångrar inte en enda krona som satsats. De pengarna har varit väl värda att satsas just i Norrbotten. Många människor har fått sysselsättning. Det är på den nu inslagna vägen som regeringen kan fortsätta att hjälpa Norrbotten.

Frida Berglund ställde många frågor, och jag hinner inte besvara alla. Låt mig till sist bara svara på frågan om vilken beredskap regeringen har för att möta arbetslösheten både inom den offentliga och inom den privata sektorn. Vi vidtog en lång rad nya åtgärder under slutet av 1970-talet: vi styrde in beredskapsarbeten på den offentliga sektorn, utvecklade arbetsmarknadsutbildningen i företagen – någonting som socialdemokratien länge var emot –, införde nyrekryteringsbidrag, etc.

Totalt har, trots svårigheterna, ytterligare 4 000 människor fått sysselsättning i Norrbotten under det senaste året. 400 nya jobb kommer till i ren glesbygd.

Trots att svårigheterna som sagt är mycket stora finns också ljusglimtar till följd av den arbetsmarknadspolitik som regeringen har fört. Det är därför som jag kan se det här domslutet an med viss tillförsikt.

Anf. 49 FRIDA BERGLUND (s) replik:

Herr talman! Jag sade i mitt inlägg att då det inte har gjorts några offensiva insatser på näringspolitikens område och några industriinvesteringar som långsiktigt löser våra problem, har vi varit i behov av beredskapsmedel. Vi tycker att det är bra att sådana har stått till buds, men beredskapsarbetena löser inte våra sysselsättningsproblem på sikt. Jag har tidigare i denna kammare sagt att varje arbetstillfälle är positivt för Norrbotten. Ökningen med 4 000 arbeten gäller den offentliga sektorn. Här har de socialdemokratiskt styrda kommunerna och det socialdemokratiskt styrda landstinget vänt nästan ut och in på sig för att kunna anställa folk, för att på något sätt kunna mildra bristen på t. ex. industrijobb. Jag sade att vi har förlorat ungefär 1 400 arbeten i LKAB, och SSAB har ju också dragit ner sin verksamhet. Allt detta har medfört att det uppstått en mycket stor arbetslöshet, varför man gjort de här insatserna på den offentliga sidan. Det mest oroande är att vi har den största arbetslösheten bland kommunalarbetarna. Det finns också ett åtstramningspaket som innebär att det blir svårare att klara eller öka sysselsättningen på den offentliga sidan. Ingemar Eliasson har i dag själv sagt att vi inte kan räkna med stora ökningar.

Dessutom har vi sett att beredskapsmedlen har reducerats, och det är också någonting som vi har varit oroade för. Trots att vi säger att beredskapsmedlen är defensiva är de bättre än ingenting alls. Vi har nu 8 000 öppet arbetslösa, varav en stor del är kvinnor och unga människor. Våra basindustrier måste utvecklas, så att vi får en lösning av problemen på sikt. Vi är medvetna om att det tar många år, innan vi kan undvara beredskapsarbeten och arbetsmarknadspolitiska insatser, men om vi skall kunna klara målet sysselsättning åt alla i Norrbotten, måste vi basera det hela på annat än enbart beredskapsarbeten.

Anf. 50 LENNART NILSSON (s):

Herr talman! Arbetsmarknadsministern talade tidigare i dag om den svenska modellen och om hur värdefullt det är att ha fria organisationer som kan förhandla på arbetsmarknaden.

Det är inte utan att jag tycker litet synd om arbetsmarknadsministern som har hamnat i så dåligt sällskap – man lyssnar ju litet på andra som samarbetar med folkpartiet i regeringsställning. Jag tror naturligtvis att arbetsmarknadsministern menar allvar med uttalandet att det är viktigt med den svenska modellen med fria parter på arbetsmarknaden som kan förhandla. Lyssnar man på moderater – företrädare för de krafter som förespråkar helt andra metoder än dem som arbetsmarknadsministern talat för – blir man litet bekymrad. Det rör sig om tongångar från den tid då människorna fick stå med mössan i hand och bocka och buga för att få någonting genomfört. Vad är det egentligen de här moderaterna säger när de går upp i den allmänpolitiska debatten? Låt mig som exempel bara ta vad Sten Svensson talade om. Han räknade upp en mängd olika ledigheter, uppgifter som han hade fått från sin husbonde Svenska arbetsgivareföreningen i brev i dag. Där stod att läsa om en mängd olika ledigheter som man kämpat sig till genom lagstiftningsarbete och facklig-politisk samverkan. Han säger att han inte lägger några värderingar i detta. Men helt klart menar Sten Svensson och reaktionärerna på högerkanten att det är helt felaktigt att vi har de här förmånerna som vi har kämpat oss till lagstiftningsvägen.

Vad är det då man egentligen vill slopa? Jo, i stort sett alltihop. Det är ju det man är ute efter. Verkstadsföreningen talar om att arbetstiden måste ökas. Svenska Dagbladet hade en ledare i går, där det anfördes att man inom tekoindustrin skulle överge den solidariska lönepolitiken och övergå till lokala förhandlingar, där löntagarna skall få välja mellan sänkt lön och arbetslöshet.

Den här inställningen blir alltmer dominerande bland de krafter som arbetsmarknadsministern regerar tillsammans med. Sten Svensson tog ett exempel. Det är i och för sig bra att tala i klartext – då vet man var man har varandra. Han sade att vi omedelbart bör införa tre karensdagar. Visserligen skulle de fackliga organisationerna få vara med och utreda den frågan, men lagstiftarna bör inte tveka, sade han, när det gäller att införa de här karensdagarna. Och vad menar han egentligen med detta? Jo, naturligtvis att vi skall lagstifta över de resultat som redan har uppnåtts. Och vad är det då fråga om? Jo, ett ingrepp i den fria förhandlingsrätt som arbetsmarknadsministern har sagt skall finnas i den svenska modellen. – Den här utvecklingen är skrämmande, och de moderata krafterna är starka inom regeringen. Därför är det angeläget att få klarlagt om arbetsmarknadsministern delar de värderingar och uppfattningar som har kommit till uttryck i bl. a. Svenska Dagbladets ledare och i en hel del anföranden av moderater i den allmänpolitiska debatten.

Man skulle alltså lagstifta över avtal. Hur skall man då göra med parterna på den offentliga sidan, som redan genom avtal har klarat ut frågan om sjukersättningar. Kan man lagstifta över avtal och införa tre karensdagar –

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

vilket alltså leder till försämringar, som naturligtvis framför allt drabbar de svaga människorna i samhället? Det blir en utsortering av stort format, mer omfattande än vi kanske har upplevt tidigare. Då skall människor fungera till 110 %, annars tar inte arbetsgivarna emot dem.

Det är alltså så moderaterna vill ha det här samhället. Och det är alltså de krafterna som arbetsmarknadsministern regerar tillsammans med. Det är litet synd att folkpartisterna har hamnat i detta dåliga sällskap. Och jag hoppas att arbetsmarknadsministern under den här debatten tar avstånd från den linje som moderaterna förespråkar. Helt klar innebär deras tankegångar att man steg för steg skall försämrade för de människor som i olika sammanhang har kämpat sig till förmåner.

Vi har alltså fått en lista från Arbetsgivareföreningen på olika slag av ledigheter. Sten Svensson har, som jag har sagt, nämnt karensdagarna som ett exempel på hur man skall kunna försämrade. Sedan kan man naturligtvis försämrade i övriga sammanhang också. Vi har rätt till ledighet för vård av barn, vi har rätt till ledighet i en hel del andra sammanhang – och det är helt klart att inställningen hos de reaktionära krafter som har det största inflytandet i regeringen är: Nu måste vi se till att trycka till arbetare och tjänstemän som finns ute på arbetsmarknaden därför att de måste veta sin plats. Det var ungefär den diskussionen som fördes i det här landet för 50 år sedan.

Människorna trodde inte att ett borgerligt maktövertagande skulle innebära försämringar. Men det regeringen är på väg att göra nu är just att steg för steg försämrade för vanligt folk och föra över pengarna till dem som inte behöver dem. Det är inte så egendomligt då att människor inte ställer upp för den här politiken. Regeringen talar om sparande och drar samtidigt åt svängremmen. Jag är helt övertygad om att människor i allmänhet ställer upp på att spara och göra uppoffringar, om de uppfattar saker och ting som rättvisa. Men så är det inte i dag.

Den politik som de borgerliga har bedrivit under de år de har regerat, med en inflation på 50 % som slår igenom i höjningar av matpriser, hyror osv., drabbar människor i vanliga inkomstlägen. Samtidigt gynnar den spekulanter, nolltaxerare och höginkomsttagare. Samtidigt som människor upplever dessa orättvisor, pratar de borgerliga om att man måste arbeta sig ur krisen och att löntagarna har för mycket betalt.

Vad det egentligen handlar om är – vilket man gav uttryck för i Svenska Dagbladets ledare i går – att man anser att löntagarnas löner bör sänkas.

Man kommer att bedriva klappjakt på korttidssjuka därför att man utgår ifrån att de sjukskriver sig utan att vara sjuka. Men vad är det det egentligen handlar om? De korttidssjuka i vårt land svarar för omkring 13 % av den totala kostnaden för sjukersättningar. Problemet är att arbetsgivarna sparkar ut människor så att de kanske blir förtidspensionärer osv. Det är naturligtvis där vi skall sätta in åtgärderna, så att människor kan få sådan sysselsättning att de kan känna sitt värde ute på arbetsplatserna. Vi måste sätta in åtgärder för att förändra arbetsmiljön osv. Det som f. n. pågår i vårt land är slöseri med människor och pengar. Det skapar otrygghet. Flyttlassen kommer att

rulla, klyftorna ökar m. m.

I det läget går många moderater ut och pratar om det höga skattetrycket. Det ledsamma i denna situation är att människor som hör och läser om detta, upplever det som orättvist. Många av dem som går ut och pratar om det höga skattetrycket betalar ingen skatt. De kan med lagliga metoder få ned sin beskattningsbara inkomst så att de inte behöver betala ett enda öre i skatt. Det enda de möjligen betalar är det kommunala garantibeloppet på de fastigheter som de har köpt.

Vad är det då människorna egentligen upplever? De ser hur lyxbåtarna åker omkring. De läser om miljonärer som inte betalar någon skatt. De ser hur orättvisorna ökar.

Samtidigt kan man konstatera ett fenomen i vårt samhälle, nämligen att skatter, avgifter och böter ökar alltmer. De borgerliga talar om sparplaner och nämner siffran drygt 6 miljarder. Samtidigt vet vi att enbart oindrivna skatter, avgifter och böter rör sig om 7,5 miljarder i dag, som statskassan alltså inte får in. Nu är det möjligt att det finns människor som råkat illa ut – det handlar inte enbart om människor som spekulerar. Men vad som är oroande är ökningen av de här beloppen. Under senare år har de oindrivna medlen ökat med drygt 1 miljard varje år. Det man fick in 1979 var 1,9 miljarder. Det fattas alltså nära 5 miljarder som statskassan egentligen borde få in från människor som kommit i obalans och inte betalat in skatt. Låt mig bara nämna att om staten lyckas få in en enda procent av de oindrivna medlen, så handlar det om 70 milj. kr. Det är detta som är bekymret och det är det som människor upplever som så orättvist i dag. Jag är helt övertygad om att om man kan komma till rätta med de här orättvisorna som människor upplever, så är de beredda att ställa upp. Det är de inte i dag därför att den borgerliga regeringen bedriver en orättfärdig politik. Det är naturligtvis därför som vi från socialdemokratins sida, med allt fler människors stöd, yrkar misstroendevotum mot den borgerliga regeringen.

I detta anförande instämde Tyra Johansson (s).

Anf. 51 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis en öm tå jag har trampat på. Det förstår jag av Lennart Nilssons anförande. Men jag konstaterar samtidigt att Lennart Nilsson inte på någon enda punkt kunde ifrågasätta faktaredovisningen i mitt anförande. De undersökningar som jag refererade till – både de som gjorts inom landet och de utländska som omfattat även Sverige – pekar faktiskt entydigt på att vi utnyttjar vår produktionskapacitet sämre än den omvärld med vilken vi konkurrerar. De svenska produktionskostnaderna blir därför större än motsvarande kostnader för våra konkurrentländer.

Problemet är inte att vi saknar en effektiv produktionsapparat eller effektiv utrustning – problemet är att vi utnyttjar den under kortare tid än vad våra konkurrenter gör. Samtidigt som vi har ett faktiskt utnyttjande av arbetstiden på lägsta nivå har vi ett löneläge som ligger i topp.

Varför måste det vara på det sättet, Lennart Nilsson, att skillnaden i den

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

faktiska arbetstiden mellan toppnoteringen i Västeuropa och den svenske verkstadsarbetaren är nästa tio arbetsveckor? Motiverar inte enbart detta konstaterande en översyn även av det materiella innehållet i ledighetslagstiftningen? Har inte Lennart Nilsson börjat fundera över att vi här i Sverige kanske har beviljat oss förmåner som vi inte har råd med?

Jag sade i mitt anförande att jag gärna ser att parterna själva tar initiativ i den här riktningen, och jag tillade: Uteblir initiativen, måste lagstiftaren agera. Jag har också sagt att man skall undanta handikappade och andra behövande grupper. Skall inte vi övriga medborgare vara beredda att solidariskt medverka till lägre samhällkostnader på detta område? På det sättet kan vi skapa ytterligare ekonomiska resurser för insatser på t. ex. det sociala området, där sådana insatser är mer angelägna.

Jag tror att Lennart Nilsson borde mera lyssna på medlemmarna i sina egna led – han är ju ändock ordförande i västsvenska LO-distriktet. Jag är övertygad om att man ute på många arbetsplatser i dag hyser oro över utvecklingen och börjar fundera över om vi inte får en alltför stor sektor på arbetsmarknaden som är vikarier. Vad är enligt Lennart Nilsson innebörden av solidariteten med dessa grupper?

Jag kan citera personalchefen Lennart Ring vid Tranås Skinnberederi. som i ett uttalande har sagt följande: "Min uppfattning är att LO-folket ute på arbetsplatserna börjar reagera mot hela det här studieledighetsraseriet. Det är nog mest centralt som man alltjämt kör med skyggglappar och vägrar fatta det här . . ."

Jag skall inte direkt instämma i den beskrivningen – den får stå för den som har uttalat de orden – men jag tror att blotta förekomsten av uttalandet återspeglar den oro som de berörda anställda själva hyser över utvecklingens gång.

Anf. 52 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Får jag för klarhets vinnande säga till Lennart Nilsson och till alla andra att det inte bara är jag som har gett till känna denna syn på hur regeringen bör agera inför avtalsrörelsen. Statsministern har på hela regeringens vägnar sagt att en avtalsrörelse sköts bäst om regeringen lägger grunden genom besked beträffande den ekonomiska politiken och skattepolitiken och parterna därefter själva under eget ansvar sköter förhandlingarna och lönepolitiken.

Hur moderaterna vill ha samhället får de naturligtvis själva beskriva; det skall jag inte yttra mig om. Men låt mig säga några saker om den översyn av ledighetslagarna som Lennart Nilsson berörde.

Den är ju aviserad i regeringens dokument. Den kommer att delas upp i tre olika delar: dels en lagteknisk översyn, som rättssekretariatet i arbetsmarknadsdepartementet har hand om, dels en ekonomisk och organisatorisk granskning av konsekvenserna, som riksrevisionsverket kommer att få i uppdrag att göra, och dels en kartläggning av hur lagarna fungerar på olika typer av arbetsplatser och hur arbetsdagen egentligen ser ut numera – ett uppdrag som vi har gett SNS. Men ingen av instanserna har fått till uppgift att

pröva det materiella innehållet i den här lagstiftningen. Det är en politisk bedömning, och den bedömningen lägger vi inte ut på entreprenad till några experter. Vi har möjlighet att göra den prövningen när detta kartläggningsarbete är avrapporterat.

De rättigheter som många av de här lagarna ger människorna är så självklara att det aldrig kan komma i fråga att rubba dem. Dessutom är det så att det parti jag företräder efter mångårigt arbete på många av dessa punkter varit med om att driva fram denna lagstiftning. Det strider därför mot våra värderingar att tumma på sådana saker som exempelvis föräldraledigheten.

Vi vet emellertid att det på en del arbetsplatser kan uppkomma kollisioner när rättigheter enligt olika lagar skall utnyttjas. Det kan behövas ledning och upplysning om hur man rent praktiskt skall bära sig åt om arbetet riskerar att lamsläs eller arbetskamrater kommer i kläm. Vilken typ av ledighet kommer i sådana fall i första hand och vilken typ av ledighet får stå tillbaka? Det är den sortens värderingar vi får göra när denna kartläggning väl är klar.

Anf. 53 LENNART NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är välgörande att arbetsmarknadsministern tar avstånd från den syn som moderaterna har i dessa frågor. Det gör det än mer självklart att beklaga att man befinner sig i så dåligt sällskap i den här regeringen. Det är också orsaken till att det är så svårt att fatta beslut i det här landet. Motsättningar inom regeringen leder till att det uppstår sådana här problem som gör att man inte kan koncentrera sig på den viktiga uppgiften att rädda det här landet från de svårigheter man varit med om att skapa.

Det har alltid varit fackföreningsrörelsens grundinställning att vi måste lösa problemen. Om det, som arbetsmarknadsministern säger, förekommer vissa kollisioner och att människor kan komma i kläm anser vi i fackföreningsrörelsen att det är självklart att vi diskuterar dessa problem och försöker lösa dem enligt den svenska modellen, som arbetsmarknadsministern och jag är överens om.

Sedan till Sten Svensson. Han frågade mig om inte medlemmarna inom vårt LO-distrikt ger uttryck för någon oro. De medlemmar jag träffar är inte bara oroliga utan de är också förgrymmade över den politik som bedrivs. Sten Svenssons och övriga moderaters inställning är att man skall plocka bort pengar från löntagarna. Våra medlemmar är oroliga för sina jobb på grund av den politik som den borgerliga regeringen för. Man är orolig för hur det skall gå för möbelindustrin i Tibro, som ju ligger inom Sten Svenssons hemlän. Att byggnadsverksamheten inte kommer i gång orsakar en massa problem på andra områden. Om man satte i gång att bygga bostäder i det här landet skulle det gynna den kylskåpsindustri som finns i Sten Svenssons hemlän. Den politik man nu bedriver leder steg för steg till att arbetslösheten ökar.

Sten Svensson frågar om det ändå inte är så att vi beviljat oss förmåner som vi inte har råd med. Det är väl bättre att Sten Svensson och moderaterna använder klartext. Vad de egentligen menar är att svenska löntagare har för

mycket betalt, medan man däremot inte gör någonting för att komma åt exempelvis den som spekulerar. Det vore bäst om man först rensade rent i de egna leden i stället för att anklaga svenska löntagare för att de har för mycket betalt. Det är ju det Sten Svensson säger. Säg rent ut att ni tycker att svenska löntagare har för mycket betalt! Då kommer det att bli ytterligare strid i det här landet.

Anf. 54 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Låt mig än en gång slå fast att inte heller den här gången kunde Lennart Nilsson ifrågasätta den faktaredovisning som jag gav uttryck för i mitt anförande.

Jag upprepar frågan än en gång: Är det tillfredsställande med en allt större andel vikarier på den svenska arbetsmarknaden? Jag är förvånad över att Lennart Nilsson visar så ringa intresse för deras ställning på arbetsmarknaden – ur trygghets- och rättvisesynpunkt och ur samhällsekonomisk synpunkt i övrigt. Är det inte bättre, Lennart Nilsson, med ett större antal anställda som har fasta ordinarie jobb? Då tror jag att det skulle bli fler nöjda medlemmar i LO-kollektivet.

Jag skall ta upp ytterligare ett exempel på ett område där en sådan här översyn är motiverad.

De ekonomiska villkoren för studier med timstudiestöd är mycket förmånliga i dag. Kanske kan reglerna ge större förtjänst än om den studieledige hade arbetat. Dessutom finns det i lagstiftningen inga gränser för hur många som kan vara frånvarande med detta stöd vid samma tidpunkt. Vuxenutbildningsnämnderna, som beviljar medel, kan t. o. m. förhandsgodkända kollektiva anslutningar från facket.

Jag kan påminna Lennart Nilsson om ett exempel som refererats i massmedia i början av året. Det var ett grafiskt företag som plötsligen ställdes inför att 40 anställda på arbetstid skulle studera energifrågan i 15 timmar, då nästan halva företaget måste stå stilla. För den förlorade arbetsförtjänsten betalade sjukkassan 30 kr. per timme, men för företaget betydde stilleståndet en förlust på minst 100 000 kr.

Ett annat exempel på vad man beviljat skattemedel till är en kurs i pimpelfiske anordnad av Träindustriarbetareförbundet i Bjärnum. Jag kan också påminna Lennart Nilsson om Beklädnadsarbetareförbundets uppmaning i vintras till sina medlemmar att ställa upp i så många studiecirkel som möjligt för att, som det hette, rädda statsbidragen åt ABF. Sedan fyllde Fabriksarbetareförbundet på med att sända ut en kollektiv inbjudan till en konferens som skulle handla om partipolitiska ideologier.

Jag frågar Lennart Nilsson: Är det verkligen nödvändigt att fortsätta på den här utstakade vägen? Finns det inte någonstans på ledighetslagstiftningens område där man kan göra besparingar?

Anf. 55 LENNART NILSSON (s) replik:

Herr talman! Den här debatten är betecknande för vad moderaterna vill inrikta sin politik på, nämligen att klämma åt de svenska löntagarna.

Inte med ett ord har Sten Svensson berört det jag tog fram i mitt inlägg om hur man missar miljarder när man försöker driva in skatter. Inte ett ord har han nämnt om nolltaxerare och spekulanter i lyxbåtar osv.

Det han riktar in sig på är de rättigheter som den fackliga rörelsen har kämpat sig till, för att slå vakt om medlemmarnas intressen.

Jag sade till arbetsmarknadsministern att det är mycket viktigt att lösa frågor ute på arbetsplatserna. Jag är naturligtvis helt medveten om att det ibland finns problem, saker och ting som kan kollidera med varandra. Men jag sade till arbetsmarknadsministern – det är möjligt att Sten Svensson inte lyssnade då – att vi ifrån fackföreningsrörelsens sida alltid har varit beredda att diskutera.

Men Sten Svensson är ute efter att man i lag skall sätta sig över de fria förhandlingar som vi slår vakt om i det här samhället. Det är bevisat genom vad Sten Svensson sade om ett införande av tre karensdagar utan betalning. Han sade nämligen – och det är beviset – att om man inte kommer fram till det här med karensdagarna, då får inte lagstiftarna tveka. Vad betyder det i praktiken? Jo, att Sveriges riksdag genom lag skulle sätta sig över den fria förhandlingsrätten, som är så grundläggande i vår svenska tradition. Det är det som Sten Svensson och hans reaktionära högerkrafter vill sätta sig över. Det är viktigt att det nu kan fastslås att det är den uppfattningen man driver.

Dessa krafter blir allt starkare eller i varje fall allt högljuddare. Man väsnas och drömmer sig tillbaka till den tid när de anställda var i den situationen att de inför direktörerna fick buga och be för att få sina krav tillgodosedda. Men något sådant kommer vi aldrig att acceptera inom arbetarrörelsen. Vi slår vakt om det som vi kämpat oss till. Om problem uppstår måste vi naturligtvis ute på arbetsplatserna diskutera hur vi skall klara svårigheterna. Det är det det handlar om, inte om att stifta lagar som slår ut avtalsrätten. Det är ganska belysande att se vilken inställning som moderaterna har.

Andre vice talmannen meddelade att Sten Svensson anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 56 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Den ekonomiska verklighet vi i dag lever i ställer stora krav på trygghetssystemen i samhället. Solidariteten med de svaga måste komma främst när vi fördelar våra gemensamma resurser. Samtidigt måste vi skapa förutsättningar för att kunna finansiera vårt ekonomiska trygghetssystem.

Många av socialförsäkringssystemen förutsätter att vi lever i en expansiv ekonomi med ständig tillväxt och en låg inflationstakt.

De störningar utifrån som vi under senare år har upplevt, främst genom de kraftigt stigande oljepriserna, hotar att snabbt äventyra våra ekonomiska trygghetssystem såvida vi inte vidtar åtgärder för att ändra utvecklingen.

Som exempel på denna känslighet kan nämnas att utbetalningarna av pensioner från ATP-systemet under innevarande kalenderår ökar med inte mindre än 26 %. Även med en ökad avkastning på fondkapitalet, som nu

*Allmänpolitisk
debatt*

uppgår till 154 miljarder kronor, kommer riksdagen under de närmaste åren att få ta ställning till förslag om höjning av socialförsäkringsavgiften till ATP.

Om vi i dagens ekonomiska läge avstår från att vidta förebyggande åtgärder för att klara 1980-talets ekonomiska verklighet, kommer svårigheterna snabbt att torna upp sig. Detta kommer i så fall att äventyra våra möjligheter att klara finansieringen av våra sociala trygghetssystem för bl. a. pensionärer, barnfamiljer och handikappade.

Efter att ha lyssnat till oppositionsledaren och andra företrädare för socialdemokraterna i gårdagens debatt måste jag konstatera att jag blir djupt oroad av den lät-gå-filosofi som präglar inläggen. Att skjuta problemen framför sig utan att lösa dem skapar enbart nya problem. Socialdemokraterna bör samtala med sina danska partivänner om detta.

Regeringens sparpaket måste ses som en förebyggande åtgärd, för att vi skall kunna fullfölja våra socialpolitiska åtaganden under 1980-talet. De åtgärder som nu föreslås har en klar fördelningspolitisk profil, som syftar till att skydda de svagaste grupperna. De som har det förhållandevis bra måste avstå en del. Där ökningstakten i generella förmåner minskar kombineras åtgärderna med förbättringar för de svagaste.

Höjningen av momsens kombinerades med höjda barnbidrag. Förändringen av index i pensionssystemet kombineras med höjda pensionstillskott. Höjningar av priset på läkemedel kombineras med ett högkostnadsskydd för storkonsumenter och barnfamiljer. Förändringar i index i skattesystemet kombineras med förbättringar i de vanligaste inkomstlägena.

Detta är en politik för en ökad grundtrygghet i samhället. Förändringarna på socialdepartementets område i sparpropositionen kännetecknas av strävan till tryggad vård och service åt barnfamiljer, äldre, sjuka och handikappade, samtidigt som de präglas av en förenkling av administrationen. De besparingar och avgiftshöjningar som kommer att ske medverkar till att bromsa utgiftsökningarna, samtidigt som grundtryggheten ges en mera markerad ställning i trygghetssystemen.

Herr talman! En offensiv familjepolitik där barnens behov och rättigheter står i centrum är en av de viktigaste delarna i vår socialpolitik. Barnfamiljerna, i synnerhet flerbarnsfamiljerna, är i dag den kanske mest konsumtionssvaga gruppen. Vi har i socialdepartementet som utgångspunkt för vårt arbete med åtgärdspaketet haft att så långt som möjligt skydda barnfamiljerna.

Barnen är framtiden, och det är vi vuxna som måste skapa förutsättningarna för denna framtid.

De vägar vi väljer för samhällsstödet måste ge möjlighet till ökad kontakt mellan barn och föräldrar, ökad kontakt mellan generationerna, ökad gemenskap och trygghet och ökad jämställdhet mellan kvinnor och män.

Både små och stora barn behöver trygghet och en intensiv och varaktig vuxenkontakt. Därför är det viktigt att föräldrar och barn ges tid att vara tillsammans och bygga upp en trygg gemenskap.

Den förkortade arbetstiden för småbarnsföräldrar och den utökade

föräldraförsäkringen var viktiga steg i den riktningen.

Det statliga stödet till barnfamiljerna har mer än fördubblats sedan budgetåret 1975/76. Insatserna för barnbidragen har ökat från 3 miljarder till drygt 5 miljarder. Statens bidrag till kommunerna för att bygga ut barnomsorgen har under perioden ökat från 800 milj. kr. till 4.6 miljarder kronor.

En rad förbättringar har gjorts som har stor betydelse för den enskilde. Föräldraförsäkringen har utvidgats i flera omgångar. Garantinivån har höjts från 25 kr. till 37 kr. Antalet platser i daghem och fritidshem har fördubblats.

Barnbidraget har i år höjts två gånger och är nu 3 000 kr. per barn och år.

Totalt har barnbidragen ökat med 67 % sedan 1976.

Det är nödvändigt att utbyggnaden av barnomsorgen fortsätter. Samtidigt är det nödvändigt att se över formerna för barnomsorgen för att finna lösningar som är anpassade till de verkliga behoven och som garanterar en god kvalitet. Detta måste ske i nära samarbete med kommunerna.

Barnomsorgen har byggts ut kraftigt de senaste åren. När riksdagen 1976 beslutade att 100 000 nya platser i daghem skulle tillkomma under perioden 1977–1981 räknade man dessutom med att antalet familjedaghemplatser skulle öka.

De senast tillgängliga prognoserna från kommunerna visar att antalet platser vid periodens slut kommer att uppgå till 116 100. Av dessa platser är 33 100 i familjedaghem.

Statistiska centralbyrån utförde under våren 1980 en undersökning om behovet av barnomsorg i landets kommuner. Av undersökningen framgår att 211 000 förskolebarn i dag har kommunal barnomsorg. Ytterligare 137 000 vill ha plats. Kommunernas utbyggnadsplaner, såsom de har redovisats till socialstyrelsen, innebär att 91 000 platser beräknas tillkomma under perioden 1980–1984. I planerna har man också markerat nödvändigheten av att stödja familjedaghemmen genom t. ex. satsningar på den öppna förskolan. Detta visar enligt min mening att kommunerna har en hög ambitionsnivå när det gäller den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen.

SCB:s undersökning visade också att endast 35 % av barnen i den kommunala barnomsorgen har värdnadshavare som är heltidssysselsatta genom studier eller förvärsarbete. Andelen föräldrar som deltidsarbetar ökar, liksom andelen föräldrar som efterfrågar barnomsorg på deltid.

Delvis torde detta vara en effekt av strävandena att tillgodose småbarns-föräldrars behov av en kortare arbetsdag.

Samtidigt är daghemmen dimensionerade efter ett heltidsutnyttjande. Detta gör det nödvändigt att hitta modeller för barnomsorgen som bättre motsvarar barnens och föräldrarnas behov.

Enligt min mening är det också angeläget att kommunerna inte upplever det statliga stödets villkor som ett hinder för att finna praktiska lösningar. Åtgärder övervägs därför som skall underlätta för kommunerna att finna mer flexibla modeller för barnomsorgen, t. ex. genom att anordna lägenhetsdag-

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

Allmänpolitisk
debatt

hem i bostadsområden. En strävan är också att få ett system med förenklade regler och mindre byråkrati. Jag kommer därför att under hösten lämna förslag i denna riktning till riksdagen.

Herr talman! Det är ett rättvisekrav att tillgängliga resurser utnyttjas på ett sådant sätt att fler barn blir delaktiga.

Ett annat rättvisekrav är möjligheten att välja den barnomsorgsform som bäst passar familjen. Därför är det viktigt att stödja olika former av barnomsorg, att utveckla familjedaghemmen genom fortbildning av dagbarnvårdare, att utvidga den öppna förskolan och ge föräldrar och dagbarnvårdare ökade möjligheter att samverka med daghem och deltidsförskola.

Barnfamiljerna måste ges möjlighet att fördela sin tid mellan förvärvsarbete och vård av barn på det sätt som bäst passar familjen.

För att verklig valmöjlighet skall ges krävs en utbyggnad av barnomsorgen men också förbättrade villkor för de föräldrar som väljer att själva vårda sina barn.

Vissa föräldrar som i dag vårdar sina barn i hemmet får ett sämre pensionsskydd än om de haft förvärvsarbete. Jag kommer därför att lägga fram förslag för riksdagen om att ATP-rätt införs för vård i hemmet av små barn. Syftet är att den som stannar hemma och själv vårdar sina barn inte skall drabbas ekonomiskt genom att han eller hon inte kan utnyttja ATP-systemet.

Det finns ett stort behov av att barnens miljö i vid bemärkelse förbättras. Barnmiljörådet som inrättades i juli i år skall bl. a. ta initiativ till och informera om åtgärder för att förbättra barnens miljö och verka för att barnens intresse tas till vara i utformningen av den totala samhällsmiljön.

Ambitionen att förbättra barnens situation i samhället har också tagit sig uttryck i en rad utredningar, t. ex. om föräldramedverkan i förskola och skola, om små barn på daghem, om flerbarnsfamiljernas och ensamföräldrarnas ekonomiska situation, om behovet av hemspråksträning bland förskolebarn, om översyn av föräldraförsäkringen och om barns rättsliga ställning.

Vi har redan i dag och får ytterligare genom dessa utredningar god kunskap om barns och ungdomars behov. För att på bästa sätt kunna använda denna kunskap och utnyttja befintliga resurser är en enhetlig och övergripande syn på barn- och familjepolitiken angelägen. Det är därför nödvändigt med ett helhetsperspektiv i dessa frågor.

En särskilt utsatt grupp bland barnfamiljerna är flerbarnsfamiljerna, vilkas situation särskilt måste uppmärksammas. Så sker också i den utredning jag tidigare nämnde. Deras ekonomiska villkor skiljer sig betydligt från andra grupper i samhället.

I ett avseende kommer regeringens aviserade förslag om ett skydd mot höga vård- och läkemedelskostnader att innebära en klar förbättring för denna grupp. Skyddet kommer att gälla gemensamt för samtliga barn i familjen med ett tak för utläggerna för deras vård och medicin.

Givetvis innebär förslaget att också andra grupper än barnfamiljer gynnas.

Människor som har olika handikapp och därför stort vårdbehov, människor som ofta är sjuka, oavsett sjukdom, får ett ordentligt skydd. De kroniskt sjuka, som i dag har fria läkemedel, kommer också i fortsättningen att ha detta.

Vi som har en bättre hälsa får ta på oss en större kostnad för medicin, medan den som ofta är sjuk skyddas. Givetvis kommer detta högkostnads-skydd att få stor betydelse för många pensionärer.

Omsorgen om de äldre har varit och kommer att vara utgångspunkten för många viktiga socialpolitiska åtgärder. Med den ekonomiska tryggheten som grund skall utvecklingen inom samhällets äldreomsorg leda fram till att de äldre får en meningsfull livssituation. I detta begrepp måste inrymmas samhällets behov av att ta till vara de äldres erfarenheter och kunskaper.

Att de äldre inte är en enhetlig grupp står helt klart. Behoven av insatser från samhällets sida varierar liksom de förväntningar vi kan ha på varandra oberoende av ålder.

Landets folkpensionärer har under 1970-talet fått uppleva en kraftig realinkomstutveckling. Detta har varit en väl motiverad och rättvis insats för dem som arbetat för att bygga upp vårt lands välstånd. Nu är det vårt ansvar att ge dem en trygg ålderdom.

De justeringar som har föreslagits av regeringen av indexberäkningarna i pensionssystemet motsvaras av justeringar i indexen för de direkta skatteskalorna. Denna kombination innebär att förändringarna bärs av alla och fördelas så att den starke får stödja den svage.

För att särskilt värna om de pensionärer som har enbart folkpension med pensionstillskott eller låg ATP kommer regeringen, som meddelades i går och som gjorts flera gånger tidigare, att föreslå förstärkningar av pensionstillskotten också efter den höjning som sker 1981. Det innebär alltså att de pensionärer som har de minsta inkomsterna kommer att få en inkomstförstärkning, vilket däremot inte kommer att gälla de ATP-pensionärer som har en förhållandevis hög inkomst.

Också i den regelförändring som föreslås i det kommunala bostadstillägget skyddas de pensionärer som har de lägsta pensionerna.

Herr talman! För fjärde gången i år kommer nu pensionerna att höjas. Den höjning som nu sker innebär för ensamstående folkpensionär med fullt pensionstillskott 952 kr., räknat per år.

Den äldre delen av vår befolkning ökar starkt. En av de viktigaste uppgifterna inför framtiden är därför arbetet med utformningen av de samhällsåtgärder som skall tillgodose de äldres behov av omsorg, service och vård, som så långt möjligt måste anpassas efter den enskildes behov.

När vi diskuterar äldrefrågan torde vi kunna vara eniga om att äldreomsorgen i vårt land ligger på en relativt hög materiell standard. Men hög standard och jämförelsevis goda materiella villkor är inte tillräckligt.

Vi måste återskapa synen på äldre som en naturlig resurs i samhället och verka för en människosyn som inte isolerar och skiljer ut gamla utan i stället tar vara på varje individs möjligheter. Det gäller inte minst att stimulera till kontakter mellan äldre och barn.

För att äldrefrågorna skall kunna behandlas i ett nödvändigt helhetsperspektiv kommer jag nu att tillsätta den parlamentariska äldreberedning som riksdagen beslöt om i våras och vars uppgift i första hand blir att se över åtgärder som hör samman med de äldres behov av omsorg, service och vård.

Det sociala trygghetssystemet, som byggts upp i stor enighet och på solidaritetens grund, omfattar en betydande del av samhällsekonomin. Totalt kommer mer än 30 % av den totala privatkonsumtionen i Sverige från trygghetssystemen i form av pensioner, barnbidrag, föräldraförsäkringen, sjukpenning m. m.

Det sociala trygghetssystemet spelar stor roll för de enskilda människorna. Därför måste det vara utformat så att det verkligen utgör en grundtrygghet, när det behövs. Jag tror att de flesta av oss har upplevt att det nuvarande systemet har blivit komplicerat och svåröverskådligt. En del människor känner inte till vilka rättigheter de har och blir utan stöd trots att de är berättigade till det. Samtidigt finns det dess värre de som får förmåner utöver vad som var avsett, även om de inte är så många.

Remissbehandlingen av socialpolitiska samordningsutredningens betänkande är just avslutad. Utredningen visade på att det finns möjligheter till samordning och rejäl förenkling av ett komplicerat system.

Samordningen måste bygga på en helhetssyn. Därför bör t. ex. ersättningsrätten mer än hittills ta sikte på behovet och mindre vara beroende av behovets orsak. En sådan inriktning står väl i samklang med andan i den nya socialtjänstlagen. Att reformera socialförsäkringssystemet är ett arbete på sikt. Det är nu viktigt att ange den ideologiska inriktningen av förändringen, dvs. att förbättra alla människors grundtrygghet.

Detta har också varit grundtanken i övervägandena inför beslutet att ge sjukpenningutredningen i uppdrag att belysa frågorna kring ett sjuklönesystem.

Herr talman! Missbruket av alkohol och droger hör till våra stora samhällsproblem. Det är oacceptabelt att människor går under i vårt samhälle på grund av drogmissbruk. En rad åtgärder på det alkoholpolitiska området har vidtagits enligt de intentioner som gavs i riksdagens allmänpolitiska debatt i höstas.

Huvudmannaskapsfrågorna för missbruksvården har fått sin lösning, vilket för framtiden kommer att innebära en bättre garanti för en sammanhållen vård för den enskilde och ett bättre tillvaratagande av befintliga resurser för samhället.

Samordningsorganet för alkoholfrågor arbetar på bred front för en bättre samverkan och en nödvändig övergripande syn på de alkoholpolitiska insatserna. Inom arbetsgruppen förbereds en rad åtgärder som berör såväl restriktionsområdet som information, förebyggande åtgärder och förbättrad vård.

Förslag kommer i höst att läggas till riksdagen om åtgärder på alkohollagstiftningens område.

En bred informationsaktion, framför allt i syfte att stoppa langningen till

ungdom, pågår och kommer att utökas att omfatta också haschfaran.

De intensiva informationssatsningarna, tillsammans med de skattehöjningar på alkohol som skett, får anses vara orsaken till den minskning av alkoholkonsumtionen som skett alltsedan fjärde kvartalet 1979 och som accentuerats för varje kvartal.

Fortsatta satsningar sker på information, fortbildning och stöd till frivilliga organisationer.

Ökade insatser sker på vårdområdet, vad gäller såväl alkohol- som narkotikamissbrukare.

På flera platser i landet pågår arbete för att nå ett närmare samarbete mellan behandlingsenheter, arbetsförmedling, arbetsgivare och fackliga organisationer i syfte att förbättra missbrukarnas arbetsmarknadssituation.

Här liksom i övrigt i förebyggande arbete och i rehabilitering spelar de frivilliga organisationernas arbete en betydande roll. Trots samhällets stora insatser är det inte möjligt att klara de enorma behov som finns inom missbruksområdet utan det frivilliga arbete som sker från såväl organisationer som enskilda.

Om det skall vara möjligt att stoppa den sociala nöd som drabbar allt flera är det inte möjligt att förlita sig till enbart de insatser samhället kan göra. Det räcker inte att vi solidariskt betalar vår del via skattsedeln. Vi måste också som medmänniskor våga och vilja bry oss om och att ta ansvar för varann och ge varann en plats i gemenskapen.

De värderingar vi som föräldrar ger våra barn, som skolan och massmedia, föreningsledare och kamrater förmedlar, är betydelsefulla för att inte säga avgörande för den livsstil barnen väljer.

Samtidigt måste vi ha klart för oss att kampen mot missbruket i första hand är frågan om ett förebyggande arbete som spänner över hela samhällsfältet och som sätter människan i centrum.

Därför är den nya sociallagstiftningen som riksdagen antog i våras med dess krav på sociala hänsyn i samhällsplaneringen ett stort och viktigt steg i riktning mot att skapa ett samhälle som bättre anpassas till de mänskliga behoven.

Arbetet med att ge ungdomar en god utbildning och möjligheter till meningsfullt arbete är av största betydelse för att ge dem en god start i livet. Arbetet är själva grunden för vår trygghet, både för oss som individer och för samhället. Allra klarast gäller detta för våra ungdomar. Regeringen hyscr oro för och följer med största uppmärksamhet den arbetslöshet som råder bland ungdom. Den ökande andelen arbetslösa unga kvinnor är en kraftig varningssignal. Jag anser det som synnerligen viktigt att detta uppmärksammas ytterligare. Vi ser hur många flickor fortfarande planerar sitt liv efter ett traditionellt mönster. De saknar tillräcklig medvetenhet om att en fortsatt utbildning efter grundskolan är en förutsättning för en självständig tillvaro. En del förlitar sig på att kanske ändå bli försörjda. Återigen kan vi konstatera hur viktiga insatserna är för jämställdhet mellan kvinnor och män, och hur viktigt det är att detta arbete görs målmedvetet. Det tar tydligen oerhört lång

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

tid att få det att tränga igenom.

Regeringens insatser för att skapa sysselsättning åt fler – insatser som alltid kommer att stå i förgrunden – har, sett i ett längre tidsperspektiv, gett resultat. Sedan 1976 har sysselsättningen i vårt land ökat med ca 200 000 personer. Det innebär att det nu är fler människor i sysselsättning i arbetslivet än någonsin tidigare.

Herr talman! Jag vill gärna i detta sammanhang säga att invandrarna har betytt och betyder mycket för vårt svenska samhälle. De behövs i arbetslivet. De ger oss många impulser och upplevelser på det kulturella planet. De har mycket att lära oss, inte minst i fråga om sammanhållning och mänsklig gemenskap, respekt och ansvar för de äldre.

Många invandrare, och särskilt då barnen, lever i ett gränsland mellan två världar. Det sociala och kulturella mönstret i vårt land skiljer sig ofta från det i deras hemland.

Här krävs fortsatta insatser med hemspråksträning och undervisning för barnen, liksom undervisning i svenska för de vuxna. Det måste till öppnare kontakter mellan svenskar och invandrare. Här har inte minst folkrörelserna ett stort ansvar. Inte minst händelserna för några veckor sedan pekar på hur nödvändigt det är med en förändring av attityderna gentemot våra invandrare.

Vårt sikte för framtiden måste vara att samverka och solidariskt bygga upp en grundtrygghet på rättvisa fördelningsgrunder. Vi behöver optimism och framtidstro för att våga satsa på framtiden. För vår del har vi det bättre förspänt än de flesta andra länder i världen. Vi tillhör den rika minoriteten. Men vi har hamnat i ett slit-och-släng-samhälle. Det är nu tid för sparande och resurshushållning i solidaritet med de svagaste i vårt samhälle, med de fattiga i världen runt omkring oss och med kommande generationer. Jämlikhet och trygghet uppnås bäst i ett samhälle där både kollektivt och individuellt ansvar utövas på solidaritetens och demokratins grund.

Vi har haft ett demokratiskt styrelseskick i vårt land så länge att vi invaggats i en tro att det finns något slags automatik i detta, som är oberoende av vitaliteten i den enskildes engagemang för vad som händer i samhället, och det kan ligga en fara i det.

I en demokrati har vi inte bara rättigheter, vi har också skyldigheter. Vi har skyldighet att engagera oss i samhällslivet på ett sådant sätt att vi också efter förmåga kan påverka.

Demokratin förutsätter dock att människor på ett enkelt sätt kan ta del av sina rättigheter, kan påverka och förstå.

Vi får inte acceptera att människor tar avstånd från delaktighet i beslutsprocessen. Därför är en av de viktigaste uppgifterna vi har att skapa förutsättningar för människan att kunna tro på den egna förmågan att påverka sin egen situation. Detta är möjligt att genomföra i ett decentraliserat samhälle, byggt på lokalsamhällets grund.

Skall vi få bukt med missförhållandena i samhället – skapa trygghet i en orolig och svår värld – måste vi ta ansvar för varandra och inte med en axelryckning överlåta det åt andra.

Herr talman! Regeringen arbetar nu vidare på att medverka till ett samhälle som bygger på en rättvis fördelningspolitik, som ger de svagaste stöd, som ger utbildning och arbete samt bra boende, som bygger på principen om alla människors lika värde och lika rättigheter. Målet måste vara att skapa ett samhälle där gemenskap, social trygghet och ekonomisk grundtrygghet sätts i förgrunden. I ett sådant samhälle har alla – också den som synes vara svag – en viktig uppgift.

Anf. 57 SVEN ASPLING (s):

Herr talman! Riksdagens behandling av regeringens sparplaner dessa höstdagar kommer säkerligen för framtiden att registreras som en vändpunkt i den svenska trygghetspolitikens historia.

Vi står vid inledningen till en allvarlig social nedrustning. Inga språkliga formuleringar och finesser kan dölja detta faktum. I valrörelsen 1976 slog vi fast att de borgerliga partiernas skattesänkingslöften och lättsinniga ekonomiska politik utgjorde ett hot mot de äldres trygghet och den välfärd vi byggt upp här i landet.

Vi varnade för att en sådan ekonomisk politik kunde leda till att man fick lov att låna pengar utomlands för att betala folkpensionerna. Det mesta avfärdade de borgerliga då som försök till svartmålning. Så sent som i valrörelsen 1979 sökte man på borgerligt håll göra gällande att det ekonomiska läget inte gav anledning till oro och att kurvorna pekade uppåt.

Nu har sanningens minut kommit. För första gången sedan 1932 presenterar man nu från socialdepartementet – Gustav Möllers och Tage Erlanders gamla departement – en s. k. sparplan som innebär en nedskärning av de sociala trygghetsreformerna med 1 500 milj. kr. Nedskärningarna avser pensionernas värdesäkring, de kommunala bostadstilläggen, delpensioner, sjukvård, tandvård, läkemedel m. m. Undra på om pensionärer, barnfamiljer och vårdbehövande i dessa dagar känner stor oro inför framtiden.

Socialpolitikens historia i vårt land är historien om hur vi steg för steg förvandlat ett gammalt fattigsamhälle till ett välfärdssamhälle. Under hela den tid socialdemokratin varit verksam i svensk politik har de sociala trygghetsfrågorna stått högt upp på dagordningen och varit föremål för omfattande reformer och framsteg. Det har gällt insatser för de gamla, för barnen och barnfamiljerna, för de sjuka och handikappade. Milstolparna som markerar framstegen har varit många. Det har ofta stått strid om de grundläggande reformerna på det socialpolitiska området. Det har i stor utsträckning handlat om en ekonomisk omfördelning och samhällets ansvar för medborgarnas trygghet. Det har också varit en utveckling från smått tilltagna och behovsprövade förmåner till generellt verkande reformer som gällt hela vårt folk. Genombrottet för denna nya syn på trygghetspolitiken har varit av avgörande betydelse vid utformningen av vår moderna socialpolitik. Samhället har trätt in som garant för att människorna vid sjukdom och ålderdom skall kunna beredas en så långt som möjligt bevarad standard.

Till synes har det rätt stor uppslutning bakom denna för medborgarna så betydelsefulla trygghetspolitik. Hur ofta har vi inte i högtidliga sammanhang från framstående företrädare för de borgerliga partierna fått höra att det svenska välfärdssamhället byggs upp under stor enighet. I många avseenden har denna enighet varit skenbar.

Den politiska verkligheten och riksdagens protokoll vittnar om hur det förhållit sig med enigheten när riksdagen stått inför viktiga avgöranden då det har gällt grundläggande sociala reformer. Vi glömmar inte moderaternas uppträdande då det gällde den allmänna sjukförsäkringen, och vi glömmar inte de tre borgerliga partiernas kamp mot ATP – vår tids största sociala trygghetsreform.

Till detta kommer att man aldrig helhjärtat accepterat en del av de grundläggande reformerna utan på olika sätt sökt vrida klockan tillbaka i enlighet med den grundinställning man från början haft till dessa reformer. Sina egna intressegrupper har man dock aldrig glömt bort.

Härtill kommer att i det försämrade ekonomiska läge vari den borgerliga regeringen försatt oss har strävandena till en ökad privatisering av den sociala sektorn blivit alltmera påtagliga. Det gäller särskilt vårdsektorn. Det har varit en ovärderlig styrka för vår hälso- och sjukvård att samhället genom landstingen svarat för praktiskt taget all sjukhusvård och den övervägande delen av den öppna hälso- och sjukvården. Den socialdemokratiska regeringen kunde genomföra reformer som genom sjukförsäkringen gett samhället det avgörande inflytandet över de privatpraktiserande läkarnas verksamhet och genom tandvårdsförsäkringen gjort tandvården till en samhällsuppgift på samma sätt som hälso- och sjukvården. Genom sjukförsäkringen har vi kunnat tillföra sjukvårdshuvudmännen ett betydande ekonomiskt stöd för att underlätta utbyggnaden av den öppna hälso- och sjukvården. Vi genomförde en ordning som tillförsäkrade den av samhället bedrivna hälso- och sjukvården och folktandvården det framtida tillskottet av nya läkare och tandläkare.

Denna samlade och målinriktade sjukvårdspolitik är av avgörande betydelse för den utbyggnad av den öppna sjukvården, långtidssjukvården och psykiatrin som den socialdemokratiska regeringen satte i centrum för insatserna på det sjukvårdspolitiska området.

I krisens Sverige sätts solidariteten på prov. Ökad arbetslöshet, växande sociala problem och en tilltagande utslagning samt begränsad ekonomisk tillväxt kommer att medföra ökade påfrestningar på den solidaritet som vår socialpolitik ytterst vilar på.

Solidaritet kan lämpligast översättas med orden gemenskap i ansvar och kamp. Det blev också i stor utsträckning solidariteten, det gemensamma ansvaret, som kom att lyfta upp de fattiga och utsatta grupperna till en tryggare och mera människovärdig tillvaro.

Det allmänna, det gemensamma, har i dag som mycket annat fått en mera teknokratisk benämning: den offentliga sektorn. Och nu är det den offentliga sektorn den borgerliga regeringen attackerar, allt i enlighet med gammal välkänd högerpolitik. När man läser den s. k. sparplanens socialpolitiska

avsnitt – och det är på det socialpolitiska området de mesta pengarna skall sparas – finner man att gamla moderatkrav nu blivit regeringspolitik. Det är denna politik som centern och folkpartiet ger sin anslutning.

Centerns omvärdering då det gäller välfärdspolitikerna har gått snabbt. Skall vi nu som nästa steg få se moderaternas privatiseringskrav i ökad utsträckning vinna insteg i regeringens politik och planer för framtiden? Skall vi i fortsättningen betala kostnaderna gemensamt eller låta frågan om trygghet och välfärd i livets olika skeden bli en fråga om betalningsförmåga, en fråga om plånbokens tjocklek, för den enskilde? Det är nämligen privatiseringens yttersta innebörd.

Herr talman! Jag säger detta i dag, eftersom den borgerliga regeringen klart har deklarerat att årets s. k. sparplan bara är inledningen till fortsatta nedskärningar. Vad som då väntar ger inriktningen av årets s. k. sparplan klara besked om. Från vår sida kan det inte bli tal om att uppnå samhällsekonomisk balans genom att attackera de sociala välfärdsanordningarna.

Det finns också anledning erinra om ett annat inslag i de borgerliga partiernas agerande i riksdagen under 1960- och 1970-talen. Det gäller överbudspolitikerna.

Här kan jag med viss rätt själv vittna. Hur många gånger har jag inte i denna kammare och tidigare i tvåkammarriksdagen mött de borgerligas överbud på det socialpolitiska området. Det har inte minst gällt centern. Hur ofta har vi inte kritiserats för att vi inte velat gå tillräckligt långt och tillräckligt snabbt då det gällt olika reformer. Olof Palme citerade i går Thorbjörn Fälldins uttalande i riksdagen vad gäller pensionärerna och pensionernas värdesäkring. Jag skall erinra om ett annat av Thorbjörn Fälldins uttalanden, som också säger något om centerns överbudspolitik i riksdagen. Det är från februari 1976, och det har följande lydelse:

”För centern har det alltid varit en viktig angelägenhet att den generation som genom sitt arbete lagt grunden till vårt ekonomiska välstånd skall garanteras en trygg ålderdom. Det är därför vi drivit kraven på förbättringar av pensionärernas villkor. Flera av våra förslag har, trots mångårigt motstånd, inte minst från socialdemokraterna, nu förverkligats helt eller delvis. ---

Samhällets utfästelser till pensionärerna om värdebeständiga pensioner och del i den allmänna standardutvecklingen i samhället måste hållas. Därför krävs en översyn av om konsumtionsprisindex verkligen speglar folkpensionärernas konsumtionsmönster.”

Herr talman! Enbart sveket mot pensionärerna är motiv nog för en misstroendeförklaring som vi socialdemokrater kommer att rikta mot regeringen Fälldin.

För första gången i vår moderna historia skall nu pensionärer, sjuka och handikappade tvingas ge avkall på den rätt till trygghet som de själva har varit med om att bygga upp och som de trodde för alltid skulle garanteras dem. Aldrig kunde de tro att de skulle stå i främsta ledet när det gällde nedskärningar.

Fru Söder nämnde att pensionerna nu kommer att höjas. Eftersom hon var mycket kortfattad vill jag göra ett tillägg. Detta är bara en följd av att regeringens ekonomiska politik har lett till en utomordentligt snabb inflation. Det som vi diskuterar i dag är ju att regeringen i sparplanen föreslår att denna värdesäkring, som är så oerhört viktig och vars effekter man uppenbart nu vill inkassera, i fortsättningen skall urholkas. Hade de nya reglerna beträffande basbeloppet, vilka fru Söder nu vill införa, redan gällt, skulle pensionärerna direkt ha fått vidkännas försämringar. Basbeloppshöjningen nu i oktober är ett utmärkt exempel på vad värdesäkringen fullt ut betyder, men det ger också besked om vad försämringen kommer att betyda, om regeringen skulle få igenom sina förslag.

Herr talman! Hur skall regeringen förklara för landets pensionärer att deras pensioner måste försämras, samtidigt som regeringen anser sig ha råd att bevilja höginkomsttagare kraftiga skattelättnader? Hur skall regeringen förklara att pensionärernas bostadsstöd måste försämras – pensionärer vilkas bostadsstandard alltså lämnar mycket övrigt att önska? Hur skall regeringen förklara för de sjuka att de måste finna sig i att deras sjukbesök – och det gäller i hög grad pensionärerna – blir dubbelt så dyra i fortsättningen och att regeringen planerar att försämlra sjukpenningen? Hur skall regeringen förklara för de handikappade att deras förtidspensioner, vårdbidrag och handikappersättning bör försämlras – de som har denna förmån som sin huvudsakliga ekonomiska trygghet? Hur skall regeringen förklara för ensamstående kvinnor, som på knappa villkor har att försörja sina barn, att de nu får se sina bidragsförskott urholkade – de som redan den 1 januari 1981 i många fall kommer att få se sitt bostadsbidrag minskat med ända upp till 1 000 kr. om året?

Eftersom fru Söder ägnade familjepolitiken stort utrymme vill jag tillägga att höjningen av barnbidraget med 200 kr., som riksdagen beslutade under det urtima riksmötet, kompenseras till endast en tredjedel barnfamiljernas ökade utgifter på grund av höjningen av momsen och energipriserna. Dessutom har 200 000 familjer mistat sitt bostadsstöd. Jag skall inte gå in på detta närmare, eftersom Birgitta Dahl senare kommer att ta upp denna fråga.

Regeringen har genom sin politik svikit grundläggande löften till de grupper som jag här har talat om. Socialdemokratin motsätter sig med bestämdhet och indignation en sådan politik.

Den socialdemokratiska reformpolitiken byggde på att vi tog ansvaret för reformernas finansiering och motsatte oss den lättsinniga löftespolitiken. De borgerliga har genom en orättfärdig skatte- och fördelningspolitik raserat statens inkomster och därmed undergrävt den sociala tryggheten.

Nog är det uppseendeväckande att redan som ett första steg i den s. k. sparplanen är det socialpolitiken som angrips.

I detta läge är det viktigare än någonsin att vi slår vakt om de reformer och den välfärd som vi har byggt upp. Den ekonomiska krisituation som den borgerliga regeringen har skapat kan inte och får inte lösas genom att man nu börjar en målmedveten försämlring av den sociala välfärdspolitik som vi har

byggt upp här i landet. Vi kommer inte att svika våra utfästelser och våra förpliktelser till pensionärerna och andra grupper som för sin välfärd är beroende av det sociala trygghetssystemet. De åtgärder som nu måste till får inte öka utan måste i stället minska klyftorna i samhället. Låt mig, herr talman, med kraft understryka detta då vi nu står vid en allvarlig vändpunkt i den svenska trygghetspolitikens historia.

I detta anförande instämde Lars Henrikson, Ingvar Carlsson, Sivert Andersson, Thage Peterson, Birgitta Dahl, Olle Svensson, Maria Lagergren, Göran Persson, Ingegerd Elm, Doris Håvik, Elvy Nilsson, Lahja Exner, Stig Alftin och Frida Berglund (alla s).

Anf. 58 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Sven Aspling riktade i sitt anförande en hel del beskyllningar mot centerpartiet om att vi skulle svika vår grundinställning när det gäller den solidariska fördelningspolitiken. Inget påstående skulle kunna vara mer felriktat. Vi är fortfarande, precis som vi varit under årtionden, inriktade på att fortsätta solidaritetsarbetet och lägga en grund för detta också för framtiden. Det är därför vi också måste ha modet att fundera över: Hur skall vi lägga den grunden? Hur skall vi förändra, så att vi kan bibehålla en verklig grundtrygghet också för framtiden, en verklig trygghet för sjuka, äldre och handikappade?

Detta har varit utgångspunkten också för det åtgärdsprogram som nu lagts fram för riksdagen. Det är inte fråga om någon social nedrustning. Här nämnde Sven Aspling höjningar av avgifter. Men sådana skedde också på Sven Asplings tid. När man då höjde avgifterna för läkarbesök och läkemedel infördes inte samtidigt – såsom nu sker – högkostnadsskydd för dem som har de största behoven. Då infördes inte något skydd i samband med läkarbesök för barnfamiljerna, som har stora behov på det här området. Det finns alltså – för att ta just det här exemplet – en klar fördelningspolitik i det här förslaget, som gör att den som sällan går till läkare och sällan behöver ta ut mediciner på recept får betala allt i förhållande till den som måste gå ofta.

Jag vill också gärna säga att förändringarna i index för pensionärer är en fråga om att fördela, att flytta från dem som har det bättre till förmån för dem som har det sämre. Vi fortsätter ju utbyggnaden av pensionstillskotten, och det betyder en omfördelning till dem som bäst behöver pengarna. Det är också i enlighet med den solidaritets- och grundtrygghetsfilosofi som vi alltid har omslutit. Genom de år som socialförsäkringssystemet har byggts upp här i landet har jag uppfattat att detta varit en av grundförutsättningarna också i socialdemokraternas politik. När det gäller pensionärerna och deras situation i samhället – och f. ö. också sjuka och handikappade – är det väldigt viktigt att se till helheten i deras situation. Sven Aspling talade om att vi också måste slå vakt om deras möjligheter till vård i olika former – på sjukhus och i andra sammanhang. Och ingenting är viktigare än detta – att se till helhetssituationen.

Helt kort vill jag nämna något om privatpraktiserande läkare, som berörts här. Det är sjukvårdsminister Holms område, och hon kommer upp senare i debatten. Jag vill framhålla att det aldrig har varit så få privatpraktiserande läkare i vårt land som nu. Om jag inte missminner mig är det mindre än hälften av vad Sven Aspling ansåg vara acceptabelt när de reformer diskuterades som genomfördes på Sven Asplings tid. Det är den faktiska situationen i dagsläget. Det är viktigt att vi har en mycket väl utbyggd offentlig sjukvård och tandvård. Det har vi i centern alltid tillskyndat, och det kommer vi alltid att göra.

Sedan till den stora frågan om vård och omsorg om alla dem som behöver det. Jag vill ta ett exempel från Sven Asplings eget län Värmland, som också råkar vara mitt hemlän. Låt oss titta på den ekonomiska situationen. Det är ju oerhört viktigt för ett län med ekonomiska svårigheter att få tillgång till skatteutjämningsbidrag för att kunna upprätthålla en god vård och service både i kommuner och landsting.

Under den tid vi har haft icke-socialistiska regeringar här i landet har t. ex. i Hagfors kommun skatteutjämningsbidraget per invånare ökat från 404 kr. år 1975 till 803 kr. år 1980 – och det ökar till 890 kr. enligt prognosen för 1981. Därtill har kommit extra skatteutjämningsbidrag, som har gjort det möjligt för denna fattiga kommun att söka i samma utsträckning som de rika kommunerna bygga ut service för sjuka, handikappade och gamla.

På samma sätt har Värmlands läns landsting också fått förbättrade skatteutjämningsbidrag. Medan socialdemokraterna föreslog höjda arbetsgivaravgifter tog vi bort arbetsgivaravgifterna. Detta har betytt en avsevärd förstärkning av Värmlands läns landstings ekonomi. Hade socialdemokraternas förslag om höjda arbetsgivaravgifter gått igenom, så hade landstinget i dag haft en utgift som hade betytt att man fått höja skatten med minst 50 öre per skattekrona.

Vi har många sådana exempel på att vi i centern i regeringsställning har drivit en medveten fördelningspolitik generellt sett när det gäller att i olika avseenden tillgodose behovet av vård i vårt land genom skatteutjämningsbidrag. Detta har vi alltid arbetat för, ibland under hårt motstånd. Vi har, delvis tillsammans med socialdemokraterna, fått igenom det här systemet, och det har givit alla de människor över hela vårt land som behöver vård, alltifrån barn till sjuka och äldre, betydligt bättre förutsättningar än vad de skulle ha haft utan detta skatteutjämningsbidrag.

I denna belysning motbevisas påståendet att vår regering skulle bedriva social nedrustning. I själva verket försöker vi här lägga en god grund för framtiden när det gäller att bevara och utveckla tryggheten för dem som bäst behöver den. Jag delar uppfattningen att vi skall vara stolta över det som i hög grad varit också socialdemokraternas strävan – att vi har utvecklat Sverige från ett fattigt land till ett Sverige där välståndet är högre än i kanske något annat land i världen.

Men vi kan inte bortse från det faktiska förhållandet att vi också har ett stort budgetunderskott och en hög utlandsupplåning, i stor utsträckning beroende på att vi har tvingats importera olja till allt högre priser. Detta är

alla underkunniga om, och det gäller bara att erkänna det.

Som socialminister kommer jag att arbeta vidare på att hushålla med de tillgångar vi har, men på ett sådant sätt att vi får en rättfärdig fördelningspolitik också för framtiden – rättfärdigare kanhända än vi har i dag. Man angriper från s-sidan skattesystem och liknande, och jag har hört tidigare här i dag att man har häcklat regeringen för att vi inte har infört båtskatt, generalklausul och en lång rad liknande åtgärder för att komma till rätta med skattefusk osv. Jag vill fråga: Varför kom man aldrig på den idén under de 44 år då socialdemokraterna satt i regeringsställning? Detta är åtgärder som nu kommer att vidtas, eftersom det är viktigt att tilltron såväl till vårt skattesystem som till vårt solidariska trygghetssystem kan vidmakthållas. Någon urholkning av dessa värden när det gäller dem som bäst behöver vårt stöd får inte ske, utan vi skall fortsätta med en omfördelning så att de svagaste i samhället skyddas. Men vi får inte skygga för systemförändringar, om det visar sig att sådana är nödvändiga när det gäller att för framtiden slå vakt om tryggheten. Förändringarna skall emellertid ske på ett för de svagaste fördelaktigt sätt. Det är det som menas med solidaritetspolitik.

Anf. 59 SVEN ASPLING (s) replik:

Herr talman! Karin Söder var ett av de statsråd som under den tid då den s. k. sparplanen arbetades fram i regeringen var ute i landet och lugnade pensionärerna.

Enligt tidningen Vetlanda-Posten, som jag har här, var hon på en förbundskongress – såvitt jag vet var det hos Sveriges Folkpensionärs Riksförbund hon var gäst. Tidningen meddelade följande: "I fråga om pensionerna lovade hon att de besparingar, som måste genomföras för att minska på budgetunderskottet och pressa ned statens utgifter, icke skulle drabba folkpensionärer och barnfamiljer." Vidare står det: "-- hennes anförande lugnade de flesta, särskilt som socialminister Söder med stor skärpa slog fast att pensionärerna kunde lita på både hennes och regeringens vilja att hålla landets pensionärer skadeslösa."

Vi vet vad det är frågan om. Med risk, herr talman, för att bli anklagad för att vara moralist vill jag understryka att politik i hög grad handlar om moral. Vi socialdemokrater blir nu anklagade för att inte vilja ta ansvar. Men det kanske viktigaste ansvarstagandet inom politiken ligger enligt min mening i att kunna ta ansvaret för sina egna löften och utfästelser. Skall man klara det, måste man först och främst se till att man inte ger andra löften än sådana som man anser sig kunna hålla.

När det gäller pensionärerna är det otvivelaktigt så att alla partier i årtal, särskilt i valrörelser, har givit tveklösa besked om att pensionernas värdebeständighet skall bevaras. Thorbjörn Fälldin och Karin Söder har varit kategoriska i sina uttalanden härvidlag. Detta löfte sviks nu av de borgerliga partierna. Det är för oss helt oacceptabelt!

Jag har velat säga detta, herr talman: Politik handlar i hög grad om moral.

Det fanns också andra ting i Karin Söders inlägg som jag gärna skulle ha velat belysa här, men de tre minuterna försvinner snabbt.

Anf. 60 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att politik också har en moralisk sida. Den moralen har många perspektiv.

I det tal som nyss återopades berörde jag inte frågan om värdesäkring. Däremot talade jag om folkpensionen och om pensionstillskottet, och jag meddelade också – därför att det i propagandan då hade förekommit rykten om att vi skulle sänka pensionerna – att det inte alls var fråga om någon sänkning av dem. Jag kunde ge det löftet – och det löftet är lika giltigt i dag som det var då – att pensionerna alltfört kommer att höjas. Och med pensionstillskotten hålls pensionärer med enbart folkpension skadeslösa och får en fortsatt standardstegring. Detta är det väldigt viktigt att stå fast vid.

Därutöver vill jag gärna understryka vad jag sade inledningsvis, nämligen att det är viktigt att se de fonder som skall tillgodose ATP-pensionärernas pensioner i det långa perspektivet och undersöka vilka möjligheter vi i framtiden har att genom fonderna klara pensionerna. Vi har alltså kunnat konstatera att utbetalningen av pensioner i ATP-systemet har ökat med 26 % under 1980 och sammanlagt kommer att uppgå till 19 miljarder. Redan 1982 kommer inflytande avgifter till ATP-systemet att vara otillräckliga för att vi skall kunna klara hela utbetalningen. Det betyder att fonderna kommer att urholkas och så småningom tömmas, om vi inte vidtar åtgärder. För att trygga pensionerna för framtiden – och det skall vi göra – måste vi höja socialförsäkringsavgiften och höja avkastningen på fondkapitalet. Jag tror att vi måste se det här systemet, liksom de andra försäkringssystemen, i det längre perspektivet. Om vi skall ta med moraliska aspekter måste också detta läggas i vågskålen. Det viktiga är att vi utformar både vår ekonomi och socialförsäkringssystemen så, att vi bevarar tryggheten i det längre perspektivet utifrån utgångspunkter som vi har i dag.

Det fanns andra ting i Sven Asplings tidigare anförande som kanske kunde förtjäna en ytterligare kommentar. Jag tänker på vad som sades om arbetslöshetssituationen. Visserligen går vi mot en lågkonjunktur – de flesta tecknen tyder på det. Men jag tycker att det är ganska upprörande när man gång efter annan från oppositionens sida får det att framstå som om vi i dag totalt sett skulle ha en arbetslöshet i Sverige som är större än någonsin. I själva verket har vi aldrig haft så många människor i arbete som vi har just nu. Detta är någonting att slå vakt om och värna. Arbetet utgör själva grunden för att vi skall kunna utveckla den sociala tryggheten. Jag tycker att det är mycket viktigt att slå fast detta i det här sammanhanget.

För att sedan återvända till det som givit upphov till den stora utlandsupplåningen, vilken Sven Aspling också kritiserade, kostade oljeimporten 3 miljarder år 1970, medan den i dag är uppe i summor som är lika höga som hela kostnaden för folkpensioneringen, dvs. 30 miljarder. Vi kan inte blunda för verkligheten att dessa kostnadshöjningar varit så enorma.

Därför måste vi genom att hushålla med våra tillgångar satsa på arbete åt alla, producera mera och stärka vårt förhållande till omvärlden, men också öka möjligheterna att bygga ut den sociala tryggheten.

Till sist vill jag säga att den offentliga sektorn betyder ofantligt mycket för alla människor i vårt land. Det vill jag gärna slå fast. Vad vi nu gör innebär ingen attack mot den offentliga sektorn. Men även på det området måste man diskutera hur man skall använda pengarna för att de skall komma till bästa möjliga nytta.

Anf. 61 SVEN ASPLING (s) replik:

Herr talman! Jag är övertygad om, Karin Söder, att när pensionärerna vände hem från mötet i Vetlanda så trodde de att de kunde känna den trygghet som Karin Söder hade lovat. De är nu svikna.

Olika medlemmar av regeringen bedriver ett som jag tycker ganska ovärdigt spel i diskussionen om pensionerna och när det gäller pensionärerna. Jag vill klara ut några saker här, fru Söder.

Värdesäkring av folkpensionerna och av ATP-pensionerna har som syfte att pensionerna alltid skall ha samma reella värde, dvs. vara värdebeständiga. Ökningen av pensionstillskotten syftar till att ge pensionärerna ökad köpkraft, dvs. höja deras standard. Avsikten har däremot aldrig varit att man skulle låta de ökade pensionstillskotten tjäna som kompensation för en urholkad värdesäkring.

Och glöm inte bort att också pensionstillskotten blir mindre värda i framtiden än i dag om regeringens förslag att urholka värdesäkringen skulle vinna riksdagens bifall.

Så förhåller det sig i verkligheten. Och jag är helt övertygad om, fru Söder, att Sveriges pensionärer är medvetna om detta – för de kan de här sakerna. Och deras reaktion, fru Söder, är ganska given.

Jag hade hoppats, herr talman, att jag skulle få tid att också säga något om Värmland. Tydligen får jag inte det i det här anförandet. Men jag vill slå fast att Värmlands problem är stora. Jag vill bara säga till Karin Söder: De pålagor som ni i olika avseenden har lagt på landstingen och kommunerna ställer nu inte minst det hårt utsatta Värmland inför utomordentligt svåra och allvarliga problem.

Den grundläggande, trygghetsskapande och moderna socialpolitiken började byggas upp här i landet efter det att socialdemokratin erövrade regeringsmakten 1932. Nu – närmare 50 år senare, en tid under vilken den svenska välfärdsstaten byggts upp – står vi inför en social nedrustning.

Jag kan, fru Söder, denna dag inte säga annat än att det här naturligtvis inte blir något blad i trygghetspolitikens historia som kommer att erinra oss om framsteg och utveckling – tvärtom. Nu börjar den sociala nedrustningen i Sverige. Det är det som är så allvarligt och upprörande.

Anf. 62 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Eftersom jag vet att Sven Aspling inte har mer tid till sitt förfogande nu vill jag bara säga att det inte är fråga om en social nedrustning

när man lägger en ekonomisk grund för att bevara tryggheten för dem som behöver den också i framtiden. Det är i omtanke om dem som behöver ett stöd som regeringen lägger fram sina ekonomisk-politiska förslag. En sådan ekonomisk ryggrad behövs som grund för att vi skall kunna bedriva solidaritetspolitik också för framtiden.

Jag kan försäkra Sven Aspling att detta hela tiden har varit utgångspunkten också när det gäller mitt ansvarsområde – att de svaga i samhället i första hand skall tillgodoses i en situation när vi har lägre ökningstakt i ekonomin än vi haft tidigare.

Anf. 63 Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Full delaktighet och jämlikhet är mottot för Förenta nationernas internationella handikappår 1981.

En självklarhet tycker vi. Ja visst, men tycker verkligen alla människor så?

Jag är rätt övertygad om att alla politiskt ansvariga i detta land tycker så, eller tror sig tycka så, men jag är inte så säker på att ens alla dessa har satt sig in i vad det egentligen skulle innebära.

Det är nog så att de flesta av oss har mycket svårt att föreställa oss vad ett handikapp egentligen innebär av hinder att göra sådant som andra människor anser självklart att man skall kunna göra. Och även om vi har nått så långt att vi vet, så kommer den insikten ibland fortfarande i skymundan för andra faktorer som också är viktiga i en beslutssituation.

Snart sagt varje samhällsfråga har en handikappaspekt. Och det måste vi minnas intill dess att man i varje beslut som berör samhällsplanering – i stort som smått – självklart tar hänsyn till och utformar besluten med utgångspunkt från de särskilda behov som människor med funktionshinder har. Men innan vi har nått därhän är det nödvändigt att vidta speciella åtgärder för att undanröja de hinder som möter människor med funktionshinder.

Det står ändå klart att vi i Sverige har hunnit ganska långt på det här området jämfört med många andra länder. På senare år har utvecklingen gått ganska snabbt. Så sent som på 1960-talet var man fortfarande ganska kallsinnig till att göra offentliga lokaler handikappanpassade. Fortfarande är det på intet vis självklart att alla kan nå postkontor, kommunalkontor eller biografer och andra liknande lokaler. Samhället har hittills satsat relativt mycket på handikappåtgärder. Staten satsar innevarande budgetår nära 12 miljarder kronor, ett ganska aktningvärt belopp. Till det skall också läggas landstingens och kommunernas satsningar.

Det kan finnas skäl att se tillbaka litet på utvecklingen under 1970-talet. 1970 var anslaget för folkpensioner till förtidspensionärer och andra handikappade 1,2 miljarder. 1980 är det 5,9 miljarder. Bidraget till social hemhjälp bl. a. för handikappade ökade under samma tid från ca 26 miljoner till 162 milj. kr. Organisationsstödet till handikapporganisationerna ökade under denna tid från 296 000 kr. till 24,5 milj. kr. Det statliga bidraget till färdtjänst infördes i mitten av 1970-talet och utgör 35 % av kommunernas bruttokostnader för denna service. Det är i dag 220 milj. kr. Därutöver har

bidrag till riksfärdtjänst tillkommit 1980 och uppgår under nuvarande budgetår till 20 milj. kr.

Bara två exempel till. Bidraget till Synskadades riksförbunds bibliotek var 1970 1,2 milj. kr. och är i dag 17,9 miljoner. Insatserna för att förbättra arbetsmarknaden för handikappade har ökat från 740 milj. kr. 1970 till 4,7 miljarder 1980. Det totala anslaget för handikappåtgärder ökade från 2,26 miljarder till 11,85 miljarder mellan 1970 och 1980. Därmed säger jag dock inte att allt är gott och väl, utan jag vill bara peka på att medvetenheten om de problem som möter människor med funktionshinder har ökat liksom känslan av ansvar för att de hindren skall tas bort.

Men mottot för FN:s internationella handikappår – Full delaktighet och jämlikhet – är likafullt fortfarande en utmaning för oss alla. I ett kärvt ekonomiskt klimat blir detta motto en utmaning för oss att tänka om och, som opinionsbildare, att få andra människor att tänka om.

Det har alldeles tydligt varit så, att ganska många av de förändringar som har vidtagits under de närmast gångna decenniernas snabba samhällsombildning har utformats för människor som inte har några påtagliga funktionshinder. För att minska klyftan mellan dem som har resp. dem som inte har funktionshinder har man i efterhand vidtagit åtgärder. Man har blivit tvungen att ta bort hinder som man själv har varit med om att bygga upp. Att det blir dyrt är klart. Men att underlåta att göra det blir, och det är inte minst viktigt, inhumant. De människor som har funktionshinder har varit tvungna att påpeka hinder, kräva och åter kräva att de tas bort. De har varit, och är alltjämt, tvungna att slåss för rättigheter som andra människor i vårt land kan ta för givna. Det är inte rätt. Det gör dessutom situationen svår för de handikappade och deras organisationer, för det är ju alldeles klart att ingen människa egentligen vill bli särbehandlad. Också en positiv särbehandling är ju en form av diskriminering, eftersom den behandlingen alltid på något sätt utgår ifrån att det är legitimt att diskutera huruvida det över huvud taget finns fog för särskilda åtgärder eller att diskutera om förutsättningarna för åtgärderna föreligger eller inte. Att diskutera huruvida åtgärder för att ta bort hinder som de handikappade möter i samhället är befogade eller inte är enligt mitt synsätt respektlöst mot de handikappade själva.

Det tänkandet har nu rotat sig djupt att åtgärder för handikappade skall vara särskilda åtgärder som belastar särskilda anslag i stat, landsting och kommuner.

Men detta står inte i överensstämmelse med riksdagens ställningstagande med anledning av utredningsbetänkandet Kultur åt alla, där utgångspunkten för framtida handikappolitik är normaliseringsprincipen. Denna princip innebär bl. a. att "handikappade skall få del av all service och verksamhet i samhället på lika villkor som andra. Handikappades behov skall inte endast tillgodoses i den mån medel ställs till förfogande genom särskilda bidrag. Tillgänglighet för handikappade bör vara en fastlagd uppgift för myndigheter och enskilda som svarar för service och verksamhet i samhället. Kostnader för anpassningen bör åvila varje servicegren."

Riksdagen tog vid behandlingen ställning för denna princip. Jag anser det

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

vara mycket betydelsefullt att normaliseringsprincipen blir vägledande för det fortsatta arbetet på handikappområdet. Men innan vi har kommit därhän att den genomsyrar alla politiska beslut kommer man att fortsätta att diskutera förutsättningarna för och det berättigade i att särskilda hänsyn tas till de handikappade. Det synsättet leder till att vi också sätter ett pris på vår solidaritet med människor som har särskilda svårigheter i vårt samhälle. Det är ovärdigt. Solidaritet med dem som har särskilda behov skall vara självklar.

Vi har t. ex. fortfarande en diskussion om texttelefoner för döva och taltidningar för synskadade. I dagarna har texttelefongruppen lagt fram sitt förslag. Där föreslås att samtalsförmedling med texttelefon skall införas och att verksamheten skall finansieras inom ramen för televerkets normala verksamhet. Mot förslaget till finansiering har några ledamöter i utredningen reserverat sig. Reservanterna menar att samtalsförmedlingens kostnader skall finansieras över ett särskilt anslag i statsbudgeten. Självt är jag positiv till majoritetens förslag, vilket skulle innebära att alla telefonabonnenter solidariskt får bära televerkets ökade kostnader. Detta skulle kunna innebära en höjning av samtalsmarkeringsavgiften med bråkdelen av ett öre. Mer är det inte.

Det är naturligtvis så att det under de senaste 20 åren har skett en förändring av uppfattningen om vad som tillhör resp. inte tillhör den självklara delen av olika verksamheter. Så har t. ex. skett en förändring i synsättet vad beträffar handikappanpassning av allmänna färdmedel, offentliga lokaler, gatunätet i städerna osv. Byggnormer som är till för att förbättra tillgängligheten till bostäder och andra byggnader belastar t. ex. inte något anslag i statsbudgeten.

Jag finner det naturligt att den utveckling vi har haft och har kommer de handikappade till del också när det gäller nya tekniska möjligheter att göra samhället mer tillgängligt. Jag tycker också att det är rimligt att vi alla som inte har de särskilda svårigheter som människor med funktionshinder har ställer upp och hjälper till att öka deras delaktighet i samhället.

När det gäller taltidning för synskadade är problemet litet annorlunda. Tidningarna anser sig inte ha råd. Det är naturligtvis värdefullt att staten, som nu sker, utreder behovet av taltidningar och även kostnaderna för dessa. Men det är inte därmed självklart att stat, landsting eller kommuner skall betala, om inte för att man vill hålla fast vid uppfattningen att all verksamhet som kan kallas social, dvs. är en hjälp för dem som har särskilda svårigheter, skall betalas av offentliga medel. Jag tycker det finns anledning att ifrågasätta det tillvägagångssättet, bl. a. därför att det innebär en stor byråkratisk omgång, som kostar extra pengar, och därför inte är vare sig särskilt praktiskt eller vettigt.

Man kan också här ifrågasätta om vi inte alla som tidningsköpare eller prenumeranter kan bidra till att också synskadade får del av den för oss alla så väsentliga demokratiska rättighet som tillgång till en fri press innebär.

Ett annat område där s. k. social verksamhet kan ses över är färdtjänsten. Vi har framför allt i storstäderna fått en situation som innebär att de som är i

särskilt stort behov av färdtjänst ofta har svårt att få den när de behöver den. Detta beror bl. a. på att reglerna för färdtjänsten har fått en så generell utformning att de lett till ett visst överutnyttjande bland människor som i större utsträckning än f. n. borde kunna utnyttja de ordinarie allmänna kommunikationerna.

Färdtjänsten är en nödvändig service för svårt förflyttningshandikappade. Den är en av de avgörande förutsättningarna för att de skall kunna leva ett självständigt liv och delta i olika verksamheter i samhället. Det är naturligtvis ytterst angeläget att färdtjänsten fungerar bra först och främst för dem som behöver den allra bäst. Jag avser därför att ge bilstödskommittén i uppdrag att särskilt uppmärksamma frågan om färdtjänst för svårt handikappade. Kommittén bör undersöka om en förändrad konstruktion av statsbidraget till färdtjänsten kan förstärka servicen för dessa människor. Det är naturligtvis då nödvändigt för kommittén att mycket noggrant belysa vilka konsekvenser en sådan åtgärd får för färdtjänsten i övrigt.

Handikappåret måste ses som början på ett intensifierat långsiktigt reform- och utvecklingsarbete. Självfallet kommer man på många håll under året också att vidta konkreta åtgärder. Det är väsentligt att de åtgärderna inriktas på förändringar och förbättringar för lång tid.

Kortsiktiga manifestationer och jippobetonade aktiviteter kan ha ett uppmärksamhetsvärde men blir meningslösa om de inte backas upp av initiativ som leder framåt och i grunden förbättrar.

Ett av syftena med handikappåret är enligt Förenta nationernas resolution att främja forsknings- och utvecklingsarbete på handikappområdet. Forskning rörande handikappfrågor har också på senare tid fått ökad uppmärksamhet här i landet. Regeringens beredningsgrupp för handikappåret kommer därför att bl. a. ägna särskild uppmärksamhet åt forskningsfrågor.

Handikapp tar sig så skiftande uttryck. Endast den som har ett funktionshinder vet vad det verkligen innebär. Det handlar om att lära oss andra förstå.

Människor med funktionshinder är absolut inte i behov av medlidande och nedlåtande behandling men väl i behov av att vi erkänner deras rätt. Det handlar om rätten att få klara sig själv, att inte vara beroende av anhörigas hjälp i högre grad än vi alla är i behov av hjälp och stöd från människor i vår omgivning.

Kunskapen om vilka de största problemen för människor med olika slag av funktionshinder är finner man utan tvekan bäst hos de handikappade själva och deras organisationer. Utan deras engagerade och ofta ideella arbete, som har utförts under lång tid, skulle vi förmodligen inte i dag ha den förhållandevis goda situation som vi har.

Men vi måste gå vidare. Det är ingen idé att blunda för att vi har en kärv ekonomisk situation i landet – det vet vi. Utgångspunkten för regeringens politik är att förbättra, inte försämra, för dem som har särskilda svårigheter, däribland de handikappade, vilket också framgått av socialministerns anförande. För mig personligen är detta en viktig och angelägen målsätt-

*Allmänpolitisk
debatt*

ning.

Om den normaliseringsprincip som jag har talat om får vara vägledande för handikappolitiken kan de handikappade inte ställas utanför vare sig de rättigheter och möjligheter eller det samhällsansvar som delaktighet i samhällsgemenskapen ger.

Vi måste undanröja de hinder som fortfarande finns för att en handikappad person skall kunna ta ett eget ansvar för sitt liv men också ge den personen större valfrihet att använda sina personliga resurser till att forma ett rikare liv.

Herr talman! För många handikappade är valfriheten allttjämt begränsad när det gäller valet av livsform. För de flerhandikappade, för många människor som nu vistas på psykiatriska sjukhus och för omsorgstagare är önskemålet om ett eget, eller åtminstone mera hemligt boende stort. Jag ser åtgärder för att tillgodose dessa önskemål som mycket angelägna under kommande år.

Fortsatta ansträngningar måste göras för att öka möjligheterna för människor med funktionshinder att delta i arbetslivet. Möjligheten till arbete är givetvis av samma centrala betydelse för handikappade människor som för andra. I arbetet för att öka de handikappades delaktighet i arbetslivet är åtgärder och insatser på alla nivåer och i alla verksamheter i samhället av största betydelse. Ännu så länge möter människor med handikapp stora hinder på vägen in i arbetslivet. Det kommer att krävas fortsatta informationsinsatser för att undanröja de psykologiska hinder som fortfarande finns i form av okunnighet om olika slag av handikapp och deras verkliga betydelse i skilda arbetssituationer.

I detta informationsarbete har handikapporganisationerna en stor uppgift. Det är bl. a. därför jag med stor tillfredsställelse har sett att de medel som regeringen nyligen har anslagit ur Allmänna arvsfonden till insatser under handikappåret kommer att användas för just information. Det är min förhoppning att handikapporganisationerna skall finna att deras insatser leder till den ökning av kunskap och därmed den attitydförändring som vi alla hoppas på.

Herr talman! Under detta riksmöte skall riksdagen ta ställning till regionsjukvården i landet. Det förslag som nu föreligger innebär bl. a. en ändring av begreppet regionsjukvård. Hittills har detta begrepp avsett den vård som givits på s. k. regionkliniker och som har reglerats i särskilda regionsjukvårdsavtal. Detta har i praktiken inneburit att vissa medicinska specialiteter klassats som regionsjukvård.

Utvecklingen har inneburit en förskjutning mot en alltmer ökad specialisering inom länssjukvården, varför ett nytt innehåll måste ges åt begreppet regionsjukvård. Regionsjukvårdsutredningen har stannat inför följande definition. Regionsjukvården skall omfatta "det fåtal patienter, som erbjuder speciellt svårbemästrade problem och kräver samverkan mellan ett antal högt utbildade specialister samt eventuellt också särskild utrustning, som är dyrbar eller svårskött. Hit räknas också sjukdomstillstånd, som uppträder så sällan att man på länsnivå inte får erfarenhet av hur de bör

behandlas.”

Det här innebär att det måste finnas regionsjukvård i princip inom alla medicinska verksamhetsområden. Av detta följer också att det finns verksamhetsområden som rör ett så begränsat antal patienter att resurserna måste begränsas till ett fåtal platser i landet. Inte bara ekonomiska hänsyn utan i högsta grad ambitionen att hålla en god kvalitet på vården och en hög kunskapsnivå gör det nödvändigt att en överetablering inte sker.

Det är viktigt att sjukvårdshuvudmännen vid sin planering av regionsjukvården utgår från en helhetsbedömning av behovet av hälso- och sjukvård inom regionen, en helhetsbedömning som innefattar såväl regionsjukvård och länsjukvård som primärvård. Därför måste de lokala förutsättningarna inom varje region ligga till grund för planeringen. Det är också viktigt att man inte enbart begränsar sin planering av regionsjukvården till antalet vårdplatser utan också utnyttjar resurserna för öppen vård och olika former av konsultationer.

Som jag redan antytt, kan allt fler kontakter med sjukvården nu ske inom det egna sjukvårdsområdet. Detta är en utveckling som i många avseenden är glädjande, men den kan också ha sina risker. En alltför stark specialisering inom länsjukvården ger otillräcklig träning och kanske bristande skicklighet hos den personal som har att utföra behandlingarna. Det krävs därför en planering i samråd med företrädare för berörda verksamhetsområden såväl inom det egna sjukvårdsområdet som vid regionsjukhuset. En avvägning måste ske mellan regionsjukvårdens och länsjukvårdens resurser.

I vissa fall är det nödvändigt med ett än större patientunderlag än regionindelningen medger för att man skall kunna vidmakthålla och utveckla kunnande inom den högspecialiserade vården. Det finns således anledning att koncentrera enheter för barnkirurgi och transplantationskirurgi till fyra platser. Kirurgisk behandling av vissa medfödda och komplicerade hjärt- och kärlsjukdomar hos barn kräver ytterligare koncentration. Jag vill här betona att när det i propositionen talas om transplantationskirurgi avses inte hjärttransplantationer, en verksamhet som kräver ett betydligt större befolkningsunderlag än vad Sverige ensamt kan erbjuda.

I propositionen föreslås också att dövpsykiatrin endast bör finnas på en plats i landet. Detta för att en kvalificerad tolkservice skall kunna erbjudas. Det är en absolut förutsättning för att denna vård skall bli av god kvalitet.

Utbyggnaden av regionsjukvården bör baseras på överenskommelse mellan sjukvårdshuvudmännen i första hand inom varje region men också i vissa fall mellan regionerna.

En lagfäst planeringsskyldighet för landstingen innebär således inte att staten fråntar landstingen det egna ansvaret för innehållet i planeringen. Planeringsamverkan behöver inte låsas i ensartade former för samtliga regioner, men jag vill framhålla vikten av att den sker i former som garanterar ett parlamentariskt inflytande.

En samordning av planerna på riksnivå måste dock ske genom socialstyrelsen och Landstingsförbundet.

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

Det är angeläget att regionsjukvården inte får större omfattning än vad som behövs för att tillgodose efterfrågan. Såväl kvalitetsmässiga som ekonomiska aspekter talar för detta.

En god regionsjukvård kräver ett relativt stort befolkningsunderlag. En fullständig sjukvårdsregion kräver egentligen en befolkning på 1,5 miljoner invånare. Denna målsättning har inte varit möjlig att hålla utan en ytterligare begränsning av antalet regioner. I propositionen föreslås en minskning från nuvarande sju regioner till sex regioner. Fortfarande kommer Umeåregionen och Linköpingsregionen att ha ett befolkningsunderlag som ligger något under 1 miljon invånare.

En annan väsentlig målsättning har varit att sjukvårdsregionerna skall sammanfalla med högskoleregionerna. Därför har jag stannat för sex sjukvårdsregioner, trots att befolkningsunderlaget egentligen skulle kräva ett lägre antal sjukvårdsregioner. Även de geografiska förhållandena, som i hög grad påverkar människors reseavstånd, talar för detta.

Ett avsteg av väsentlig betydelse från regionsjukvårdsutredningens förslag har gjorts genom att sjukhuset i Örebro förblir regionsjukhus inom Uppsalaregionen. Det skulle icke vara ekonomiskt försvarbart att ej tillvarata de resurser som redan finns i Örebro. Ett väl utvecklat samarbete mellan de båda sjukhusen skapar förutsättningar för ett allsidigt utbyte av högspecialiserad vård i Uppsalaregionen. Två regionsjukhus inom en och samma region finns redan i Stockholmsregionen och Lund-Malmöregionen, och erfarenheterna därifrån tyder på att ett sådant samarbete skall fungera bra.

Slutligen, herr talman: Landets indelning i sjukvårdsregioner kan knappast vara en partiskiljande fråga. Däremot är det i hög grad en regionalpolitisk fråga.

Det måste dock vara ett övergripande intresse att se till konsekvenserna för hela landet och till kravet på att ge invånarna en kvalitativt högtstående sjukvård. De geografiska förutsättningarna gör det svårt att alltid förena önskemål om närhet till vården med krav på hög kvalitet i regionsjukvården.

Herr talman! Jag anser att den senare aspekten är den viktigaste, i all synnerhet som regionsjukvården rör ett mycket begränsat antal patienter.

Till slut, herr talman, vill jag beröra en del av Sven Asplings anförande.

Sven Aspling talar om ökad privatisering av sjukvården. Det stämmer faktiskt inte alls. Vi har aldrig haft så få privatpraktiserande läkare som vi har nu.

Det är också fel att tala om att plånbokens tjocklek avgör om man skall ha råd att söka en privatpraktiserande läkare eller tandläkare. Jag vill betona att jag talar om seriöst arbetande privatpraktiker. Jag har inget som helst till övers för sprudoktorer eller massjukskrivningsdoktorer. Det är dess värre den kategori massmedia gärna ägnar sin uppmärksamhet åt. De seriöst arbetandes verksamhet hör man sällan talas om.

Sven Aspling vet mycket väl att de allra flesta privatpraktiserande läkare är

anslutna till försäkringssystemet och därmed taxebundna. Det kostar obetydligt mer att söka privatläkare än landstingets läkare.

En mycket stor del av den privata sjukvården drivs av Praktikertjänst, som ställer mycket stora krav på sina anställda läkare. Det gäller bl. a. kunskapsnivån. Det är god sjukvård dessa läkare kan erbjuda.

Det finns ingen som helst anledning att tro att vi skulle kunna få så många privatpraktiserande läkare här i landet att de skulle kunna utsätta den offentliga sjukvården för någon allvarlig konkurrens. Det krävs ganska mycket av en läkare som väljer privatpraktikerbanan. Landstingsanställning ger bättre inkomst, samtidigt som man slipper en mängd besvär med etablering och arbetsgivaransvar.

Privatpraktiserande läkare ökar människornas valfrihet och leder också till en bättre kontinuitet i kontakten mellan patient och läkare. Det är säkert just detta förhållande som gör att människor i så hög grad önskar sig fler privatläkare.

Det finns också goda möjligheter för ett fruktbart samarbete mellan privatpraktiserande läkare och landstingens sjukvård, ett samarbete som kan bli till nytta både för de vårdsökande människorna och för landstingens möjlighet att fullgöra sitt åtagande.

Anf. 64 SVEN ASPLING (s) replik:

Herr talman! Före den borgerliga regeringens tillkomst fanns det i riksdagen en tämligen obruten front mot moderaternas olika attacker för att få till stånd en ökad privatisering av hälso- och sjukvården samt tandvården. Moderaternas framstötter i detta avseende har varit många under årens lopp. Flera har säkerligen i gott minne den på sin tid uppmärksammade moderatmotionen där man krävde att folktandvården successivt skulle överföras i privat vård. Vi har reagerat mot dessa förslag.

Trots vår protest genomförde den borgerliga trepartiregeringen genom ett beslut 1977 en ny och med den allmänna sjukvården konkurrerande privat sjukvårdsorganisation. Det skedde bl. a. genom en höjning av taxenivån med 20 %. Det förslaget fann vi närmast utmanande, inte minst mot bakgrund av det stora antalet vakanta läkartjänster i landstingens öppna sjukvård. Den borgerliga majoriteten i riksdagen drev emellertid igenom det förslaget. Landsting efter landsting har också motsatt sig denna privatisering av sjukvården.

Herr talman! Jag begärde ordet därför att sjukvårdsministern här – i och för sig med milda formuleringar – uppenbarligen aviserade en kommande aktion för att öka privatiseringen. Hon har tillsatt en arbetsgrupp för att utreda dessa frågor. Jag vill ställa två korta frågor till sjukvårdsministern: Är det meningen att denna arbetsgrupp också skall behandla frågan om en förändring av taxebestämmelserna? Är det meningen att det i fortsättningen skall införas förmånligare taxevillkor för att med andra ord locka läkare över till den privata vårdsidan? Jag tror att det vore av stort värde om vi kunde få ett besked om hur sjukvårdsministern ser på detta. Bakgrunden till mina

frågor är att jag för en tid sedan tog del av ett pressmeddelande som gjorde mig mycket undrande och framför allt förvånad.

Anf. 65 Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Den utredningsgrupp som är tillsatt för att undersöka möjligheterna till ökad privatläkaretablering skall analysera vilka hinder som har förelegat för läkare att etablera sig i privatpraktik. Gruppen skall också föreslå åtgärder för att underlätta för privatläkare att etablera sig. Det är innehållet i gruppens uppdrag.

Anf. 66 SVEN ASPLING (s) replik:

Herr talman! Vi har vid upprepade tillfällen understrukt hur utomordentligt angeläget det är att den offentliga vården tillförs tillgängliga läkarresurser. Den offentliga vården har också prioriterats för att vi skall kunna garantera alla medborgare i landet – oavsett bostadsort – tillgång till en god hälso- och sjukvård. Vi motsatte oss, som jag sade tidigare, att systemet med en individuell taxebindning skulle utvidgas under åren 1978–1979. Vi har vänt oss emot ett system med generösare taxebestämmelser som skulle kunna konkurrera med den offentliga vården om läkarna.

Nu utgår vi från att den arbetsgrupp som fru Holm nyligen har tillsatt – och som enligt vad som förutskickades i propositionen om kontinuitet inom hälso- och sjukvården skulle ha till uppgift att analysera frågor om nyrekrytering av privatpraktiserande läkare – inte har till uppgift att föreslå några förmånligare taxebestämmelser som medel för nyrekrytering. Jag finner det särskilt angeläget att markera detta med hänsyn till det pressmeddelande som fru Holm för en tid sedan sände ut om arbetsgruppens tillsättande. I detta pressmeddelande refererades det till 1977 års riksdagsbeslut om individuell taxebindning vid nyetablering under åren 1978–1979 och till utfallet av detta beslut.

Jag har inte i dag fått något besked av fru Holm, men jag utgår från att arbetsgruppens uppgift icke är att ge sig in på taxefrågorna i den mening som jag här har refererat.

Anf. 67 Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Jag var tydligen inte tillräckligt konkret i mitt första svar. Avsikten är att gruppen förutsättningslöst skall analysera hindren för privatläkaretablering, och dess främsta uppgift kommer självfallet att bli att hindra ett utdöende av privatpraktikerkåren. Om den tendens som nu föreligger verkligen fortsätter, kommer vi 1985 att ha endast 380 heltidsarbetande privatpraktiker här i landet, och det är en mycket låg siffra.

Jag kan inte riktigt förstå att den siffran på något sätt kan oroa Sven Aspling – att den skulle kunna ses som ett bevis för att privatpraktikerna skulle utgöra ett hot mot landstingens behov av läkarresurser.

Andre vice talmannen anmälde att Sven Aspling anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 68 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! I valrörelserna 1976 och 1979 gjorde vi socialdemokrater klart att den politik som de borgerliga förespråkade skulle leda till betydande ekonomiska svårigheter och hota den trygghetspolitik som vi stått för.

Våra påpekanden avvisades indignerat.

”Skulle jag ta pensionen från min gamla mor?”, var Thorbjörn Fälldins bevismaterial mot socialdemokraterna.

Men nu är vi där. Nu har landets statsminister börjat snegla på sin mors pensionspengar. Alla med vanliga levnadsförhållanden har i dag berättigad grund för sin oro inför framtiden.

Vi är nu uppenbart på väg från en generellt verkande socialpolitik till behovsprövade stöd. Socialpolitiken är på väg att förlora sin roll som fördelningspolitisk faktor.

Den 13 oktober presenterade regeringen sin sparplan, och i det sammanhanget gjorde Gösta Bohman följande uttalande:

”Jag har inte alltid haft det gott i livet. Men nu har jag det och behöver inte tänka på någon svångrem.

Det är inte fel att man kan få det litet bättre när man snart är 70 och har jobbat hårt ett helt liv.”

Ja, jag delar Gösta Bohmans uppfattning därvidlag. Men det finns faktiskt 70-åringar som inte får det bättre, som *tvingas* dra åt svångremmen trots att även de har jobbat minst lika hårt som Gösta Bohman under ett helt liv.

I samma intervju påstod Gösta Bohman att pensionärerna får det bättre och sade följande:

”Rent matematiskt visar våra kalkyler för nästa år att den grupp som trots allt får det bättre är just pensionärerna.”

Pensionärerna är säkerligen mer intresserade av pensionens reella innehåll än av Gösta Bohmans matematiska beräkningar.

Jag har nu för avsikt att gå igenom vad regeringens sparplan innebär för landets pensionärer.

Men dessförinnan vill jag gå tillbaka i tiden och erinra om centerns och folkpartiets agerande i riksdagen när det gäller förmåner till pensionärer.

I slutet på 1975 och under våren 1976 var tongångarna annorlunda, vilket framgår av motioner och debatter i riksdagen.

I riksdagens protokoll för den 10 december 1975 kan vi läsa en debatt om pensionärernas konsumtionsmönster. I det sammanhanget pekade centerpartiets talesman på att det fanns all anledning att titta på konsumtionsmönstret för pensionärerna med hänsyn till de våldsamma prisökningarna. Han pekade på ökade kostnader för läkarvård, medicin, elkraft, telefon och portokostnader, och han slutade med följande uttalande:

”Pensionärerna, som har lagt grunden till dagens samhälle, skall inte bära en otillbörligt stor del av bördorna för de prisstegringar som vi upplever i dag. Tvärtom är det ett samfällt ansvar för oss att se till att de verkligen får bibehålla sin konsumtionsstandard, att de får den rättvisa som de kan kräva med hänsyn till de växlar som riksdagen har ställt ut.”

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

Ja, det var den socialdemokratiska regeringen man angrep vid det tillfället. Men det var då det. I dag är tongångarna annorlunda.

Man vill nu enligt sparplanen rensa konsumtionsprisindex från påverkan av ökningarna i indirekta skatter, dvs. moms och punktskatter och energipriser och avgifter, vilket innebär prishöjningar på fjärrvärme, eldningsolja, hushållsgas, elström och bensen.

Herr Fälldin påstår att detta inte påverkar pensionärernas standard. Men det kommer det verkligen att göra.

Det som skall rensas bort har under de fyra senaste åren i genomsnitt svarat för 25 % av prisökningarna. Med en inflation på 10 % – ja, så låg är inte inflationen, men jag räknar med den siffran – om året blir det en snabb urholkning av indexskyddet: på fyra år 150 kr. i månaden, på tio år 350 kr. i månaden i ren real minskning.

Det gäller emellertid inte bara grundpensionen. Det gäller även ATP, änkepension, barnpension, bidragsförskott, studiehjälp, vårdbidrag, handikappersättning – ja, allt som är anknutet till basbeloppet.

Men det räcker inte. Det kommunala bostadstillägget kommer också att försämrats. Detta tillägg är en inkomstprövad förmån. I dag har en ensamstående pensionär rätt att ha en grundpension plus pensionstillskott och en inkomst av 2 000 kr. per år utan att bostadstillägget reduceras. Två makar har i dag rätt att ha en inkomst utöver folkpensionen på 1 500 kr. vardera.

Jag gick tillbaka i papperen och hittade en motion av Per Ahlmark m. fl. från 1975/76, där det redogjordes för gällande regler – Ola Ullsten var också med på motionen. Det heter bl. a.:

”Det förtjänar framhållas att sedan denna tidpunkt” – det var alltså 1975/76, och bestämmelserna hade trätt i kraft 1969 – ”genom inflationen en kraftig höjning av konsumentprisindex ägt rum. Enligt vår uppfattning bör en uppräkningsfri inkomstbeloppen ske så att förmånernas värde i detta avseende återställs.”

Ja, det var då det, herr talman. Sedan regeringsskiftet 1976 har någon uppräkningsfri inkomst inte skett, och när man nu skall ta till krafttag innebär det att regeringen föreslår att gränsen för inkomsten utöver folkpensionen och pensionstillskottet för ensamstående sänks från 2 000 kr. till 1 000 kr. och från f. n. 1 500 till 750 kr. för var och en av makar. Detta är oerhört och innebär en minskning av det kommunala bostadstillägget med 333 kr. på ett år för ensamstående och ca 500 kr. för makar. Detta kan vi väl ändå inte kalla en förbättring?

Men man sänker också statsbidraget till kommunerna för det kommunala bostadstillägget och det statskommunala bostadstillägget från 43 % till 38 %, och det gör det självfallet svårare för kommunerna att fatta politiska beslut om förbättringar av bostadstillägget.

Pensionstillskott utgår till ålders- och folkpensionärer som endast har rätt till grundpension eller till dem som uppbär grundpension och en låg tilläggspension.

Lagen om pensionstillskott trädde i kraft 1969 och utgjorde då 3 % på

basbeloppet.

Den 1 juli 1976 höjdes pensionstillskottet. Det uppgår nu till 4 %. Förtidspensionärer är berättigade till dubbla pensionstillskott.

Den 1 juli 1981 utgives det enligt gällande lag sista pensionstillskottet, och det kommer då att uppgå till 45 % av basbeloppet för ålderspensionärer och till 90 % för förtidspensionärer. Vad som händer därefter vet vi i dag ingenting om.

Visserligen har statsminister Fälldin såväl i TV som i debatten i går ställt i utsikt att de sämst ställda pensionärerna skall bli kompenserade. Några klara besked har det emellertid inte gått att få. Regeringen arbetar vidare på frågan om pensionstillskott, säger statsministern.

Det finns inget förslag i regeringens sparplan. Osäkerheten och ovissheten på denna punkt kvarstår.

Nog hade det varit på sin plats att man presenterat de förbättringar som man påstår skall komma i synnerhet som man med sparplanen försämrar pensionärernas ekonomiska villkor.

Jag utgår ifrån – ja, herr talman, jag ser det som självklart – att fortsatta övervägningar beträffande pensionärernas villkor skall ske i nära samråd med pensionärernas organisationer. Jag vill ställa en direkt fråga till Karin Söder: Vi vet att värdesäkringen enligt det nya förslaget inte är lika bra som den har varit, men kan då Karin Söder inför kammarens ledamöter garantera att standardförbättringen, dvs. pensionstillskottet, icke blir lägre än det nu är? Politik är ju en fråga om moral. Jag tror att landets pensionärer skulle vara tacksamma för ett besked i dag.

Nu till delpensionerna:

Den 1 juli 1976 trädde lagen om delpensionsförsäkring i kraft. Delpensionen skall motsvara 65 % av den försäkrades pensionsunderlag. Den fastställda delpensionen värdesäkras genom anknytning till basbeloppet. Härigenom kommer således även denna reform att urholkas.

Nu föreslår regeringen att kompensationsnivån skall sänkas från 65 % till 50 %. De nya reglerna skall träda i kraft den 1 januari 1981. Nuvarande regler skall gälla för dem som är förutseende nog att med sin arbetsgivare i oktober–november klara ut en neddragning av arbetstiden och hinner komma in med en ansökan före den 1 december 1980. Dessa kommer att få sin pension enligt de gamla reglerna. Nu är min fråga: Ämnar socialministern ändra 16 § i lagen om delpensionsförsäkring? Enligt denna paragraf har man i dag rätt att lämna in ansökan och få pensionen beviljad tre månader tillbaka i tiden. Enligt propositionen är det, efter vad jag kan se, bara 11 § i lagen som skall bli föremål för ändring.

Herr talman! Det torde vara unikt att vi skall ha två olika kompensationsgrader i exakt samma situation för de enskilda.

Den 21 maj 1980 beslutade riksdagen att politiska och fackliga förtroendemän skall få sin rätt till delpension bedömd genom tillämpning av de regler som gäller för anställda. Riksdagsskrivelsen i anledning av beslutet, den socialdemokratiska motionen jämte utskottsbetänkandet, överlämnades till riksförsäkringsverket den 5 juni i år för övervägande i anslutning till verkets

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

utredning om delpensionsförsäkringen. Riksförsäkringsverket har överlämnat sin rapport till regeringen och i denna finns förslag om tillägg till 6 § lagen om delpensionsförsäkring.

Jag utgår ifrån att detta tillägg i lagen skall träda i kraft den 1 januari 1981. Vidare utgår jag ifrån att socialministern kommer att medverka till att så sker. En kompensationsnivå på 65 % har icke i något annat pensionssystem ansetts vara en stötande hög nivå, men så är det tydligen när det gäller delpensioneringen.

Kostnaderna för läkarvård och medicin höjs. Karensbeloppet i samband med sjukresor höjs. I dag är patientavgiften 20 kr. Från den 1 januari 1981 föreslås den höjd till 25 kr. Högsta avgiften för medicin är i dag 25 kr. Från den 1 januari 1981 föreslås den höjd till 40 kr. Även om höjningen är kombinerad med ett högkostnadsskydd – vilket jag har varit positivt inställd till, och det vet Karin Söder – är en höjning på ett bräde med 15 kr. alltför mycket. Karensbeloppet för sjukresor föreslås höjt från 13 kr. till 30 kr. För resor i samband med viss tandvård och preventivmedelsrådgivning är karensbeloppet i dag 21 kr. Detta belopp skall höjas till 38 kr.

Viss uppräknig på grund av penningvärdets förändring kan anses riktig, men dessa kraftiga höjningar, samtidigt som köpkraften minskat under lång tid, kan inte anses skäligen. I dag kostar ett besök med läkarvård, medicin och resor 58 kr. Den 1 januari kommer detta att kosta 95 kr.

Rune Gustavsson tillsatte som socialminister en sjukpenningkommitté, som fick till uppgift bl. a. att mildra de ogynnsamma effekter som uppstår vid korttidsfrånvaro för deltids-, korttids-, säsongs- och fericanställda. Vi vet att dessa grupper upplever att deras kompensation vid sjukdom långt ifrån uppgår till de 90 % av den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten som 3 kap. 4 § lagen om allmän försäkring föreskriver.

Utöver dessa uppgifter skall kommittén "pröva förutsättningarna att införa en period under vilken arbetsgivaren skall svara för sjukersättning, sjuklön, i stället för nuvarande ersättningsregler".

I direktiven framhålls vidare att utredningen "bör uppmärksamma att ett sjuklönesystem inte leder till svårigheter för personer med relativt hög sjuklighet eller med arbetshandikapp att få arbete".

Kommittén har nu fått tilläggsdirektiv av Karin Söder. Det framgår av tilläggsdirektiven att departementschefen hyser oro för effekterna av ett sjuklönesystem jämfört med nuvarande system.

Herr talman! Jag citerar ur tilläggsdirektiven:

"Jag vill här framhålla angelägenheten av att man vid övervägandena kring ett sjuklönesystem uppmärksammar behovet av särskilda åtgärder för att eliminera vissa ogynnsamma effekter som kan uppkomma för ett företag med ett fåtal anställda. Ett system med någon form av frivillig återförsäkring för sjuklönekostnader för mindre företag kan här vara en lösning som bör övervägas.

Vidare kan finnas behov av särskilda åtgärder för att förhindra att vissa handikappade och personer med svag hälsa utestängs från att få anställning på grund av risken att de kommer att medföra högre lönekostnader."

Jag skall inte här komma med egna synpunkter på detta, det är inte på sin plats. Jag kommer att framföra dem i utredningsarbetet.

Utredningen skall också överväga möjligheterna att uppnå kostnadsbesparingar genom ett ökat inslag av självrisk inom sjukförsäkringssystemet. "Utöver vad som anges i kommitténs direktiv från år 1978 bör därför sjukpenningkommittén nu få i uppdrag att senast den 1 mars 1981 komma in med underlag till olika alternativ för att uppnå kostnadsbesparingar inom ersättningssystemet vid sjukdom, t. ex. i form av lägre kompensationsnivå under de första dagarna i en sjukperiod eller införande av ett system med karenser. En utgångspunkt bör därvid vara att besparingarna skall påverka olika grupper på i princip likartat sätt."

Jag vill ställa två frågor i anledning av direktiven:

Kommer utredningens underlag för olika alternativ till kostnadsbesparingar att i sedvanlig ordning sändas ut på remiss, eller kommer det enbart att bli ett beslut i regeringen baserat på det alternativ man föredrar?

Vad ligger det egentligen för tanke bakom formuleringen att besparingarna skall påverka olika grupper på i princip likartat sätt? Jag tror att det skulle vara av värde om det i klartext blev uttalat vad som ligger bakom detta.

Det helt övervägande antalet sjukfall är kortvariga. 70 % avslutas inom 7 dagar och 80 % inom 14 dagar. Men av de totala kostnaderna för samtliga sjukfall drar korttidsfallen endast 13 %. Det är de längre sjukfallen som svarar för de dryga kostnaderna, och, herr talman, jag skall inte i detta sammanhang fördjupa mig i de bakomliggande orsakerna till detta förhållande.

Men om vi skall utreda besparingar så hade det enligt mitt sätt att se på dessa frågor varit angeläget att få utreda möjligheterna när det gäller långtidsfallen som i icke obetydlig omfattning övergår till sjukbidrag eller förtidspension.

Vi kanske inte heller skall stirra oss blinda på de sjuktal i de nordiska länderna som man hänvisar till. Det är nämligen så att man i Danmark har ett underlag på 400 000 anställda när man presenterar statistiken, men det borde vara 2 miljoner. Går man ut till de stora företagen finner man att sjukfrånvaron är dubbelt så hög.

Låt mig, herr talman, få sluta med att säga att den 13 oktober måste ha varit en triumfens dag för Gösta Bohman. På så kort tid som fyra år har han fått igenom sin politik på alla punkter.

Anf. 69 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag skall svara på de frågor som Doris Håvik ställde, och jag vill först ta upp den fråga som gällde sjukpenningkommitténs tilläggsdirektiv.

Det är naturligtvis så att de förslag som sjukpenningkommittén kommer fram till skall gå ut på sedvanlig remiss. Avsikten med direktiven i det här avseendet är ju att vi skall få underlag för en diskussion om dessa frågor. Det kan ju inte vara Doris Håvik obekant att vi under en lång tid har fört en

diskussion om sjukförsäkringens utformning. Det är viktigt att man för den diskussionen får ett rejält underlag, ett underlag som är vederhäftigt. Alltför mycket av det hittillsvarande underlaget har tillkommit på ganska löslig grund.

Den andra frågan gällde formuleringen att besparingarna skall drabba olika grupper på ett i princip likartat sätt. Jag vill gärna understryka att jag inte vill medverka till att vi åter hamnar i en situation där – om man så får uttrycka sig – blåblusens folk har det sämre i sjukpenninghänseende än andra människor. En förändring i sjukförsäkringssystemet måste ovillkorligen vara utformad så att alla, oavsett vilket yrke de har, skall ha samma grund för sin trygghet. Det är detta som är utgångspunkten för formuleringen. Jag är glad att jag nu får klarlägga detta, för vi behöver ju inte gå så långt tillbaka i tiden för att finna att förhållandena i det här avseendet varit ganska ojämlika.

Därutöver ställde Doris Håvik en fråga om delpensionen. Hon åberopade 16 §, där det står:

”Delpension utges månadsvis och får inte beviljas för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden.”

Här finns alltså en begränsning i tiden när det gäller ansökan om delpension. När man ansöker skall man med intyg från arbetsgivaren e. d. styrka att man får trappa ner sin arbetstid och vid vilken tidpunkt man tänker göra det. Vid avgörandet av från vilken tidpunkt delpensionen skall beviljas måste man således beakta det som sägs i 16 §, att det maximalt kan röra sig om en tid om tre månader tillbaka efter ansökningsmånaden. Vi har inte haft för avsikt att ändra på den paragrafen.

Så till frågan om pensionstillskottens utformning. Jag vill till att börja med peka på att det riksdagsbeslut som vi båda har varit med om att fatta först skall fullföljas. Det står klart uttryckt i propositionen att jag skall återkomma med förslag om förbättring av pensionstillskotten, och därmed menas att detta skall ske efter den tidpunkt då den överenskommelse jag nyss erinrade om har fullföljts. Eftersom Doris Håvik åberopade pensionärsorganisationerna vill jag gärna tillägga att jag faktiskt givit dem ett löfte att jag innan jag lägger fram det här förslaget skall diskutera det med dem. Därför är det i dag för tidigt att göra några utfästelser i precisa termer här i riksdagen.

Anf. 70 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Jag tackar för svaret på frågan om remissförfarandet.

När det gäller formuleringen att besparingarna skall påverka olika grupper på i princip likartat sätt delar jag uppfattningen att man därmed skall avse alla. Men då skall vi säga i klartext att om vi sänker kompensationsnivån och om vi inför karenstider, så gäller det för alla – för statsanställda, för kommunalanställda, för dem som är anslutna till SIF, SALF och TCO, dvs. alla tjänstemän som genom avtal har en sjuklön garanterad. Annars kan vi inte tala om något ”i princip likartat sätt”. Har jag uppfattat svaret rätt, är det bra att detta blir sagt i det här sammanhanget.

I 16 § har man icke för avsikt att ändra. Det är bra, för det innebär ju att de som är berättigade till delpension under december månad kan lämna in sin

ansökan under mars månad 1981 och beviljas pension för tre månader tillbaka i tiden. Jag är tacksam för att den lagtexten får vara kvar i oförändrat skick, men det bör då göras någon korrigerings av bestämmelsen att man måste lämna in sin ansökan före den 1 december 1980.

Men sedan är pensionstillskotten kvar. Jag lyssnade kanske så mycket på svaren på de andra frågorna att jag inte hängde med riktigt. Vill Karin Söder inför landets pensionärer klart och tydligt upprepa beträffande det sista pensionstillskottet som utgår den 1 juli 1981 och som baserar sig på det av socialdemokraterna fattade beslutet här i riksdagen år 1976: Jag garanterar att det icke kommer att bli en sämre standardhöjning för er pensionärer som har det sämst ställt, det räcker att ha varit med om att urholka värdesättningen i fråga om basbeloppen. Jag tror att det skulle kännas tryggt, för landets pensionärer är högst otrygga och har anledning att vara det i dag.

Anf. 71 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag har redan givit svaret på den fråga som Doris Håvik nu upprepade och kan än en gång säga att svaret också kan läsas i propositionen. Jag har alltså för avsikt att återkomma med förslag om en förbättring av pensionstillskotten. Jag upprepar att jag har lovat pensionärsorganisationerna att diskutera utformningen, innan jag lägger fram förslaget.

Anf. 72 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Jag skall väl inte göra mig till tolk för landets pensionärer. De kan tala så bra för sig själva. Det sades uttryckligen att pensionstillskotten skall förbättras, vilket jag tar till intäkt för att det blir mer än de fyra procenten som gäller nu. Det kan ju vara bra för pensionärerna att redan nu, medan man arbetar med frågan i regeringen, få veta detta. Det har utbrutit litet oro på bänken: Är det klart att 16 § icke skall ändras, så att jag kan tacka för beskedet? Om man har fyllt 60 år och under 1980 har dragit ned arbetstiden, skulle man med stöd av 16 § få delpension beviljad med början tre månader tillbaka i tiden. Kommer således ansökan in någon gång under mars, skulle jag ha rätt att få delpension från den 1 december. Det är ju detta som gäller i dag.

Anf. 73 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag har tidigare sagt att 16 § inte skall ändras. Det står också uttryckligen i propositionen, och det är alltså det som gäller, att ansökan skall komma in före den 1 december.

Anf. 74 RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Jag hade tänkt att i första hand ta upp missbruksproblemen, men eftersom debatten till stor del kretsar kring ekonomi vill jag beröra även detta område. Det är egentligen en besynnerlig debatt som vi får ta del av under det här året. Skulden till den erbarmliga debattnivån vilar, enligt min mening, tung på socialdemokraterna.

Doris Håvik erinrade om valdebatten 1976. Jag trodde faktiskt att

socialdemokraterna helst ville glömma den debatt som vi då förde. 1976 gick socialdemokraterna ut till landets pensionärer och skrämde upp dem. Man sade att bostadstilläggen var i fara. De skulle komma att försvinna, hette det. Vidare hette det att folkpensionerna var i fara, ja, t. o. m. platserna på landets ålderdomshem. Det är fråga om huruvida vi som kommit in får vara kvar, hette det. Jag kan tala om för Doris Hävik att två månader efter regeringsskiftet 1976 fick jag telefonsamtal från pensionärer som talade om att de faktiskt hade fått pensionerna, trots att det blivit en ny regering.

Nu spelar socialdemokraterna upp samma skiva som i valrörelsen 1976. Jag vill säga till pensionärerna: Jämför pensionerna i oktober 1980 med de folkpensioner som utgick i oktober 1976. Jämför pensionerna i fortsättningen med de pensioner som utgår i dag.

Här i Sverige har vi under lång tid haft en tradition av samförstånd i politiken. Viljan från olika håll att söka breda lösningar över partigränserna har vunnit internationell respekt.

Jag vågar också påstå att förmågan till konstruktivt samarbete i sakfrågor har gagnat vårt lands utveckling och gjort att vi svenskar har en högre välfärd än några andra människor ute i världen. För centerns del har vi i praktisk handling visat viljan till samarbete, och vi har också medverkat i koalitioner över blockgränsen både på 1930- och 1950-talen.

Under senare år har samförståndsklimatet i politiken offrats på konfrontationens altare. Genom ett ständigt nejsägande har socialdemokraterna avvisat inviter från regeringen om breda lösningar. När regeringen räckt ut en hand till samförstånd har den oftast mötts av en knuten näve från oppositionen, och när socialdemokraterna själva kommit med förslag har det ofta rört sig om diktat. Nu senast har vi kunnat bevittna hur socialdemokraterna gått till storms såväl mot de stabiliseringspolitiska åtgärderna – momshöjning och punktskatter – som mot sparplanen. Ändå råder det bred enighet om behovet av åtgärder både för att få ner bytesbalansunderskottet och för att minska underskottet i statsbudgeten. Detta förstår också svenska folket. Det framgår när man talar med människor.

Vad gäller regeringens sparåtgärder är det dåligt ställt med det socialdemokratiska alternativet. Bortsett från några reflexmässiga uttjutelser om svångremspolitik och orättvis fördelning av bördorna har det inte synts till några konkreta förslag från socialdemokraterna. Ledande socialdemokrater tycks numera se som sin främsta uppgift att resa runt likt professionella gråterskor och utgjuta sig över regeringens uselhet. Ledmotivet i klagosångerna är att regeringen i en omvänd Robin Hood-variant tar från de fattiga och ger till de rika.

Utan faktiskt underlag skräms – som vi har hört här – t. ex. pensionärer och handikappade upp med påståenden om hur sparplanen påverkar dem. Så eländigt är det ställt med oppositionen att den numera agerar som en svensk filial till Glistrups danska framstegsparti.

För att vi skall komma till rätta med de ekonomiska problemen och lägga en grund för fortsatt välfärdsutveckling krävs en kärv ekonomisk politik. Betydande resurser måste gå till industrin för att stärka dess internationella

konkurrenskraft och för att vi skall kunna hänga med i den fortlöpande tekniska utvecklingen. Åtagandena inom vårdsektorn för äldre och barn drar stora resurser. Utrymmet för privat konsumtionsökning blir med dessa förutsättningar mycket begränsat.

En självklar utgångspunkt för centerns arbete i regeringen är att bördorna skall fördelas rättvist. Samtidigt som vi alla får kännas vid den ekonomiska åtstramningen, skall t. ex. handikappade och pensionärer med låg ekonomisk standard kompenseras. Åtgärderna vidtas i själva verket just för att man skall kunna skydda svaga grupper. Det största sveket mot dem som har det sämst ställt och mot den unga generationen vore om regeringen satt passiv och inte tog ett fast grepp i de ekonomiska problemen för att långsiktigt stärka vår ekonomi. Genom att vi återger ekonomin styrka kan vi också fortsätta arbetet med reformer för utsatta grupper. I den allmänna debatten misstänkliggörs regeringen för att gå de besuttnas ärenden. Faktum är att regeringen gjort betydligt mer än någonsin socialdemokraterna på sin tid för att komma åt ekonomisk brottslighet och de inslag i skattesystemet som åstadkommer orimliga fördelningseffekter. Glöm heller inte att förekomsten av vissa s. k. nolltaxerare inte är någon ny företeelse efter regeringsskiftet 1976!

Särskilt falskt klingar kritiken när vi vet att socialdemokraterna genom åren motsatt sig reformer som skulle ha förbättrat för ekonomiskt svaga grupper. Två grupper torde ha det ekonomiskt svårare än några andra. Den ena gruppen är pensionärer som en gång begärde undantaganden från ATP på grund av att de hade små inkomster och som nu har 1 219 kr. per månad att leva på, och hustrur till dessa som blir änkor och då blir utan pensionstillskott, trots att de inte begärt utträde ur ATP. Vid alla omröstningar här i riksdagen har socialdemokraterna varit emot förbättringar för denna grupp. Den andra hårt pressade gruppen utgörs av flerbarnsfamiljer där endast den ena maken förvärvsarbetar. Många av dessa familjer tvingas leva under existensminimum. Även förslag om förbättringar för denna grupp, t. ex. vårdnadsersättningen, har mötts av kompakt motvilja från socialdemokraterna. Socialdemokraternas tal om jämlikhet har inte kommit till uttryck när det gäller att fatta beslut.

Centern för sin del kommer inte att förtrötts i sitt arbete för att förbättra villkoren för dessa och andra utsatta grupper. Jag är medveten om att regeringens ekonomiska politik inte alltid i det korta perspektivet vinner sympati. Men omsorgen om landets ekonomiska framtid måste gå före ett ständigt snegländande i SIFO:s väljarbarometrar. Jag är också övertygad om att på längre sikt kommer människor att inse att regeringen handlat rätt. Det är mot den bakgrunden inte förvånande att, i ett läge där svenska folket får svälja en besk medicin, oppositionen ropar efter nyval. Den vill partitaktiskt utnyttja de nödvändiga men i en del fall impopulära åtgärderna till att återta regeringsmakten. Jag förstår om socialdemokraterna fruktar för framtiden när människorna allt klarare genomskådar tomheten i den socialdemokratiska politiken.

Det är med uppriktig besvikelse jag måste göra dessa konstateranden om

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

den socialdemokratiska politiken. Jag har varit med i riksdagen länge och lärt mig uppskatta den värdegemenskap som vi haft i politiken. Sedan 1976 har jag hela tiden intalat mig att den oförsonlighet socialdemokraterna visat berodde på en tillfällig bitterhet till följd av förlusten av regeringsinnehavet. Jag har trott att den var övergående och skulle följas av en återgång till ett samförstånds klimat. Nu tvingas jag inse att socialdemokraterna i sitt oförnuft håller på att för lång tid spoliera den svenska modellen till skada för vårt parlamentariska system och för landet.

Jag skall nu ägna några minuter åt missbruksfrågorna. Jag kan konstatera att på detta område går det fortfarande att ha ett resultatgivande samarbete med socialdemokraterna, inte minst i socialutskottet.

En förklaring härtill torde vara den klara delaktighet i missbruksproblemen som socialdemokraterna känner till följd av sitt långa regeringsinnehav. Misstag i det förgångna i form av en felaktig samhällsplanering, en skadlig flyttlasspolitik, drogliberalism och kravlöshet utgör några av orsakerna till de missbruksproblem vi nu har att arbeta med. Men att fördela skuldbördan för de uppkomna problemen är mindre intressant. Nu gäller det att vi anger med vilka medel vi skall vända utvecklingen. I centern har vi fört en intensiv diskussion i dessa frågor under de senaste åren, och vi har också nyligen lagt fram ett aktionsprogram, ur vilket jag skall redovisa väsentliga delar.

I centerprogrammet slås fast att kampen mot missbruk måste bygga på både ökade vårdinsatser och förebyggande åtgärder. Jag vill påstå att enbart ur ekonomiska synpunkter finns det inget annat område inom samhällssektorn som ger sådana spareffekter som ett minskat drogbruk gör.

På vårdsidan måste målet vara att ingen missbrukare skall lämnas utan hjälp på grund av brist på vårdplatser. Under senare år har det skett en kraftig utbyggnad av antalet vårdplatser inom både alkoholist- och narkomanvården, och den utbyggnaden skall fortsätta.

Men antalet vårdplatser är i sig ingen garanti för bättre resultat. Vi måste också ompröva delar av behandlingssystemet. Toleransen mot alkoholmissbruk har gått alltför långt. Vi har ständigt ökat toleransen, så att människor numera med samhällets ekonomiska stöd kan supa ner sig i ett allt djupare missbruk. Att passivt sjukskriva och förtidspensionera missbrukare är ingen vård. Det bara förvärrar situationen. I stället måste vården sättas in på ett tidigare stadium. En uppsökande verksamhet måste bedrivas bland sjukskrivna och förtidspensionerade som är eller som riskerar att bli missbrukare. Vården måste också göras effektivare och bilda en fungerande vårdkedja som ett led i rehabiliteringen, och där ingår att arbete och bostad skall ordnas. Av stor betydelse är också att samhället aktivt stöder det viktiga vårdarbete som på frivillig grund utförs av en rad organisationer, t. ex. LP-stiftelsen, Länkarna, Frälsningsarmén, RIA m. fl.

Jag vill säga att vi aldrig kan vårda bort missbruksproblemen. För att vi skall kunna bryta missbruksutvecklingen och hindra rekryteringen av nya missbrukare måste vi prioritera det förebyggande arbetet, inte minst bland ungdomar och kvinnor, där det skett en skrämmande förändring.

I det arbetet måste hela samhället, i form av skola, fackföreningar, hela

föreningslivet och massmedia, engageras. Men allra viktigast är att vi som enskilda individer är beredda att ta ansvar och hjälpa dem i vår omgivning som börjar få missbruksproblem. Ett särskilt stort ansvar vilar naturligtvis på föräldrarna. De måste själva visa återhållsamhet med alkohol gentemot sina barn för att varningarna för missbruket skall tas på allvar, och de måste ägna mera av sin fritid åt barnen.

En något undanskymd del i bekämpandet av missbruket utgör polisens, tullens och kriminalvårdens insatser. En skärpning måste ske för att komma till rätta med langningen. Särskilt stor vikt måste läggas vid att komma åt narkotikahandlingen. Tullen måste ges bättre förutsättningar att arbeta med detta.

Jag vill avsluta mitt anförande med att säga att det här är frågeställningar som jag hoppas att vi kan fortsätta att diskutera ute i landet. Jag vill också säga att allmänheten glädjande nog mer och mer har kommit till insikt om att drogmissbruket är ett av vårt lands största problem.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 75 SVEN ASPLING (s) replik:

Herr talman! Den 6 december 1977 var förre socialministern Rune Gustavsson gäst på Pensionärernas riksorganisations kursgård i Gysinge. Han gick då ut med ett pressmeddelande, som jag skall be att få citera ur. Så här säger Rune Gustavsson: "Pensionärernas lagfästa rätt till värdesäkring av pensionerna ligger självfallet fast. Pensionärerna skall kompenseras för prishöjningar i fortsättningen liksom hittills. Värdesäkringen skall inte tubbas på."

Jag har, herr talman, förut talat om den politiska moralen och vad det innebär när man sviker löften och för folk bakom ljuset. Det gäller här pensionärerna. Verkligheten är ju nu den, Rune Gustavsson, att det i regeringens s. k. sparplan föreslås att värdesäkringen av pensionerna skall urholkas. Pensionärerna skall inte längre få kompensation för höjda energipriser och höjda indirekta skatter. Det är ingen obetydlig förändring. Om ett sådant system hade införts exempelvis den 1 januari 1977, skulle de utgående pensionerna mot slutet av det här året ha varit drygt 9 % lägre än vad de nu blir. Eller annorlunda uttryckt: Pensionärerna skulle ha förlorat mer än en månads pension.

Herr Gustavsson talade om att pensionärerna skulle jämföra sina pensioner från 1976 och fram till i dag. Det är också ett uttryck för centerns sätt att förenkla den politiska debatten – herr Gustavsson talade ju om debattnivån. I annonser och på annat sätt har man gjort reklam för regeringen Fälldins insatser på pensionsområdet. I verkligheten har regeringen Fälldin inte fattat ett enda nytt reformbeslut vad det gäller pensionerna. Förbättringarna grundar sig på reformbeslut som fattades av regeringarna Erlander och Palme. Det gäller bl. a. de viktiga besluten om pensionstillskott åren 1969 och 1976, som folkpensionärerna nu för varje år

får del av. Vad som tillkommit under den borgerliga regeringstiden är att vi börjat låna pengar till pensionerna och nu urholkningen av värdebeständigheten. Det är detta, herr Gustavsson, som har skett.

Anf. 76 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Rätt skall vara rätt – man har fattat ett beslut under den borgerliga regeringens tid när det gäller rättigheter till pensionärerna. Det gällde det statskommunala bostadstillägget. Om det statskommunala bostadstillägget var förmånligare skulle man ha rätt att ta ut det i stället för det kommunala bostadstillägget. Jag har inte siffran helt aktuell, men jag tror att det var mellan 80 000 och 100 000 pensionärer som fick möjlighet att få det statskommunala bostadstillägget. I dag är det 6 000 kvar i hela landet beroende på att man sänkt inkomstgränserna för detta tillägg. Det kostar i dag 500 kr. i administration för att betala ut 800 kr. Jag vill inte kalla det en reform, men jag vill ändå tala om att detta har skett under den borgerliga regeringens tid.

Rune Gustavsson sade med adress till mig att det tidigare fanns breda samförståndslösningar, medan man nu bara möter en knuten näve. Jag håller med om att man på 1930-talet och 1950-talet med det gamla bondeförbundet kunde komma fram till samförståndslösningar. I dagens läge skall tre partier sitta och kompromissa, och strängen blir spänd. Sedan skall man sätta sig ned och förhandla. Det man då har att förhandla om är icke förhandlingsbart.

Vad har ni för alternativ? frågade Rune Gustavsson. Propositionen lades fram den 13 oktober, alltså i måndags. Motionstiden går ut den 6 november. Då kommer vi att presentera vårt alternativ till sparplanen.

Jag har förut tagit upp många frågor med den nuvarande socialministern, och jag finner ingen anledning att ta upp dem en gång till med den förutvarande socialministern i den borgerliga regeringen. Det är väl ändå den nuvarande socialministern som svarar för departementet. Sedan får väl herr Gustavsson, precis som jag som en riksdagsman i ledet, ha synpunkter på frågorna. Därför anser jag att frågorna är besvarade.

Bara en liten synpunkt till! Har man tittat på de förslag som vi lagt fram? Det är inte så länge sedan man sade: Här diskuterar vi inte, här voterar vi. Det gör man nu i kraft av ett mandats övervikt i riksdagen.

Anf. 77 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Får jag säga till Doris Hävik: Jag har hållit ett anförande här, och det står Doris Hävik fritt att diskutera med mig eller med socialministern.

I fråga om samförståndslösningar och det debattklimat som vi nu har tror jag nog att vi erinrar oss litet var både 1973 och 1976 års valrörelser, där Olof Palme talade om att ni valt sida och ställde folkgrupp mot folkgrupp. Där grundlades ett debattklimat som vi sedan har haft.

Det är riktigt, Sven Aspling, att jag har sagt att folkpensionärernas pensioner skall värdesäkras. Den förändring som nu sker har kommit till på

grund av de speciella svårigheter som vi fått. Men – som Thorbjörn Fälldin framhöll här i går – de pensionärer som endast har folkpension och pensionstillskott får en kompensation genom pensionstillskotten.

Det är riktigt att propositionen om pensionstillskotten lades fram under Sven Asplings socialministertid. Men det är inte socialdemokraterna som drivit fram detta, Sven Aspling, och inte heller den sänkta pensionsåldern. Pensionstillskotten kom till genom arbetet i pensionsförsäkringskommittén.

Debatten om pensionärernas standard togs upp för några år sedan från socialdemokratiskt håll, bl. a. av Gunnar Nilsson. Jag har här ett yttrande, som Gunnar Nilsson väl står bakom, från LO över pensionsförsäkringskommitténs betänkande. Jag vill citera några ord ur det:

”Att tillskapa ett pensionssystem som innebär ett accepterande av den nuvarande lönestrukturen vore enligt LO:s mening att resignera inför svårigheterna att nå framgång. Trots detta måste fördelningspolitiska målsättningar beaktas vid framtida förändringar i socialförsäkringssystemet. Detta bör i fråga om tilläggs pensioneringen ta sig uttryck i justeringar i botten för att den vägen förstärka utjämningen.”

Det är detta som nu sker, Sven Aspling. Och jag tycker att det är riktigt att man försöker minska den pensionsklyfta som finns i dag.

Anf. 78 SVEN ASPLING (s) replik:

Herr talman! Centerns och regeringens agerande visar sannerligen ingen respekt för de gamla människorna. Det visar att ni inte inser betydelsen av att det är de som byggt upp denna demokrati.

Det sägs ibland att ett lands kulturella nivå utvisas av *hur man behandlar sina gamla*. De attacker som pensionärerna nu är utsatta för innebär ett understrykande av att vi är inne i en ny och allvarlig situation.

Vad jag ville, herr Gustavsson, var att påvisa hur ni agerat tidigare – utställt löften som ni nu sviker. Ni kommer icke undan detta med hjälp av formuleringar och språkliga finesser.

Det är detta som skall spikas fast dessa dagar, därför att det gäller allvarliga ting i svensk politik nu och för framtiden.

Det är också karakteristiskt för de resonemang som herr Gustavsson för att han söker blanda ihop pensionstillskotten och värdesäkring. Jag har förut redovisat vad det är fråga om: pensionstillskott är ett standardtillägg, men värdesäkring är en reform som är viktig för att pensionerna skall behålla sitt värde. Nu försöker ni blanda samman dessa begrepp. Det är en sorts trixande. Pensionärernas dom över denna form av politisk propaganda kommer, herr Gustavsson, en dag att bli mycket hård.

Anf. 79 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Rune Gustavsson sade att det som det just nu handlar om är justeringar i botten av pensionerna, för att hjälpa de sämst ställda. Jag måste med anledning av det redogöra för några siffror.

Grundpensionen för en förtidspensionär är f. n. 95 % av basbeloppet,

vilket i dag är 15 400 kr. För ålderspensionärer läggs till detta ytterligare 41 procentenheter. De får alltså 136 % av basbeloppet i pension. Det gör i dag 1 707,85 kr. i månaden.

Nu föreslås att värdesäkringen skall urholkas. Konsumentprisindex skall inte stiga lika snabbt som tidigare. Det heter nu att man "rensar ut" konsumentprisindex. Jag har tidigare pekat på att det innebär att en pensionär, efter det att denna nya modell av konsumentprisindex funnits i fyra år, får 150 kr. mindre i månaden i dagens penningvärde. Det kan man väl inte kalla en justering i botten, som innebär att man överbryggar klyftor.

Det skulle också vara intressant att höra Rune Gustavssons synpunkter på det rättvisa i det som föreslås beträffande sidoinkomster. Nu har en ensamstående pensionär rätt att utan skatt ha en sidoinkomst på 2 000 kr. utöver grundpension och pensionstillskott. Detta belopp halveras nu till 1 000 kr., kanske samtidigt som man får en hyra som man tidigare inte har haft. Två makar äger i dag rätt att ha 1 500 kr. var i sidoinkomst utan skatt. Det beloppet halveras nu till 750 kr. Ni kan väl inte kalla det en förbättring när dessa makar kan få en hyresökning på ungefär 500 kr. om året och en långsammare höjning av pensionerna fr. o. m. januari.

Trots den pågående inflationen kommer pensionärerna att få en lägre pension. Just det som ni rensar ut ur konsumentprisindex svarar nämligen för ungefär 25 % av de kostnadsökningar som vi har haft under de senaste fyra åren. Hur skall man kunna klara konststycket att få detta att framstå som en ekonomisk förbättring? Det är en förolämpning mot landets pensionärer att mena att de skall tro på detta.

Jag är glad att Karin Söder här har garanterat att standardsäkringen skall bli bättre än vad den är nu. Det kommer att framgå av riksdagens protokoll. Standardsäkringen måste följaktligen komma att bli bättre än nuvarande 4 % varje 1 juli, och förtidspensionärerna får dubbla pensionstillskott, alternativt en ny konstruktion.

Anf. 80 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Sven Aspling säger att centerns agerande inte väcker någon respekt hos de gamla. Sven Aspling! Jag tror inte att den exercis med siffror och ord som ni bedriver kommer att vinna någon respekt hos de gamla. Jag tror att det väsentliga för dem är vad de får ut när de går med sitt utbetalningskort till posten för att lyfta pensionerna. De antaganden som Doris Håvik gör är vidare bara en sifferexercis.

Jag har talat med många pensionärer om vad de tycker om att vin- och spritpriserna tas bort från index. Jag har till dem ställt frågan: Tycker ni att det är riktigt att ni skall få pensionsökningar när vi av alkoholpolitiska skäl höjer spritpriserna? De brukar då undra om det verkligen förhåller sig så – och det är faktiskt på det sättet. Tobakspriserna ingår i indexet, och vi rensar nu bort dem från indexberäkningen.

Sedan har vi ju fått dessa höga oljepriser. Det finns inte någon oljeschejk som skickar med miljarder för att betala dem, utan vi får hjälpas åt.

Sven Aspling sade: Blanda inte ihop värdesäkringen och standardtillägget.

Det gör vi inte, men vi vill ge de sämst ställda pensionärerna, dvs. den grupp som har enbart folkpension och pensionstillskott, en ytterligare förbättring. Det tror jag att pensionärerna kommer att uppskatta.

Än en gång: Jag tror att pensionärerna även i fortsättningen kommer att jämföra den pension de har nu med den de hade 1976 och den de får 1981 och 1982 med 1980 års.

Talmannen anmälde att Sven Aspling anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 81 BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Barnens och barnfamiljernas situation utgör ett av de tydligaste exemplen på det orättfärdiga och otrygga samhälle som Sverige håller på att utvecklas till under Thorbjörn Fälldins ledning. Den utgör också ett utomordentligt tydligt exempel på att Thorbjörn Fälldins regering för en politik som står i hjärt kontrast till den politik man fått folkets mandat att föra.

Löftena att barnfamiljerna skulle få det så mycket bättre var en av de symbolfrågor som de borgerliga förde fram inför valen, både 1976 och 1979. Samma fraseologi präglade i hög grad inledningen till socialministerns anförande här. Men verkligheten, herr talman, för barnfamiljerna, som drabbats av de samlade effekterna av regeringens politik, är ju en helt annan än fraserna.

Thorbjörn Fälldins Sverige är landet där barnens och de ungas levnadsvillkor dramatiskt försämrats, medan de rikas vällevnad och slöseri ökar. Thorbjörn Fälldins Sverige är landet där regeringen satsar miljarder på skattesänkningar åt de rika men inte har råd att hålla barnfamiljernas standard uppe eller ge kommunerna resurser att klara av skolan, barnomsorgen och fritidsverksamheten.

Och denna politik trumfar regeringen igenom med en rösts övervikt. Det kan varken vi eller svenska folket acceptera. Därför är sveket mot barnfamiljerna ett av de många skäl vi har för att kräva nyval och för att här i riksdagen begära misstroendevotum.

Jag vill, herr talman, ägna mitt anförande åt att på några punkter belysa hur regeringens politik i verkligheten drabbar barnen och barnfamiljerna.

Ingen grupp drabbas så hårt som barnfamiljerna av inflationen och de stigande levnadskostnaderna.

Mellan juli 1979 och juli 1980 var inflationen 13,5 %. Konsumentprisindex har det senaste året stigit med 15 % och bostadskostnaderna med ungefär 20 %. För en familj med en kostnad på 2 000 kr. i månaden för sin lägenhet eller villa betyder det en höjning enbart för bostadskostnaderna med nästan 5 000 kr. på ett år. Kostnader för kläder, skor och enklaste sportutrustning är helt enkelt fruktansvärt höga i en familj med flera barn som växer och sliter. Samtidigt har reallönen sänkts så mycket som motsvarar en till två månadslöner. Ett par hundratusen barnfamiljer har förlorat sina bostadsbidrag sedan Thorbjörn Fälldin blev statsminister.

Det här är redan mer än vad många tål. Ändå tillkommer nu nya kraftiga höjningar av kostnaderna för livets nödortf: momshöjning, slopade matsubventioner, höjda skatter på olja och bensen, höjda bostadskostnader och nedskärningar av det ekonomiska stödet till de svaga.

Allt detta drabbar barnfamiljerna mer än några andra – värre ju fler barn det finns i familjen. Jämfört med det är talet om att ni ömmar för flerbarnsfamiljerna inget värt.

Därför är Thorbjörn Fälldins Sverige ett land där föräldrar ligger vakna och funderar över hur de skall få pengarna att räcka till mat, kläder, skor och hyra. Många, många tvingas skära ned på sådant som varit viktigt och självklart för dem tidigare, för att klara ekonomin.

En sak som inträffar är att förhoppningen släcks om att föräldrarna skall få mer tid för barnen. Många föräldrar tvingas i stället öka sin arbetstid för att få ihop pengar till det allra nödvändigaste. De får mindre tid för barnen och ännu mer nedslitande dubbelarbete.

Redan nu är småbarnspapporna de som har längst arbetstid och mest övertid av alla. Det skulle vara en av de viktigaste förbättringar vi kunde genomföra för barnen om deras pappor kunde minska sin arbetstid så att barnen fick fäder som verkligen hann med att vara riktiga föräldrar. Men regeringens politik kommer i stället att tvinga papporna till mer övertid och extraknäck.

Många småbarnsmammor deltidarbetar. Men det betyder inte att de har det lätt. Tvärtom visar en rad undersökningar dels att de på grund av sin dubbla arbetsbörda ofta har en arbetsvecka på 80–100 timmar, dels att de i mycket större utsträckning än någon annan grupp har obekvämt arbetstid på kvällar, nätter och helger. Om deras situation nu förvärras – och det gör den – är det till skada för hela familjen.

Många ensamföräldrar arbetar också deltid. Det är ofta nödvändigt om de skall kunna klara av att ta hand om barnen på något så när mänskliga villkor. Ofta har de kunnat finansiera sin arbetstidsförkortning med hjälp av bidragsförskott och särskilt förmånliga regler för beskattning och bostadsbidrag. Men nu skall de här "orättvisa privilegierna", som orden faller i den borgerliga propagandan, avskaffas. Redan har riksdagsmajoriteten beslutat om sämre bostadsbidrag och studiestöd till deras barn. Ytterligare försämringar t. ex. av bidragsförskotten är på väg. Och effekten av allt detta i kombination med de ökade levnadskostnaderna blir, att också ensamföräldrar tvingas öka sin arbetstid. Det är särskilt allvarligt när man vet att så många som en tredjedel av dem har obekvämt arbetstid.

Också rätten till en god bostad, som är av helt avgörande betydelse för barnfamiljerna, hör till den hotade välfärden. Många barnfamiljer tvingas nu byta till en sämre bostad än de har och behöver.

Och det är barnfamiljerna – och bland dem de mest utsatta med de största behoven – som nu till följd av regeringens omvända Robin Hood-politik före alla andra tvingas avstå från livets glädjeämnen. Det kan väl inte vara någon huvudlinje för politiken!

Thorbjörn Fälldins Sverige är också landet där drömmarna om förbätt-

ringar av barnens livsmiljö har släckts. Barnen och barnfamiljerna hör till dem som drabbas särskilt hårt av angreppen på den offentliga sektorn. Reformerna inom skolan och barnomsorgen, när det gäller barnkulturen och boendemiljön, har kommit av sig. Stödet till föreningar och fritidsverksamhet minskar. På många håll är barnens livsvillkor nu i verkligheten sämre än för några år sedan. Och värre blir det när regeringens sparplan och nedskärningarna av den offentliga sektorn skall förverkligas.

De borgerliga har klart demonstrerat att de varken kan eller vill genomföra 1976 års beslut om utbyggnad av barnomsorgen. Minst 200 000 barn får inte den trygga omsorg de behöver. I många kommuner kan familjer med två föräldrar med normala inkomster och familjeförhållanden över huvud taget inte få någon plats i den kommunala barnomsorgen. Det finns t. o. m. kommuner som inte klarar av att ge förtursbarnen plats. Alternativet är alltid sämre omsorg och större otrygghet för barnen, täta byten av vårdare och miljö, ekonomiska bekymmer för föräldrarna, skiftarbete på olika tider för föräldrarna, nattarbete för mödrarna.

Och det är inte längre tal om att höja kvaliteten i den barnomsorg som faktiskt finns. Tvärtom! Det blir allt vanligare med grupper på 15–20 barn med en vuxen som ensam skall klara allt arbete och ansvar.

Och hur drabbas inte den borgerliga politiken skolan och skolbarnen! I kommun efter kommun tas nu frågan upp om att avskaffa fria läromedel och skolmåltider, ja t. o. m. om att återinföra terminsavgifter. Många kommuner klarar inte att ge alla unga en plats i gymnasieskolan.

I kommun efter kommun skär man ner anslagen till personal i skolan så att antalet vuxna minskar i stället för att öka, som det borde göra. Antalet lärare minskas och klasser slås ihop. Anslagen för den handledda undervisningen skärs ner. Vikaricanslag minskas. Det finns kommuner som helt rätt säger att barnen får klara sig själva när läraren är borta. Det blir färre skolvårdar och annan personal som fyller en social roll i skolan.

Resultatet kan bara bli ett: kvaliteten blir sämre när det gäller både kunskapsförmedling och social fostran. Möjligheterna att göra något åt våldet och mobbningen minskar. De som finns kvar i skolan får en allt hårdare arbetsuppgift.

Och inte nog med det. I allmänhet har det heller inte blivit något av de fria aktiviteter och det vidgade sociala ansvar som SIA-reformen syftade till. Utbyggnaden av fritidshemmen har misslyckats. Fritidsgårdarna minskar sin verksamhet, och stödet till barn-, ungdoms- och fritidsorganisationerna skärs ner.

I min kommun – Uppsala, som är Sveriges till storleken fjärde kommun – klarar vi bara av en timmes fritidsverksamhet per vecka i högstadiet och försöksverksamhet med fritidsverksamhet i mellanstadiet i ett rektorsområde. Bara en bråkdel av lågstadiebarnen har fritidshem eller dagmamma. I övrigt finns ingenting!

Tidningarna och socialarbetarna och läkarna rapporterar om hur ett 100-tal högstadieelever driver omkring, utan att någon vet vad som händer med dem eller ingriper, om hur haschmissbruket breder ut sig lavinartat, om

hur man hittar 11–12-åringar i knarkarkvarter och bland de prostituerade, om att det finns ett 20-tal barn i vår kommun som inte har någonstans att sova om natten därför att de inte vågar gå hem. Men varken skolan eller socialarbetarna eller fritidssektorn kan göra något. Deras resurser krymper för varje år.

Hur är det möjligt att något sådant får fortgå år efter år? frågar säkert de flesta. Förklaringen är helt enkelt och mycket bittert att de borgerliga politikerna i kommunen, riksdagen och regeringen, trots att de vet allt detta, med stor hänsynslöshet väljer att lägga de största bördorna på de mest utsatta grupperna i samhället, att minska resurserna för vad vi skulle kunna utträta för att ge barnen en bra uppväxt, ja t. o. m. för att rädda dem som hotas av utslagning och av missbruk – allt för att kunna sänka skatten för de redan välbeställda.

Det är, herr talman, en orättfärdighet utan like! Man vädjar till egoismen hos de välbeställda i stället för till deras ansvarskänsla och solidaritet. Moralkakorna riktar man till de svaga som drabbas av regeringens politik. Dag efter dag får de höra att de skall acceptera allt större bördor, samtidigt som deras rika grannar kan fortsätta att köpa nya bilar och båtar och fritidshus.

Det finns sannerligen skäl att erinra om de berömda orden i Bert Brechts Tolvskillingsopera:

”Ni herrar, som lär oss hur man skall leva

Ni älskar eran buk och våran måttlighet
så hör en gång för alla öppet tal:

Hur än ni vrider er, och hur ni vänder er –
först kommer käk och sedan: moral.”

Herr talman! Så länge de borgerliga för denna orättfärdiga politik har de ingen rätt att tala om moral, ingen förmåga att samla nationen till den kraftansträngning som behövs, ingen rätt att leda landet i en svår tid! Den som kan och skall göra det måste arbeta med rättfärdigheten och solidariteten som grund!

Därför bör den nuvarande regeringen lämna plats för en regering som motsvarar dessa krav! Därför framställer vi vår misstroendeförklaring här i kammaren.

Anf. 82 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag instämmer i vad Birgitta Dahl sade, att man skall föra en politik på rättfärdighetens och solidaritetens grund. Det är också vad som sker.

Regeringen delar inte ut moralkakor till de svaga, om det nu var detta Birgitta Dahl menade. Om man studerar vad jag och andra har sagt i olika sammanhang om den situation landet befinner sig i skall man finna att det i varje officiellt uttalande, regeringsdeklarationer och andra anföranden, har sagts ifrån att det är de svaga i samhället som i första hand skall stödjas. Det sker också.

Från socialdemokratiskt håll vill man inte acceptera sparplanen, och man

förnekar att sparplanen har detta riktmärke. Ni vill inte erkänna att detta är bakgrunden.

Jag uppfattar Birgitta Dahls engagemang för barnen och barnfamiljerna som mycket äkta känt. Jag känner i långa stycken, för att inte säga helt och hållet, på samma sätt: stor oro för den situation vi i dag har bland barn och ungdom. Vi har dess värre haft en sådan situation under en lång följd av år, med mycken oro, med ett ökande missbruk, med svårigheter i skolorna. Det är inget fenomen som inträffat under senare delen av 1970-talet. Det fanns där tidigare.

En grund till detta är den strukturomvandling och befolkningsomflyttning som i hög grad haft socialdemokratiska förtecken.

Men nu gäller det – som också Birgitta Dahl var inne på – att i samförstånd försöka komma till rätta med dessa problem, att ge barnen och deras föräldrar framtidstro, att stödja dem på allt sätt. Det är också vad som skett under de senaste åren.

Utbyggnaden av det ekonomiska stödet till barnfamiljerna har kompenserat för prisökningar. Vi har i allra högsta grad ökat omvårdnaden av barnen och barnens miljö. Jag vill bara peka på vad jag sade i mitt anförande här tidigare i dag: När det gäller barnomsorgen har det statliga stödet ökat från 800 miljoner till 4,6 miljarder under denna period, barnbidragen från 3 miljarder till 5 miljarder. Barnbidragen har faktiskt kompenserat för prisökningarna.

När Birgitta Dahl talar om att vi nätt och jämt kompenserat för den höjda momsen är det rätt underligt att socialdemokraterna i det läget i sitt alternativa förslag inte yrkat på ännu högre barnbidrag. Då hade man stått på fastare grund i denna diskussion.

När Birgitta Dahl talar om kommunernas situation vill jag också peka på vad som faktiskt hänt under de senaste åren när det gäller den kommunala skatteutjämningen.

Jag nämnde tidigare Värmland i min diskussion med Sven Aspling. Men totalt sett har skatteutjämningen till kommunerna ökat från 2,6 miljarder kronor år 1976 till 6,7 miljarder år 1980, och för 1981 blir den drygt 8,2 miljarder. Det har alltså ägt rum en stor ökning.

Jag vill också säga att man i denna compensation i skatteutjämningsystemet också byggt in en åldersfaktor, där man tar hänsyn till antalet barn i kommunerna. Under den här perioden har vi fortsatt med utbyggnaden av föräldraförsäkringen i bl. a. det syfte som Birgitta Dahl här nämnde, nämligen att göra det möjligt för förvärvsarbetande småbarnsföräldrar att förkorta sin arbetstid. Att de små barnen på det sättet får en kortare vistelsetid på daghemmen är en kvalitetsfråga som kommer hela barnomsorgen till godo. När jag längre fram i höst lägger fram en proposition om barnomsorgen kommer jag att föreslå åtgärder som är ägnade att stärka kvaliteten på daghemmen.

Birgitta Dahl antydde också att utbyggnaden av daghem och fritidshem inte skulle ha fullföljts. Helt och hållet har denna inte fullföljts – det är riktigt. Men det totala antalet platser inom den samhällliga barnomsorgen är större

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

Allmänpolitisk
debatt

än vad överenskommelsen gav uttryck för, och det kan man inte bortse från. Vi har ett stort antal daghemsplatser i familjedaghemmen. Vad som är viktigt att poängtera är ju att det kommer att byggas ett stort antal daghemsplatser. Även familjedaghemspplatserna kommer att utvidgas under de närmaste åren i enlighet med kommunernas prognoser. Förutsättningen för detta är emellertid att kommunerna, i likhet med vad regeringen har sagt, ser till att barnomsorgen och äldreomsorgen prioriteras. Jag tycker att det är oerhört viktigt att barnomsorgen i hela sin vidd också i det kommunala arbetet blir det område som prioriteras, därför att där kan man förebygga många problem för framtiden.

Jag vill också poängtera att den debatten måste bli väldigt inträngande. Det är viktigt att också de frivilliga organisationerna och andra i större utsträckning än tidigare är med om att ta ansvar för våra barn och ungdomar. I det avseendet har jag upplevt många glädjande initiativ som tagits ute i landet och som bådär mycket gott för framtiden. Vi befinner oss i en allvarlig situation när det gäller barnens och ungdomarnas tillförsikt inför framtiden, och vi har alla ett ansvar för att på olika sätt försöka medverka till att de får en framtidstro. När det gäller den ekonomiska utvecklingen efter 1976 vill jag framhålla att den, totalt sett, har varit positiv för barnens vidkommande.

Frågor som gäller bostadsstödet till barnfamiljerna får bostadsministern, som står på tur litet längre ned på talarlistan, svara på.

Anf. 83 BIRGITTA DAHL (s) replik:

Herr talman! Det har här tidigare i dag talats om moral. Jag skäms inte för att säga att jag gärna vill vara moralist i politiken. För mig betyder det att det skall finnas ett samband mellan ord och handling. I mitt inledningsanförande försökte jag belysa hur barnfamiljerna har drabbats av de samlade effekterna av regeringens politik och hur regeringen delar ut pengar till dem som inte behöver få det bättre utan som i stället borde ta på sig större bördor, medan barnfamiljerna får det sämre.

Vad det handlar om är kort uttryckt att de nedskärningar som föreslås i sparplanen och som drabbar barnfamiljerna, skolan osv. inte alls skulle behöva göras, om ni bara avstod från indexregleringen av skatteskalorna och om ni var beredda att göra någonting åt skattesmiteriet, nolltaxerarna. Den vägen skulle man kunna få in betydligt mer än ni påstår er skola ta in med hjälp av sparplanen. Karin Söder, Gösta Bohman och jag, som inte behöver få lägre skatter, har fått skattelättnader på flera tusen kronor under de senaste åren. Barnfamiljernas bostadskostnader däremot har enbart under de senaste tolv månaderna ökat med ca 5 000 kr. De har nästan inte fått någon skattelättnad alls. Vidare har 200 000 barnfamiljer förlorat sina bostadsbidrag. Det är det som vi talar om.

Vi har förut varit vana vid att centern har känt någon sorts rättfärdighetslidelse för sådana här saker som t. ex. skatter och fördelningspolitik. Det har gått att tala med er. Men ni har valt en annan sida nu. Vi har vid flera tillfällen sökt finna andra lösningar – senast inför det urtima riksmötet – och vi har konstaterat att ni har valt den andra sidan. Det är inget tvivel om att det i

detta samhälle finns resurser att lägga på barnfamiljerna och på de äldre, om ni bara vore beredda att föra en rättfärdig skattepolitik och sätta åt skattesmiteriet. Bara från skolan skall ni ta 645 milj. kr. enligt sparplanen. Nästan allt går ut över vuxenresurser i skolan. Det är nästan uteslutande fråga om de vuxna som skall finnas i skolan och hjälpa till med de sociala problemen. På punkt efter punkt skulle jag kunna gå igenom sparplanen och visa hur era åtgärder står. Ni skulle t. ex. kunna göra det möjligt för föräldrar att minska sin arbetstid om ni valde en annan skattepolitik som gav förmånerna till dem som har låga inkomster. Er skattepolitik och de ökade levnadskostnaderna innebär i stället att ni kör ut föräldrarna från deras barn i hemmen därför att de tvingas arbeta längre för att tjäna ihop till det nödvändigaste.

Anf. 84 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Det är faktiskt så att regeringen nu vidtar åtgärder när det gäller både skattesmitare och nolltaxerare.

När det gäller indexeringen av skatteskalorna pågår det också en diskussion om hur man skall minska indexeringen och fördela på ett annat sätt, så att skattelättnaderna kommer normalfamiljerna till godo – just de familjer som Birgitta Dahl med all rätt ömmar för. Jag vill dessutom poängtera att den skatterabatt som infördes i våras också kommer just de familjer till godo som man kan kalla normalfamiljer. Det är alltså precis de åtgärder som Birgitta Dahl efterlyser.

Sedan vill jag säga något om detta att en del barnfamiljer har förlorat sina bostadsbidrag – och jag föregriper då litet Birgit Friggebos anförande. Mellan 1976 och 1979 har 87 000 barnfamiljer försvunnit ur systemet. De 200 000 som Birgitta Dahl talar om har alltså tagits i en situation under 1975 då vi hade en väldigt hög nivå av utbetalda bostadsbidrag.

Jag vill gärna säga till Birgitta Dahl, att om hon studerar vad jag sade tidigare så finner hon att jag just har poängterat de grupper som vi har ett stort ansvar för, flerbarnsfamiljerna och ensamföräldrarna. Och jag ser fram emot det förslag som kommer från de olika utredningarna för att kunna göra en helhetsbedömning av hur vi bättre skall kunna tillgodose dessa familjers behov.

När det gäller möjligheten att förkorta arbetstiden för småbarnsföräldrar hade det varit mycket tacknämligt om också socialdemokraterna hade stött förslaget om särskild föräldrapenning, för att göra det möjligt just för de grupperna att förkorta sin arbetstid. För den händelse vi kan lägga fram ett sådan förslag igen hoppas jag att jag också får Birgitta Dahls stöd för det förslaget.

Anf. 85 BIRGITTA DAHL (s) replik:

Herr talman! Om man skall hjälpa familjer med medelinkomster och med stor försörjningsbörda så är ingen form av indexreglering av skattesystemet en effektiv metod. Då är det helt andra saker som behövs. Det behövs en annan konstruktion av skatteskalen, av det slag som vi utan diskussion har

fått nej till här i riksdagen gång på gång. Då skall man upprätthålla bostadsstödet, som dessutom är riktat till dem som har särskilt stor försörjningsbörda och särskilt låg lön.

De 200 000 är ett faktum. Bostadsstödet är litet invecklat till sin konstruktion. Men eftersom det är en fördröjning mellan inkomstår och det år när stödet utgår, så är det försummelser från regeringen Fälldin att ingripa i tid som har lett till att 200 000 barnfamiljer har förlorat sina bostadsbidrag de här senaste åren.

När det gäller möjligheterna för föräldrar att få mer tid för sina barn har vi föreslagit att samhällets stöd till barnfamiljerna skall ges på ett sådant sätt att föräldrarna dels får en verklig inkomststärkning när de är lediga – det vill ni ju inte ge dem, och då har inte de fattiga och de ensamstående föräldrarna råd att utnyttja det här –, dels får möjlighet att undvika övertid och kanske också minska sin arbetstid.

En av de saker ni har gjort i år är att ta ifrån ensamföräldrarna något – nämligen bostadsbidragen – som de har kunnat använda för att finansiera en minskad arbetstid, en deltid, för att få mer tid för sina barn. Ni tänker tydligen fortsätta på den vägen, för bidragsförskotten skall ju också minskas. Vi andra som har det bra skall slippa vara med och betala för att ensamföräldrarna, som hör till de mest betungade och lägst avlönade i det här samhället, skall kunna minska sin arbetstid och bättre orka med sina barn.

På punkt efter punkt visar ni i praktisk handling att det inte finns något samband alls mellan era ord och verkligheten. Det är därför vi säger att ni inte har mandat att föra den politik ni nu för, och det är därför vi kräver nyval och framställer yrkande om mistroendevotum.

Anf. 86 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag har flera gånger här redovisat siffrorna för utvecklingen av statens ekonomiska stöd till barnfamiljerna liksom för utvecklingen av barnomsorgen. Det är siffror som talar för sig själva. Också den kommunala skatteutjämningen är av stor betydelse i det här sammanhanget, och också siffrorna för denna talar sitt tydliga språk.

Jag vill därutöver säga att i de diskussioner som pågår om skatteutformningen ingår också just det som Birgitta Dahl efterlyste, nämligen förändringar i skatteskalen. Och det har ju framgått att det var just normalinkomsttagarna som genom de tidigare förslagen från i våras fick skatterabatt. Försök att se vad som har gjorts i stället för att skygga för sanningen! Om Birgitta Dahl gör det, kanske vi också kan mötas i ett gemensamt agerande.

Tal mannen anmälde att Birgitta Dahl anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 87 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! De flesta människor på jorden lever under förhållanden som för oss svenskar i vår ombonade värld ter sig outhärdliga. Svält, krig, förföljelse och åsiktsförtryck är för många en daglig realitet. I hela världen har man under det senaste året kunnat konstatera att antalet flyktingar ökat avsevärt. FN:s flyktingkommisariat uppskattar siffran till ungefär 10 miljoner.

Självfallet måste också Sverige ta sitt ansvar och efter bästa förmåga göra en insats för dessa människor. Men Sverige som invandringsland är en relativt modern företeelse. Det är först under efterkrigstiden invandringen blivit en faktor som också sätter spår i svenskt samhällsliv.

Under 1960-talet och början av 1970-talet var det framför allt invandrare som sökte arbete som kom. Om vi undantar de strömningar som kan hänföras till den fria nordiska arbetsmarknaden har invandringen emellertid ändrat karaktär. I dag är det framför allt flyktingar, personer med anknytning till Sverige eller personer som får stanna av humanitära skäl som bereds en fristad här.

Varje år kommer ungefär 35 000 utlänningar till Sverige. Detta ställer krav på oss som värdland. Vi har naturligtvis gjort många misstag – på grund av ovana att handskas med problemen och på grund av okunnighet om de människor som kommit. 1975 fattade vi i enighet ett beslut om att målet för vår invandringspolitik skall vara jämlikhet, valfrihet och samverkan.

För att ge förutsättningar för att förverkliga målen måste vi emellertid ha vissa regler för vår invandringspolitik. Hur gärna vi än skulle vilja, kan vi inte ta emot ett obegränsat antal hjälpsökande om vi skall kunna leva upp till de uppsatta målen. Varken jämlikhet, valfrihet eller samverkan kan uppnås, om våra resurser inte räcker till för att ge invandrarna en bostad, arbete, god svenskundervisning och kunskaper om det svenska samhället.

Det är en tragedi för alla som måste ryckas upp ur sin kultur och lämna sitt hemland, och vi måste göra vårt bästa för att göra omplanteringen i Sverige så litet smärtsam som möjligt. Det kräver framför allt en bättre mottagningsberedskap, så att invandraren så snart som möjligt vid ankomsten till landet får en omfattande introduktion till det nya liv som väntar. Jag tror att fler mottagnings- och utbildningsförläggningar är nödvändiga. Då kan vi undvika att invandrarna blir ensamma och isolerade i bostadsområdena – något som sker i dag – medan de väntar på uppehålls- och arbetstillstånd.

Grunden för all mänsklig samlevnad är att man kan tala med varandra. Om invandraren saknar kunskaper i svenska, finns det oräkneliga tillfällen till missförstånd, och svårigheterna att klara sig i samhället blir mycket stora. I arbetslöshetsstatistiken upptar invandrarna en opropotionerligt stor andel, och vi har väl alla sett invandrarungdomarnas speciella svårigheter. Ofta beror detta på just bristfälliga svenskkunskaper.

Folkpartiregeringen tillsatte 1979 en kommitté, som nu ser över möjligheterna att förbättra svenskundervisningen för invandrare. Jag hoppas att dess förslag verksamt skall bidra till invandrarnas möjligheter att göra sig gällande i det svenska samhället.

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

Det är också viktigt att man så mycket som möjligt kan nedbringa den tid det tar att behandla frågor om uppehålls- och arbetstillstånd, så att den psykiska pressen på den som väntar minimeras. Samtidigt måste man hålla i minnet att rättssäkerheten kräver att varje individs ansökan ges en ingående prövning och att detta tar tid.

Jag vill dessutom något kommentera den situation som gäller för min hemkommun, Södertälje, som är centrum i Sverige för den assyrisk-syrianska invandringen. Den började 1967 när ca 200 personer kom från Libanon inom ramen för den s. k. flyktingkvoten. Vid det tillfället bosatte sig tre familjer i Södertälje. Under kommande år skedde ytterligare invandring inom flyktingkvoten tillsammans med anknytningsfall. 1974 och 1975 startade emellertid den illegala invandringen, och det blev naturligt att man sökte sig till Södertälje där det fanns landsmän. I februari och november 1976 fattades två regeringsbeslut, som innebar att de turkiska assyrier och syrianer som fanns i landet fick lov att stanna. På grund av att Södertälje är religiöst centrum med ärkebiskop för Norden och England har en mycket stor grupp valt att bosätta sig där.

Den illegala invandringen fortsatte emellertid, och i juni 1979 fattade regeringen ett nytt beslut angående invandringen av assyrier och syrianer. Beslutet innebar en generösare behandling av dem som befann sig i landet illegalt och som återopade familjeanknytning. Vid samma tillfälle skärptes gränskontrollen ytterligare. Också för budgetåret 1980/81 har regeringen fattat beslut om en sådan generösare familjeanknytningskvot om 300 personer.

Utformningen av den svenska invandrings- och flyktingpolitiken är en statlig uppgift. Den utformning den statliga flyktingpolitiken får har emellertid vittgående konsekvenser för utvecklingen i de kommuner som är mottagare av invandrarna.

De flesta assyrier och syrianer som har kommit till Södertälje har kommit under de senaste fem åren och utan uppehålls- och arbetstillstånd. Denna invandring, som inte är betingad av arbetsmarknadsskäl, har blivit särskilt märkbar för kommunen. Ca 40 % av gruppen är analfabeter, och ungefär 45 % är barn och ungdomar i skolåldern. Dessa förhållanden ställer mycket stora krav på sociala och utbildningsmässiga insatser, och påfrestningarna på både de kommunala myndigheterna och invandrarna är mycket stora. Att komma från ett bondesamhälle till ett industrisamhälle innebär en genomgripande kulturchock. Ytterst få av invandrarnas yrkeskunskaper går att omsätta och använda i vårt land. En stor del av gruppen kommer av olika skäl heller aldrig att bli aktuell för den svenska arbetsmarknaden. Att ge dessa människor en meningsfull tillvaro i Sverige kräver åtgärder av omfattande och speciell karaktär.

De olika regeringsbeslut som fattas har alltså direkt påverkat förhållandena i Södertälje. Jag anser att staten därigenom har ett direkt ansvar för att de assyrier och syrianer som kommit legalt eller illegalt och fått tillstånd att stanna ges en möjlighet att inlemmas i det svenska samhället i enlighet med de invandringspolitiska mål som riksdagen antagit. Sverige är ett rikt land – vi

har råd att dela med oss av vårt överflöd – men kostnadsansvaret bör inte ligga på en kommun utan på staten, dvs. på oss alla.

Ett mångkulturellt samhälle ställer krav på oss som är svenskar sedan många generationer. Vi måste skaffa oss kunskaper för att övervinna misstron mot det som är ovant och okänt. Att Sverige är ett land där en tredjedel av befolkningen år 2000 är invandrare eller har invandrabakgrund är en realitet som få svenskar inser i dag. Detta kräver att invandrarkunskap blir ett obligatoriskt inslag i all utbildning – från förskola till högskola och annan yrkesutbildning. Och det är bråttom.

Ett mångkulturellt samhälle ställer också krav på invandraren. Goda kunskaper i landets språk är en förutsättning för att man skall kunna slå en brygga mellan minoritetsgrupperna och svenskarna. Nödvändigt är också att invandraren inhämtar kunskaper om svensk lag och svenskt samhällsliv. Det är ofta som grundläggande inslag i vårt rättssystem skiljer sig högst påtagligt från invandrarnas. I Sverige har kvinnor och män samma rättigheter och skyldigheter och vi har ett förbud mot aga. Detta är områden som inte sällan vållar kollisioner med olika invandrargruppers kulturmönster och också med ett viktigt inslag i invandrapolitikens mål, nämligen att etniska minoriteter skall ha rätt att bevara och utveckla sin kultur och sina traditioner.

Men de framsteg vi har nått på väg mot jämställdhet mellan kvinnor och män och det skydd för barnens rätt vi har åstadkommit är något vi inte kan kompromissa om. Det är svensk lag, som vi alla är skyldiga att följa.

Ett mångkulturellt samhälle är också berikande. Invandrarnas kulturcentrum, studieförbundens insatser, enskilda människors kontaktarbete – bidrar tillsammans med många andra satsningar till att i både det stora och det lilla formatet vidga vår världsbild. fördjupa kunskaperna om varandra och öka förståelsen nationaliteterna emellan, så att vi kan leva tillsammans och inte bara vid sidan av varandra.

Anf. 88 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Låt mig få börja med att instämma i det Ylva Annerstedt sade om angelägenheten av att statens stöd till de assyriska invandrarna i Södertälje inte försämras. Det vore felaktigt att ta det inomregionala stödet till intäkt för att i princip ta bort det särskilda stödet som Södertälje kommun får som ersättning för sina kostnader i samband med den assyrisk-syrianska invandringen. Det föreligger också faktiskt ett riksdagens ställningstagande på denna punkt; under fjolåret fattade man ett sådant här beslut på förslag av socialutskottet.

Sedan, herr talman, skulle jag vilja beklaga att landets bostadsminister också i år har strukit sig från talarlistan i ett läge där vi hade all anledning att räkna med att få något av en bostadspolitisk debatt under den allmänpolitiska debatten. Vår bostadsminister, Birgit Friggebo, har förvisso ingen lätt uppgift i den borgerliga regeringen när det gäller att få utrymme för en annan och bättre bostadspolitik. Jag vill ändå tro att orsaken till att hon nu har strukit sig från talarlistan inte är den att hon inte skulle ha några förslag att komma med. Men det är beklagligt att vi på det här sättet tydligen inte får

någon talare från regeringen som är beredd att svara på eventuella frågor – eller stå till svars – då det gäller bostadspolitiken.

I den allmänna debatten har bostadspolitiken under senare tid tilldragit sig allt större uppmärksamhet. Man har talat om det bostadspolitiska läget som en nationell katastrof socialt sett, som ett slut för den socialt styrda bostadspolitiken, som ett svek mot hyresgästerna osv. Som en minsta gemensam nämnare står konstaterandet att läget är minst sagt allvarligt.

Mot bakgrunden av den situation som råder på bostadsmarknaden frågar sig landets hyresgäster vad som skall komma. Kan de räkna med ett hyresgästernas 1980-tal – utan stora hyreshöjningar, med ökat bostadsbyggande, verkligt boendeinflytande och rättvisa i boendet? Eller skall hyresgästerna få en fortsättning på hyresutplundringens 1970-tal?

Det finns en mycket stark opinion bland hyresgästerna, inom bostadskooperationen och fackföreningsrörelsen, inom socialdemokratin, den övriga arbetarrörelsen och långt in i folkpartiet och centerpartiet, inom miljörelsen och andra progressiva rörelser och organisationer – för en annan och bättre bostadspolitik.

Men de hinder som måste övervinnas är mycket stora. Den borgerliga regeringens faktiska politik och oförmåga att påverka inflations- och kostnadsutvecklingen är det största hindret. Den allt mer privatiserade bostadsmarknaden är ett annat. Allt fler kan i dag göra stora vinster på försäljningar av ägda lägenheter, och allt större grupper blir beroende av allt större lånesummor för sitt ordinära boende. De privata bygg- och fastighetsbolagen har stärkt sitt grepp över marknaden och blir svåra att få bort.

Utvecklingen under de allra senaste åren med en kraftig minskning av bostadsproduktionen – en så kraftig minskning att det i dag talas om bostadsbyggandets sammanbrott –, en stark reducering av det allmännyttiga och kooperativa byggandet och en mycket stark ökning av byggnads- och hyreskostnaderna, inger verkligen allvarliga farhågor för 1980-talet.

Vi har under senare år fått problem och inslag i bostadspolitiken som inte låter sig förenas med de sociala målsättningar på vilka modern bostadspolitik har byggts upp under ganska stor politisk enighet. Ett stort antal människor kan inte få den bostad de skulle behöva, bl. a. beroende på att fördelningen av de samhällsresurser som satsas på boendet alltmer går till oredovisade skattesubventioner och obeskattad värdestegring.

Bostadsbyggandets omfattning och inriktning tillsammans med de stora hyreshöjningarna är det som man nu främst måste ta itu med om vi inte skall få ett läge som måste betecknas som minst sagt katastrofalt – för samhället och för hyresgästerna. En kraftig ökning av nyproduktionen är ett måste, och produktionen måste stimuleras genom billiga pengar, genom ökade riktade samhällsinsatser till flerfamiljshus/hyreshus, där huvuddelen av produktionen skall ske i allmännyttig regi och med upplåtelse i form av hyresrätt. Även småhusen måste i ökad utsträckning byggas för upplåtande med hyresrätt.

Också saneringen av det äldre bostadsbeståndet måste stimuleras, även här främst i allmännyttig regi, inte minst för att begränsa den privata

spekulationsmarknad, till stor del finansierad med skatteavdrag, som nu förekommer. Insatserna för miljöförbättringar måste också ökas, bl. a. som ett led i bekämpandet av social utslagning och för att göra hyreshusboendet mer attraktivt.

I diskussioner om ökat bostadsbyggande och stimulansåtgärder för en annan inriktning av bostadsproduktionen hänvisas från regeringshåll ofta till att det närmast ankommer på kommunerna att svara för bostadsförsörjningen. Nu vet var och en som följer med det som händer – eller rättare sagt vad som inte händer – att många kommuner har resignerat inför de ekonomiska svårigheterna, de oerhört kraftiga ökningarna av produktionskostnaderna, kvarvarande svårigheter att snabbt avlösa byggnadskreditiven, osäkerheten beträffande möjligheterna att erhålla statliga lån och, inte minst, en betydande osäkerhet när det gäller hyresgästernas möjligheter att betala de skyhöga hyrorna i nyproduktionen.

Jag tror, herr talman, att det är viktigt att betona samhällets ansvar för att bostadspolitiken inte ytterligare försämras, utan att det gäller att föra en bostadspolitik som är förenlig med tanken att bostaden är en social rättighet. Staten har det övergripande ansvaret för bostadsförsörjningen. I detta ligger ett ansvar för att villkor skapas – genom finansiering, beskattning och övrig lagstiftning – för att nyproduktion, sanering och ombyggnader av bostäder kan ske i tillräcklig omfattning och ge en god miljö. Detta ansvar kan inte regeringen springa ifrån. Det är ett faktum att där ansvaret ligger måste det ligga, och då måste man ta och känna ansvar.

Hyreshöjningarna måste stoppas, och på sikt måste hyrorna sänkas. En omfördelning av bostadssubventionerna måste göras genom att medel från ägarsektorn överförs till hyressektorn. Ett särskilt riktat statligt stöd måste införas till de kommunala bostadsföretagen, exempelvis i form av ränte- och amorteringsfria tillägglån.

Andra åtgärder som måste till är effektivt prisstopp och prissänkningar på byggnadsmaterial, minskad eller slopad moms på bostadsbyggandet, sänkt eller slopad fastighetsskatt på allmännyttiga fastigheter, fortsatta underhålls- och hyresförlustlån och avskrivning av tidigare lån till allmännyttan, lägre ränta och längre amorteringstider på allmännyttans bostadslån. Detta behövs i avvaktan på mer långsiktiga åtgärder mot all spekulation och alla orättvisor på bostadsmarknaden.

Det är efter det senaste valet tävlar ånyo riksdagspartierna, utom vänsterpartiet kommunisterna, om att tala om hur väl man vill landets villaägare. Man utfärdar nya "fribrev" och kastar fram nya förslag för att lindra verkningarna av den förestående fastighetstaxeringen. Vpk står kvar vid sin uppfattning att det finns en betydande orättvisa mellan olika upplåtelseformer, där ägandet av bostaden har gynnats. Den orättvisan måste tas bort. Det går inte att klara den uppgiften om allt skall förbli vid det gamla eller om bara ganska små förändringar vidtas.

Orättvisorna i boendet måste bekämpas. Ekonomisk rättvisa skall enligt vår mening åstadkommas utan hänsynstagande till valtaktik och marginalväljarspekulationer. Orättvisorna skall avskaffas, inte genom att boendet för

vanliga småhusägare med normal- eller låginkomster fördyras. Detta skall ske genom ett ökat stöd till hyresboendet, på bekostnad av spekulanter och fastighetshajar, höginkomsttagare och förmögna villaägare med stora och dyra hus. Den kategori villaägare som bara utgör drygt en fjärdedel men som tillgodogör sig tre fjärdedelar av de skatteavdrag och subventioner – som uppgår till omkring 10 miljarder kronor per år – måste vara med och betala en omfördelning!

Nej, orättvisorna måste bort genom att man gör slut på alla vinst- och spekulationsintressen på bostadsmarknaden – i alla led från marken till det färdiga huset. Småhusägare, hyresgäster och bostadsrättsinnehavare har ett gemensamt intresse av detta. Det är bara privata bank-, mark- och byggintressen som tjänar på att nuvarande förhållanden får fortsätta och att man spelar ut olika bostadskonsumenter mot varandra.

Herr talman! I den borgerliga regeringens sparplan föreslås olika åtgärder som direkt försämrar förhållandena på bostadsmarknaden. Upptrappningen – den årliga höjningen – av den garanterade räntan är en sådan åtgärd. En försämring av bostadsbidragen till ensamstående föräldrar, till studerande ungdomar och pensionärer är en annan punkt. Sänkningen av kommunernas statsbidrag till bostadsbidrag och avvecklingen av länen till kommunala markförvärv är en tredje försämringsåtgärd.

Det enda recept för att begränsa hyreshöjningarna som regeringspartierna har tycks vara att ombilda hyreslägenheter till ägarlägenheter, att sälja ut allmännyttans bostäder till enskilda, vilket innebär att också hyreslägenheterna blir föremål för spekulation och handel. Kraven på att stoppa hyreshöjningarna och på ekonomisk rättvisa i boendet avvisas med hänvisning till att alla måste ges möjlighet att äga sin bostad och att de kan lösa alla problem och ge inflytande.

Vad man då undviker att tala om är bl. a. att en sådan utveckling ökar åtskillnaden i boendet. Det betyder ökade svårigheter för ungdomar, invandrare, låginkomsttagare och andra betalningssvaga grupper. De kvarvarande hyreshusen blir bostäder för de människor som redan tidigare har det svårt, och höginkomsttagarna som kan betala inträdesbiljetten till ägarlägenhet får de lägsta boendekostnaderna. Stat och kommun får minskade inkomster genom att antalet människor med ränteavdrag ökar. Den svarta och grå arbetsmarknaden och kreditmarknaden med kvittolösa svartjobb kommer att öka, liksom spekulatören och handeln med bostäder.

Den enda garantin för verkligt boinflytande och demokrati i boende utgör samhällsägda bostäder, där man inom hyresrättens ram successivt överför alltmer av bestämmanderätten i boendet på hyresgästerna, medan ägandet och den ekonomiska administrationen ligger kvar hos kommunerna och deras bostadsföretag.

Lars Werner tog i början av denna debatt bl. a. annat upp den borgerliga regeringens bostadspolitiska misslyckande och frågan om ett bostadspolitiskt krisprogram för att komma ur den nuvarande situationen. Ett sådant program måste innehålla sådana åtgärder som jag här gett exempel på i mitt

anförande. Men det är bråttom! För varje dag, vecka och månad som går utan kraftåtgärder från statsmakternas sida förvärras läget och försämras möjligheten att snabbt få en återgång till en social bostadspolitik. Mest bråttom är det med ett riktat statligt stöd till allmännyttan, en ökad bostadsproduktion och ett förändrat finansieringssystem.

Birgit Friggebo finns inte här, såsom jag sade inledningsvis. Jag hoppas ändå att det finns någon från den borgerliga regeringen som har någon synpunkt att ge på de problem som nu förestår på bostads- och hyresmarknaden.

Anf. 89 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! I likhet med Tore Claeson måste jag starta med att beklaga att Birgit Friggebos bänk är tom i år liksom i fjol, när vi ville diskutera bostadspolitik med regeringen. Hon kan förstås ha blivit sjuk, och i så fall är frånvaron försvarlig. Men om hon inte är det måste det ligga någonting i att hon inte finns i kammaren, och det kan man spekulera om. Det är möjligt att Birgit Friggebo har skäl för att inte vilja diskutera bostadspolitik med företrädare för oppositionen.

Eftersom mitt anförande är utformat för att ge möjlighet till en diskussion med bostadsministern om de näraliggande problemen på bostadsmarknaden – de just nu pågående hyresförhandlingarna – borde jag logiskt sett ha strukit mig från talarlistan. Men jag anser att problemen är så stora och viktiga för så många svenskar att åtminstone protokollet skall få notera frågeställningarna. Jag får väl söka andra möjligheter att nå Birgit Friggebo för att få en diskussion till stånd.

Jag skall dock – eftersom tiden är långt framskriden – begränsa min medverkan i den här debatten till en enda fråga som är näraliggande, och det är förhandlingarna om 1981 års hyror. Det är mycket hårda förhandlingar som har startat runt om i landet.

Den höga inflationen och ett snarigt och orättvist system för samhällets stöd till olika boendeformer är några av faktorerna, det oftast starkt eftersatta underhållet av bostadsbeståndet en annan.

I sparplanen, som presenterades för riksdagen för några dagar sedan, aviserar bostadsministern i sitt avsnitt att ett förslag till nya regler för räntebidrag skall komma senare i höst, och hon har där angett fyra som hon säger allmänt omfattade krav på bostadsfinansieringen. Det är numera ett faktum att dessa krav i allt mindre omfattning uppfylls med de nuvarande reglerna i finansierings- och skattesystemet.

Följden av de senaste årens politik har blivit ökade orättvisor på bostadsmarknaden, mellan olika upplåtelseformer, mellan bostäder byggda vid olika tidpunkter och mellan boende med olika inkomster. Det pågår också en gigantisk omfördelning av förmögenheter till de bättre ställdas förmån på bostadsmarknaden.

Ett av de fyra krav som Birgit Friggebo har nämnt är att finansieringssystemet skall ge förutsättningar för rimliga boendekostnader i förhållande till betalningsförmågan, både i nyproduktionen och i det äldre bostadsbeståndet.

det.

Enligt min mening hade vi vid mitten av 1970-talet nått en bra bit på väg mot en hygglig relation mellan hyror och löner. Men efter år 1976 har det skett en mycket hastig försämring, och i dag får en medelinkomsttagare betala nära en fjärdedel av sin lön i bostadskostnad. Kravet på en rimlig relation mellan boendekostnad och betalningsförmåga uppfylls inte med dagens hyresnivåer, varken i nyproduktionen eller i det äldre bostadsbeståndet.

Inför nästa år hotas nu hyresgästerna av nya, skyhöga höjningskrav. Från SABO har man gjort en prognos som slutar på en mer än 20-procentig hyreshöjning. I pengar betyder det en höjning av hyran med över 200 kr. i månaden för en vanlig trea med en bostadsyta på 75 kvadratmeter. Det är, herr talman, hyreshöjningar som man inte ens i sin vildaste fantasi kan tänka sig att den förestående lönerörelsen skall kunna täcka in.

Från hyresgäströrelsens sida har man riktat uppmärksamheten på att en betydande del av de poster som ingår i SABO:s prognos är helt beroende av politiska beslut i denna kammare och beslut i regeringen.

Bostadsministern har i höst i olika sammanhang ställt i utsikt vissa möjligheter till ett nytt underhållslån för år 1981. Hyresgäströrelsen har tagit emot detta besked positivt men också starkt understrukit att en sådan åtgärd inte är tillräcklig för att man skall kunna begränsa hyreshöjningarna till en något rimligare nivå.

Man har därför föreslagit ytterligare åtgärder, som skulle kunna rymmas inom ramen för en i stort sett oförändrad subventionsnivå. Ett exempel är att statsmakterna skulle avstå från att höja den garanterade räntan i det befintliga hyreshusbeståndet, vilket inte innebär krav på nya subventioner utan endast att redan förekommande sådana skulle kvarstå.

Ett annat förslag är att regeringen skulle avstå ifrån att genomföra en förväntad höjning av bostadslåneräntan. Det är en åtgärd som enligt hittillsvarande praxis brukar följa på höjningar av den långa låneräntan men som inte med någon naturbundenhet måste vidtas, speciellt inte i en situation där man måste söka alla möjligheter att underlätta förhandlingarna på hyresmarknaden.

Bostadsministern säger i sin del av sparplanen att hon i en senare proposition tänker återkomma beträffande utformningen av räntebidragen. Den inriktning som hon anger tyder på en i stort sett oförändrad subventionsnivå för hyreshusbeståndet. Det är emellertid oklart om det också innebär att de av hyresgäströrelsen ställda kraven på ytterligare åtgärder för att dämpa hyreshöjningarna kan komma att tillgodoses inom den ramen.

För landets hyresgäster och för deras förhandlare, som nu sitter mitt uppe i mycket besvärliga överläggningar om hyrorna för nästa år, borde bostadsministern ha ställt upp i dag och givit besked i dessa frågor och i andra som hade kunnat ställas. Men, herr talman, vi får väl försöka leta reda på Birgit Friggebo på någon annan plats än i detta hus och höra vad hon har att säga.

Anf. 90 KNUT BILLING (m):

Herr talman! Småhusboendet – en realitet för hundratusentals medborgare men ännu en dröm för tiotusentals familjer – utsätts numer för allt hårdare attacker från olika håll.

Det finns de som hävdar att vi byggt och fortfarande bygger för många småhus. 72 % av de nya lägenheterna är i småhus medan 28 % är i flerbostadshus. "Småhuset var 70-talets dominerande boendeform och nu är det hög tid att tänka om", säger man.

Enligt min uppfattning bygger vi inte alls för många småhus. Småhusproduktionen har under de senaste tio åren pendlat på en nivå mellan 35 000 och 40 000 lägenheter per år. Småhuset har inte dominerat 1970-talet. Det har byggts nästan exakt lika många lägenheter i småhus som i flerbostadshus, nämligen 400 000.

Detta måste anses vara alltför litet både i absoluta tal och i relation till flerbostadshus. Åtminstone om man som jag förordar att bostadsproduktionen bör anpassas så att den enskilde bostadskonsumenten kan få den bostad han eller hon önskar. Det är dessutom så att andelen småhus av det totala bostadsbeståndet är lägre i dag än för 15 år sedan. 1965 utgjorde den 45 % mot endast 42 % i dag.

Även om efterfrågan på småhus har kunnat tillgodoses i vissa kommuner är trycket som helhet fortfarande mycket stort. Exempelvis har de olika bankerna tiotusentals bosparrare i sina husköer.

En ofta bortglömd faktor är att en hög småhusproduktion är till glädje även för dem som efterfrågar en flerbostadslägenhet. Många av dem som flyttar in i de nya småhusen kommer ju från flerbostadshus, och i alla dessa fall resulterar det nya småhuset i en ledig lägenhet. De ledigblivna lägenheterna är ofta attraktiva, mindre och belägna i efterfrågade områden.

Den stora efterfrågan på småhus beror naturligtvis på att majoriteten av medborgarna vill äga sin bostad och att småhuset är en utomordentligt bra boendeform – inte minst för barnfamiljer.

En del av dem som attackerar småhusboendet framhåller att det motverkar en ökad jämställdhet mellan könen. De som hävdar detta har mycket liten kontakt med verkligheten. I småhushushållen sköter man både hem, hus och täppa. Om de uppgifterna inte fördelas på ett rimligt sätt eller så att förvärsarbete omöjliggörs – ja, då är det hushållsmedlemmarna och inte boendeformen som sådan som skall klandras.

Det framhålls också att ett ökat småhusboende i glesbygd, där möjligheterna till förvärsarbete är begränsade och pendling till närbelägna tätorter ofta är en nödvändighet, motverkar jämställdheten genom att kvinnan tvingas stanna hemma. Ja, inte skulle situationen bli bättre om man i stället byggde flerbostadshus. Det är glesbygdsboendet som sådant som kan medföra svårigheter att få förvärsarbete. Å andra sidan bidrar ett ökat glesbygdsboende till att bevara en levande landsbygd. Enligt min uppfattning skall stat och kommun så långt det är möjligt överlåta till den enskilde medborgaren att själv avgöra var han vill bo.

Herr talman! De allmännyttiga företagen har i år presenterat hyreshöjningskrav på i genomsnitt 35 kr. per kvadratmeter. Hyreskraven motsvarar en höjning av hyresgästernas boendekostnad med 22,5 %. Under de senaste åren har SABO-företagen i genomsnitt fått ut 8,7 % per år i hyreshöjningar. Om årets förhandlingar skulle ge motsvarande resultat, stannar hyreshöjningen vid 13:20 kr. per kvadratmeter. Det skulle dock leda till ett underskott i de allmännyttiga företagens verksamhet på ca 1 miljard kronor.

Det är möjligt att avtalen kommer att sluta på en högre nivå än under de senaste åren. Men sannolikheten är ändå stor att bostadsföretagens underskott blir betydande. Detta bäddar för krav på ökade statliga subventioner från de allmännyttiga företagens sida. Alternativet är att företagen praktiskt taget måste upphöra att reparera fastigheterna, vilka redan har ett eftersatt underhåll.

Från olika håll, bl. a. från Hyresgästernas riksförbund, har framförts att riksdagen måste lyfta bort en del av hyreshöjningskraven genom ökade statliga subventioner. Vi har hört det även här i kammaren i dag. Men med hänsyn till det kärva ekonomiska läge som Sverige befinner sig i, är detta inte möjligt och godtagbart, menar jag. Med subventioner skjuter man bara problemen framför sig. Återhållsamheten måste slå igenom också på boendecområdet. Andra lösningar än ökade subventioner måste sökas.

Hyresgästernas riksförbund har hävdat att ökade subventioner till hyresbostäderna skall betalas genom ökade pålagor på småhusägarna. Vi moderater avvisar bestämt en sådan tanke. Jag vill dessutom framhålla att det enligt min uppfattning är mycket olyckligt att spela ut den ena gruppen mot den andra. Det är fel att sänka boendekostnaderna för en grupp genom att höja dem för en annan!

Herr talman! En viktig anledning till de allt högre hyrorna i flerbostadshusen är de snabbt ökande drift- och underhållskostnaderna. De rena driftkostnaderna i flerbostadshusen har ökat med 14–17 % per år under en femårsperiod. Detta fenomen uppträder på alla serviceområden i samhället. Hyresformen är en dyr boendeform. Hyresgästen får betala – och betala dyrt – för den service som bostadsföretaget tillhandahåller. Egnahemsägarna däremot utför det mesta underhållsarbetet själva och kan då hålla kostnaderna nere.

Som jag nyss framhöll är varken ytterligare belastning av statsbudgeten eller omfördelning av kostnaderna från de småhusboende till de hyreshusboende någon lösning på de allmännyttiga bostadsföretagens dåliga ekonomi. Dessa företag måste själva ta ansvar för att reda upp sin ekonomiska situation.

Den besparingsmöjlighet som ligger i att man överför en del av bostäderna i de allmännyttiga företagen till bostadsrättsföreningar måste tas till vara. En sådan övergång kan inledas omedelbart.

En lämplig strategi vid övergång till bostadsrätt kan vara att kombinera överlåtelse av de sämre delarna av bostadsbeståndet med överlåtelse av bättre fastigheter, där ett direkt ekonomiskt utbyte kan uppnås. Varje åtgärd som medför ökad användning av bostadsrättsformen innebär en förändring

till det bättre. Inte minst gäller detta de områden som i dag kännetecknas av segregationsproblem.

Olika undersökningar redovisar samstämmigt människors önskan om ett eget hem. Jag har här exempelvis en artikel från tidningen Arbetet av den 31 juli i år där rubriken lyder: "Nio av tio vill äga sin bostad." Av artikeln framgår att en undersökning visar att mer än hälften av hyresgästerna vill bo i egen villa. På andra plats kommer önskan att i stället få bo i lägenhet med bostadsrätt.

Den ansvarige för undersökningen, Sten Hultgren, framhåller för Arbetet: "Det är tydligt att ägandet är viktigt för trivseln vad gäller både villor och lägenhet. De tillfrågade anser att man lättare och hellre kan satsa på den personliga trivseln om man äger sin bostad." Det heter vidare: "Det näst populäraste boendealternativet är bostadsrättslägenhet. Om 'marknadskrafterna' släpptes helt lösa skulle hela 92 procent av befolkningen bo i bostad som de själva ägde."

Jag vill inte svära på att siffran 92 % är den rätta. Det spelar heller ingen roll om det är 92 eller 85 %. Det väsentliga är att tiotusentals hyresgäster inget högre önskar än att få överta sin bostad med bostadsrätt. Den möjligheten bör de få.

Vid en omfattande övergång från hyresrätt till bostadsrätt aktualiseras naturligtvis en rad praktiska frågor. Dessa bör kunna lösas genom medverkan såväl från HSB och Riksbyggen som från de enskilda organisationer som verkat på bostadsrättsmarknaden under senare år. Här finns god kunskap och omfattande erfarenhet av denna typ av förändring av förvaltningsform.

Företagen bör själva arbeta med att bilda bostadsrätter, i första hand i de områden där man har konkreta problem. Det är ofta frågan om stora bostadsområden med hus som byggdes i slutet av 1960-talet utan särskilda krav på bostadsmiljön. Bostäderna är här genomgående upplåtna med hyresrätt. Områdena har ofta socialt kommit att få en negativ stämpel. Ekonomiskt utgör detta bostadsbestånd en belastning för företagen, bl. a. genom ett stort underhållsbehov. Om delar av beståndet överläts till de boende skulle den ekonomiska belastningen på bostadsföretagen kunna minskas.

För de boende skulle övergång till bostadsrätt vara attraktiv. Krav på kontantinsats vid övertagande av bostäderna skulle knappast behöva ställas. De boende skulle själva kunna kontrollera underhålls- och reparationskostnader på ett helt annat sätt än i dag. En sådan övergång till bostadsrätt skulle kunna få direkt positiva sociala konsekvenser. Dessutom skulle denna övergång till bostadsrätt kunna bidra till att sanera hyresföretagen och på så sätt förstärka möjligheterna för de kvarvarande hyreslägenheterna att bestå.

För att en övergång till bostadsrätt direkt skall kunna medverka till att lösa de närmaste årens ekonomiska problem erfordras att de allmännyttiga företagen också överläter attraktiva delar av sitt bostadsbestånd. Man kan där räkna med en hygglig kontantinsats från de boende som övertar sin

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

Allmänpolitisk
debatt

lägenhet. Härigenom får företagen direkta likvida tillskott.

Herr talman! Det kommer alltid att finnas människor för vilka hyresform är attraktiv. Det kan gälla studerande eller andra som vistas under en kortare period på en ort, äldre som inte har lust eller ork att äga sin bostad utan som vill köpa den högre servicegrad som en hyreslägenhet erbjuder, osv. Men vi skall komma ihåg att hyresformen är den dyraste och mest exklusiva boendeformen. Hyresformen bör ses som ett komplement till den normala upplåtelseformen ägande-bostadsrätt.

Det råder ingen tvekan om att tiotusentals hyresgäster inget högre vill än att ta över det hus de bor i. Man vill bestämma själv. Om en sådan förändring samtidigt kan leda till att de många hyresgäster som även i framtiden föredrar att bo i hyreslägenhet kan få väsentligt lägre hyreshöjningar än i dag – ja, då vore enligt min uppfattning mycket vunnet.

Anf. 91 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Det vi nu har hört är ett uttryck för moderaternas syn på bostadspolitiken. Dess värre har de tydligen fått alltmer att säga till om inom den borgerliga regeringen också då det gäller bostadspolitiken.

Tidigare har det i stort sett rätt en bred enighet mellan de olika partierna i riksdagen med undantag av moderaterna. De har skilt sig från de övriga partierna när det gäller den sociala inriktningen på bostadspolitiken. Nu kan vi konstatera att moderaterna i vissa delar lyckats förmå de bägge andra partierna i den borgerliga regeringen att försämra bostadspolitiken på en rad områden. Jag skall av tidsskäl inte gå närmare in på dem.

Knut Billings anförande andades belåtenhet i stort, men han tycker att det byggs för litet småhus och helst skall marknadskrafterna släppas lösa. Vi får nog be Gud bevara oss för en sådan bostadspolitik. Knut Billing. Om vi skall tänka oss att för framtiden klara bostadsförsörjningen för det svenska folket, är det nödvändigt att samhället har det avgörande inflytandet på bostadspolitikkens område.

Det finns, som jag tidigare sade, ingen annan riktig grund för att på sikt skapa verkligt boinflytande och boendedemokrati än samhällsägda bostäder. Det står inte alls i motsättning till hyresgästernas möjligheter att själva få bestämma i alla avgörande frågor som gäller boendet. Det finns inget som talar för att en utbyggnad av boendedemokratien och boendeinflytandet inte går att realisera inom ramen för hyresrätten.

Låt mig sedan bara säga att det är underligt att Knut Billing, som väl ändå måste ha några insikter i de här frågorna, kan undgå att se den orättvisa som finns på bostadsmarknaden mellan olika upplåtelseformer och kan stå här och förorda att man skall öka småhusbyggandet – i ett läge där flerfamiljshusbyggandet praktiskt taget helt har stannat upp.

Relationerna mellan småhus och flerfamiljshus har förändrats radikalt under 1970-talet. Från ungefär en fjärdedel småhus och tre fjärdedelar flerfamiljshus har det blivit precis omvända proportioner. Vad vi måste eftersträva är att komma tillbaka till de proportioner som rådde förut.

Anf. 92 AXEL ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Vad vi fick höra i Knut Billings inlägg var ägandets lov, som besjöngs i alla tonarter. I hans anförande märkte jag också tydligt den ovilja han har mot hyresgästernas organisation, mot boendet i hyresbostäder över huvud taget. Jag skall fatta mig mycket kort och ta upp bara några punkter.

Hyresgäströrelsen kräver att subventionerna skall öka, sade Knut Billing. Vad vi har sagt från hyresgäströrelsens sida är att i den nuvarande ekonomiska situationen, som är ytterst bekymmersam, kanske det bara är möjligt att få oförändrat samhällsstöd. Då vill vi ha en omfördelning av stödet inom den nuvarande ramen, så att de som äger sina bostäder och i dag får nästan två tredjedelar av samhällets subventioner får maka åt sig litet grand och en större del går till hyresgästerna.

Det är ju så, vilket inte framgick av Knut Billings inlägg, att ju högre inkomster man har, desto dyrare hus kan man skaffa sig, desto högre räntor får man på lånen, desto större blir underskottsavdragen och desto billigare bor man.

Det är detta jag vänder mig mest emot i Knut Billings inlägg. Jag hoppas verkligen att hans åsikt inte är förhärskande inom regeringen och bostadsdepartementet, för då går vi en kuslig tid till mötes.

Herr Billings förslag att de bästa bitarna ur bostadsbeståndet skulle säljas ut skulle också innebära att vi fick en ökad segregation i boendet. Det är bara de som har bäst ställt som kan vara med i den bjudningen. Kvar blir de sämre bostäderna, och dit hänvisas människorna med de lägsta inkomsterna, de ensamstående och barnfamiljerna som inte har ekonomisk möjlighet att delta i köpandet.

Herr talman! Det finns för samhället ingen dyrare form av boende än småhusboende. Jag behöver bara erinra om kommunernas kostnader för vatten, avlopp, gator och vägar, som är betydligt högre för småhusen per boende än för flerfamiljshusen.

Anf. 93 KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Det är i och för sig inga nyheter att man från vpk:s sida inte är intresserad av att i ökad utsträckning överlåta till den enskilde att själv bestämma över sin bostadssituation. Så har det alltid varit.

Det är viktigt att slå fast att trots att byggande av småhus under 1970-talet varit lika stort som byggandet av lägenheter i flerfamiljshus, har andelen småhus i det totala bostadsbeståndet sedan 1965 sjunkit. Skall det någon gång åstadkommas en situation där den enskilde själv kan välja sin bostad, måste andelen ändras till fler småhus. I annat fall blir valfriheten en chimär.

När det gäller Axel Andersson och underskottsavdragen kan jag inte underlåta att säga, att jag tycker att han och jag kunde förenas om att gemensamt kräva en sänkning av marginalskatterna. Det skulle vara det mest effektiva sättet att minska underskottsavdragens roll. Låt oss förenas i kampen för sänkta marginalskatter, Axel Andersson!

När det gäller den ökade segregationen är det däremot precis tvärtom. Värst utsatta områden är de som byggdes på 1960- och 1970-talen med ensidig hyreshusproduktion. Om man där kan få över en del av hyresbeståndet till bostadsrätter, kommer detta att vara ett effektivt instrument att minska segregationen. Det borde vara elementärt.

Anf. 94 TORE CLAFSON (vpk) replik:

Herr talman! Det borde också vara elementärt för Knut Billing att när han slänger ur sig en beskyllning att vänsterpartiet kommunisterna alltid strävat efter att söka minska inflytandet för den enskilda människan, han då åtminstone med ett exempel visar på när vi agerat på det sättet. Vet hut!

Jag skulle vilja påminna Knut Billing om en sak. Det utgår f. n. ett samhällsstöd i olika former på ungefär 20 miljarder kronor till bostadssektorn. Av det stödet går ungefär 9,5 miljarder kronor till villaägarna i form av skatteavdrag. Det är något mer än vad landets 800 000 hyresgäster hos de allmännyttiga bostadsföretagen betalar in i hyror under ett år. Om alltså hyresgästerna hos de allmännyttiga bostadsföretagen i det här landet fick samma stöd som villaägarna får, skulle de kunna bo gratis i ett år. Det är ett faktum att stödet är av den storleksordningen. Resten av de 20 miljarderna utgår i form av räntegarantier och bostadsbidrag som kommer alla boende till del – såväl hyresgäster som egnahemsägare och bostadsrättsinnehavare.

Detta illustrerar hur snett det är och vilka orättvisor som verkligen finns. Det minsta vi kunde begära är väl ändå att man erkände att det finns stora orättvisor på bostadsmarknaden och att man åtminstone var beredd att medverka till att minska dessa. Men det nämner man inte med ett enda ord från moderaterna. Tvärtom säger man: Bygg fler småhus! Sälj ut lägenheter! Ge fler människor möjlighet att skaffa sig äganderätt! Genom att spekulera, genom att använda bostaden som handelsvara, skaffar man sig således extrainkomster.

Anf. 95 AXEL ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Knut Billing sade i sitt anförande att han önskade att allmännyttan skulle sälja ut de bästa bitarna av sitt bestånd.

Det finns ingen anledning för mig att förlänga debatten genom att upprepa de sakuppgifter som Tore Claeson lämnade i sin replik. Jag instämmer därför bara i dessa uppgifter, som – såvitt jag kan förstå – är alldeles riktiga.

Jag vill bara säga en sak: Knut Billing gjorde inga kommentarer till mitt tal om att det inte finns någon dyrare boendeform för samhället än småhusboendet. Hyresgästerna får genom kommunalskatten vara med och betala samhällets utgifter för den dyrare boendeform som en stor andel småhus innebär.

Anf. 96 KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Det är i och för sig helt riktigt att avdragen under senare år har ökat väldigt kraftigt när det gäller räntor för egnahem. Men skälet till detta är till stor del den mycket snabbt ökade räntan. Observera att de

villaägare som skulle ha så stor glädje av den ökade räntan får vara med och betala en del härav. Själva upplever de inte att deras boendekostnader på det här sättet har minskat. När de får sina lån omplacerade upplever de i stället att kostnaderna blir högre och högre.

Sedan beträffande talet om de bästa bitarna. Axel Andersson, så sade jag att man bör överväga att sälja ut dem. Jag sade också att man bör överväga att sälja ut de delar av bostadsbeståndet som finns i problemområdena från 1960-talet. Det är en kombination av dessa åtgärder som jag förespråkar. När det gäller de bästa områdena, t. ex. Stockholms innerstad, kommer åtgärderna att göra varken till eller från när det gäller att påverka integrationen. Men i de områden med ensidig hyresbebyggelse som kom till under 1960-talet skulle en övergång till bostadsrätt i viss utsträckning bidra till en minskad segregation.

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 97 SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Om vi skall kunna räta upp Sveriges ekonomi är den första förutsättningen att vi utnyttjar våra resurser. Vi har på många områden på grund av regeringens ovilja och oförmåga till handling illa utnyttjat våra resurser. Regeringen anser sig nu tvingad att tillgripa åtgärder som ofrånkomligen kommer att leda till det bekymmersammaste resursslöseriet vi känner – en ökad arbetslöshet.

Genom det sparpaket som regeringen nu lagt på riksdagens bord söker man angripa konsekvenserna av en dålig hushållning med våra resurser med åtgärder som gör hushållningen ännu sämre. Samtidigt gör regeringens talesmän denna misshushållning med våra resurser till en dygd, ja, till själva livsluften för vår demokrati. Planlösheten i hushållningen – detta att regeringen inte skall lägga sig i – anses vara den nödvändiga stimulansen för dädkraften inom näringslivet. Men utvecklingen under senare år visar oss ju att dädkraften inom näringslivet i för stor utsträckning lyst med sin frånvaro och att planlösheten är en starkt bidragande orsak till att det går illa.

Låt mig bara ta förhållandena inom skogsnäringen som exempel. Vi vet alla att vi har framför oss en situation med svåra anpassningsproblem för vår skogsindustri. Vi vet vilken betydelsefull roll skogsnäringen spelar i vårt land. Den ger arbete åt ca 200 000 människor. Räknar vi in alla som har arbete som är beroende av skogsbruk och skogsindustri så rör det sig om ca 300 000.

Skogen och skogsprodukterna svarar för en fjärdedel av landets exportinkomster men väger ännu tyngre i våra utlandsaffärer därför att nästan hela exportvärdet från skogsnäringen är rent exportnetto.

Skogsnäringen spelar en utomordentligt stor roll ur regionalpolitiska synpunkter, eftersom den skapar sysselsättningstillfällen i områden där andra verksamheter har svårigheter att hävda sig. Omkring tusentalet orter är mer eller mindre beroende av skogsindustrin.

Om vi hushållar väl med den förnyelsebara resurs som skogen utgör så är den en av våra bästa tillgångar. Tvingas vi lägga ned skogsindustrier betyder detta i många fall svåra regionalpolitiska problem och dåligt utnyttjade

befintliga resurser i våra samhällen.

Mot den här bakgrunden har vi socialdemokrater är efter år krävt ett handlingsprogram för hela skogsnäringen för att slippa en planlös utslagning av skogsindustrin, ett handlingsprogram för att främja god hushållning med de värdefulla resurser vi har i vår skogsnäring.

Regeringen har vägrat att ta fram ett sådant samlat program. Man vill inte tillsammans med företag och fackliga organisationer försöka styra utvecklingen. Man förlitar sig på marknadskrafterna. Man har ställt miljardbelopp till förfogande för att rädda konkurshotade skogsägarindustrier utan att i ett handlingsprogram skapa garantier för att pengarna utnyttjas för att trygga sysselsättning och regionalpolitiska mål i samhällsutvecklingen.

Man har utan att ingripa accepterat att människor blir arbetslösa och att vi förlorar miljardbelopp i vår sågverksindustri på grund av att vissa skogsägare inte avverkar i rimlig omfattning. Avverkningsmogen skog får stå medan skogsindustrin förlorat möjligheterna att utnyttja rådande högkonjunktur för att bättra på sin ekonomi, försvara sin ställning på marknaden och rädda värdefulla sysselsättningstillfällen.

Vissa av dessa skogar är överåriga. Det innebär att de nått en sådan ålder att tillväxten kulminerat. Det innebär i sin tur att markens produktionsförmåga utnyttjas dåligt och att risken för skador ökar mycket kraftigt när sådan skog inte avverkas. Det innebär en dålig hushållning med skogen och skogsmarken som naturresurs. Det innebär att vi skärper bristen på råvara framöver. Men mot denna misshushållning vägrar regeringen att ingripa.

Den svenska skogsindustrins akilleshäla i konkurrensen på världsmarknaden är råvarupriserna. En okontrollerad prisbildning ger oss häftiga språng i prisutvecklingen, desorganiserar marknaden med en orationell virkesförsörjning och planlös utslagning i skogsindustrin som följd. Vi har krävt att regeringen, med hänsyn tagen till den bristande balansen vi har framöver mellan tillgång på råvara och industriell kapacitet, skulle ingripa för att få till stånd långsiktiga virkesavtal för att motverka de orimliga konsekvenser vi upplever av nuvarande ordning.

I stället accepterar regeringen att Södra Skogsägarna nonchalerar redan upprättade virkesförsörjningsavtal. I anslutning till att staten gick in som delägare i Södra Skogsägarna skrevs ett sådant avtal. Avtalet skulle garantera bolaget virke, samtidigt som skogsägarna i föreningen skulle garanteras avsättning. Avtalet innehöll normer för prissättningen på virke. Innebörden av dessa normer var att Södra Skogsägarna, bolaget och föreningen skulle avvakta vilka priser som etablerades på marknaden innan man träffade sina överenskommelser. Avsikten var naturligtvis att man skulle undvika att bolaget och föreningen träffade avtal som oskäligt gynnade Södras Skogsägare och som skulle bli styrande för utvecklingen på marknaden i övrigt. Man satte ut ett datum, den 31 oktober, när bolaget och föreningen skulle kunna inleda prisförhandlingar därest ingen central överenskommelse på virkesmarknaden hade träffats.

I höstens prisuppgörelse har Södra Skogsägarna långt före detta datum och innan den övriga virkesmarknaden etablerat priserna för säsongen

1980–1981 gått ut med kraftiga prishöjningar som därefter har styrt prisutvecklingen på hela virkesmarknaden i södra Sverige. I norra och mellersta Sverige har priserna på sågtimmer höjts med ca 40 kr. per kubikmeter i höst. Södra Skogsägarna har genomfört mer än dubbelt så stora höjningar. Priset på det grövsta timret har t. o. m. höjts tre gånger så mycket, med 120 kr. per kubikmeter.

Man utnyttjar den svåra bristen på sågtimmer i södra Sverige till att suga ut det som finns av betalningsförmåga i sågverken. Det här sker inför en nedgång i efterfrågan på trävaror som gör att sågverken knappast kan kompensera sig genom prishöjningar. Man bäddar därmed för kraftiga utslagningar och sysselsättningsproblem i sågverken i vinter.

Uppgörelsen innebär självfallet också att boendekostnaderna kommer att stiga. Detta sker i en situation när regeringen med svångremspolitik och hårda bud mot löntagare, pensionärer och låginkomsttagare påstår sig bekämpa inflationen.

De pengar staten har satt in i skogsindustrin vandrar bildligt talat över i skogsägarnas fickor, medan Södra Skogsägarnas industrier redovisar stora förluster.

Skogsnäringen är ett exempel på hur regeringen genom att tillåta grov misshushållning med våra resurser förvärrar landets ekonomiska problem. De här förhållandena kan inte rättas till genom regeringens sparpaket. Misshushållningen med resurserna inom skogsnäringen kommer att fortsätta. Det är genom att angripa problemen i näringen vi kan bidra till att förbättra landets ekonomi, inte genom att låta problemen i näringen bestå. Det innebär bara att vi ökar bekymren för framtiden.

Erfarenheten av de borgerliga regeringarnas hantering av skogsnäringens problem ger oss goda skäl att uttala vårt misstroende mot regeringens vilja och förmåga att lösa landets problem med hela folkets bästa för ögonen.

På miljöpolitikens område radas försummelserna upp på löpande band. Produktkontrollen får inte det stöd från regeringen som den behöver för att utvecklas till ett effektivt skydd för människor och miljö. Besluten om var och hur det miljöfarliga avfallet skall tas om hand bara skjuts på framtiden. Hela denna betydelsefulla hantering befinner sig i en situation som måste betraktas som katastrofal. SAKAB kommer inte ur fläcken på grund av regeringens handlingsförlamning. Den proposition om en skärpt miljöskyddslagstiftning som vi väntar oss att få i höst tycks också vara i farozonen. Risker för att allt fler Teckomatorpskandaler får sin upprinnelse i regeringens oförmåga att handla är uppenbar.

Jag har velat anföra detta för att nämna bara några exempel på misshushållningen på detta område.

Regeringen tror sig kunna lösa de problem vi har inom näringslivet genom att dra ner insatserna på den offentliga sektorn. I Sörmland genomförde vi för en tid sedan på länsstyrelsens uppdrag en näringslivsutredning. Motivet för denna utredning var den oro vi känner inför det faktum att en så stor del av arbetstillfällena i länet finns i industribranscher som bedöms ha en ogynnsam prognos. I utredningen satt representanter från alla de tre

borgerliga partierna och från socialdemokraterna. Vi var ense om att ett övergripande mål såväl ur landets som ur länets synpunkt måste vara att länets befintliga resurser i arbetskraft och väl utbyggda samhällen för industriell verksamhet måste tillvaratas och att de nödvändiga förändringarna inom näringslivet skall ske i socialt acceptabla former.

Utredningen redovisade 55 åtgärdsförslag för att uppnå dessa mål, och förslagen var grupperade kring några huvudområden som bedömdes vara av väsentlig betydelse för att få fart på utvecklingen. Enhälligt kunde vi konstatera att en rad av dessa åtgärder krävde ökade insatser från samhällets sida. Skall vi effektivare kunna utnyttja vår befintliga industriella kapacitet och utveckla den ytterligare måste samhället gå in med ökade insatser i form av en aktiv industri- och näringspolitik, åtgärder inom forskning, utbildning och service samt inte minst åtgärder till stöd för småföretagarna.

Självfallet skall vi eftersträva en god hushållning med resurserna även inom den offentliga sektorn. Men den ensidiga attack som regeringens företrädare riktar mot den offentliga sektorn faller platt till marken när man sätter sig ner och synar vad vi i verkligheten behöver göra för att få fart på utvecklingen igen.

Huvuduppgiften måste vara att genom en aktiv närings- och industripolitik utnyttja våra resurser. Som företrädare för ett län med tunga enheter inom såväl handelsståls-, som specialstålsindustri vill jag med särskild skärpa understryka nödvändigheten av att regeringen tar sitt ansvar för att SSAB fullföljer de planer som riksdagen uttalat sig för, men också för att vi får ett mera samlat grepp på specialstålsindustrins möjligheter till utveckling i stället för den misshushållning med landets resurser inom denna industri som utvecklingen tenderar till.

Anf. 98 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Den svenske bonden framställs stundom av andra grupper i samhället som en symbolfigur för frihet och självständighet i sitt arbete. Således kan han i jämförelse med mindre företagare lätt tänkas vara den som tämligen oberoende kan disponera sitt företag och dess produktion och ändå vara säker på en trygg avsättning.

Från mera renodlad löntagarsynpunkt torde bondens oberoende i sin dagliga gärning närmast framstå som ett idealiskt tillstånd, nämligen att själv bestämma när arbetet börjar och slutar, när raster skall läggas in och rent av när en halv dag för jakt eller annan ledighet kan tas ut.

Jag vill, herr talman, under några minuter rikta uppmärksamheten på några förhållanden som är av betydelse för den svenske bonden i hans yrkesutövning och som kanske inte helt stämmer med omgivningens idealbild. Jordbrukets lönsamhetsproblem stör absolut idealbilden.

Låt mig då erinra om den olika syn som å ena sidan regeringspartierna och å andra sidan socialdemokraterna hade beträffande det lämpliga i den fokusering av inkomstmålet för brukaren som fanns i jordbruksministrernas proposition om jordbrukspolitiken hösten 1977.

Enligt socialdemokraternas mening hade inkomstmålet getts en alldeles

för framskjuten plats. Man förmenade att inkomstmålet hade getts en sådan ställning att andra mål, såsom effektiviteten och den mera övergripande målsättningen om produktion av bra och billiga livsmedel, hade kommit i skymundan. Det är väl inte så ofta som verkligheten så snabbt korrigerar felaktiga antaganden som i detta fall. Situationen i dag för Sveriges jordbrukare är problemfylld, framför allt av det skälet att svenskt jordbruk är inne i en vikande lönsamhetstrend. Vi diskuterade således under vårriksdagen i år hur den ekonomiska situationen för särskilt svårt drabbade framför allt yngre och nya jordbrukare skulle kunna förbättras. Utan att man närmare går in på den diskussionen nu ger den ändå en bra påminnelse om att den socialdemokratiska tarhågan från 1977 om att jordbrukspolitikens mål innehöll för starka krav beträffande jordbrukets lönsamhet var överdriven. Således kan jag till Svante Lundkvist, som sitter här i kammaren, bara säga att det meningsutbyte vi den gången hade var ett meningsutbyte helt i onödan. Verkligheten har gett regeringspartierna rätt på den punkten. Det är viktigt att vi nu koncentrerar våra krafter, oberoende av partitillhörighet, på att finna lämpliga former för att återge svenskt jordbruk den lönsamhet som både brukaren och samhället är mest betjänta av.

Härvidlag är det inte minst viktigt att den förestående fastighetstaxeringens ekonomiska konsekvenser så långt det över huvud taget är möjligt undanröjs.

Som ett annat medel för sådan lönsamhetsförbättring vill jag gärna ta upp några samhällsätgärder som faktiskt har försvärat för svenskt lantbruk att nå lönsamhet. Jordbruket har i sitt avtal med samhället klart uttalade effektivitetskrav på sig. Om detta är det kanske inte så mycket att säga i och för sig, men det är det om man å ena sidan, som nu är fallet, har lönsamhetskrav och å andra sidan försvårar för svenskt jordbruk att uppnå ett maximalt effektivitetsutnyttjande. Jag tänker härvidlag på de från framför allt socialdemokratiskt håll med stigande kraft framställda kraven på restriktioner i fråga om användningen av såväl handelsgödsel som preparat. Det ser ut som om den ena handen på den kanten inte vet vad den andra håller på med. Enligt min mening är det i den nuvarande situationen ett bestämt krav från jordbruket att lå använda den bästa teknik vi känner för att uppnå två väsentliga mål, nämligen för det första att förse landet med såväl bra som billiga livsmedel och för det andra att få uppnå den i jordbruksavtalet uttalade likställigheten med jämförbara grupper när det gäller lönsamhet.

Det är ju att märka att debatten om användandet av såväl handelsgödsel som preparat i jordbruket inte till någon del förs från utgångspunkten om värdet av ett starkt svenskt jordbruk utan endast utifrån mer eller mindre hypotetiska risker för skada.

Den debatten måste enligt moderata samlingspartiets mening nu drivas med långt större ansvar och måtta och får på intet sätt vara ett slagträ i den politiska debatten. Vad jag nu sagt om jordbruket gäller i minst lika hög grad inom skogsbruket. Skogsbrukets dåliga lönsamhet är måhända ännu allvarligare än den som råder inom jordbruket. Följaktligen är den debatt som nu förs om användningen av preparat för att driva ett framgångsrikt

skogsbruk i än högre grad uppbyggd på subjektiva värderingar. Enligt min mening måste debatten i denna del präglas av stark saklighet och ansvarskänsla för svenskt skogsbruks framtid från alla inblandade parter sida.

Jag vill återvända till en liten sektor av jordbruksdebatten som då och då enligt min mening ges oförtjänt stort utrymme. Det hävdas nämligen att en del av jordbrukets lönsamhetsproblem kan hänföras till jordbrukets övermekanisering och härav orsakade alltför höga kapitalkostnader. Det är troligt att man på sina håll kan finna exempel på denna övermekanisering, men då är att märka att den faktiskt har skett med stölmans från samhällets sida såsom t. ex. i form av investeringsavdrag eller -bidrag. Det är inte troligt att investeringsbidraget vare sig inom jordbruket eller näringslivet i övrigt har haft den effekt som avsågs beträffande förbättrad sysselsättning.

Däremot finns det en helt annan sida av övermekaniseringen, där den nu möjligen finns, som kan vara utomordentligt värdefull för jordbruket som sådant. Jordbruket har nämligen vissa naturgivna förutsättningar att ta hänsyn till, förhållanden som t. ex. upptorkning på våren för att kunna fullgöra ett gott vårbruk. Vi har att ta hänsyn till regnperioder under bärgningstiden. Med andra ord: Ett vårbruk kan väldigt ofta försenas en vecka och sedan få utföras under pressade förhållanden. Vid sådana tillfällen kan en viss överkapacitet på maskiner vara närmast ovärderlig. På liknande sätt kan en viss överkapacitet vad gäller skördetröskor rädda utomordentligt stora värden under svåra bärgningsförhållanden på hösten. Det är därför enligt min mening vid sådana tillfällen som den då och då omtalade övermekaniseringen utgör en viktig del av svenskt jordbruks skördeskadskydd.

Herr talman! Jag menar att de senaste årens relativt låga utbetalningar från skördeskadskyddet beror på det svenska jordbrukets förhållandevis fina maskinpark, som på ett utomordentligt sätt – och t. o. m. säkrare än skördeskadskyddet kunnat göra – har hjälpt jordbruket. Det har räddat stora belopp åt svenskt jordbruk.

Andra saker som på intet sätt förstärker bilden av den svenske oberoende bonden är delar av lagstiftningen, som på ett ganska tvivelaktigt sätt sätter sig över bondens rätt att disponera sin tillgång. Det gäller delar av jordförvärvslagen. Således sträcker sig, herr talman, inte bondens oberoende längre än att det offentliga samhället kan ifrågasätta om han och hans motpart vid en fastighetsaffär har bestämt det rätta värdet på fastigheten. Det är en närmast förbluffande situation att inte en säljare och en köpare är de mest kompetenta att avgöra om det pris varom de är överens är det rätta eller ej. Vi var, som lätt framgår av det anförda, inte heller anhängare av den köpeskillingsparagraf som infördes i den nya jordförvärvslagen. Vi vet dessutom att lagen under den korta tid den har tillämpats också har skapat atskilliga problem.

Herr talman! Jag har i mitt anförande velat peka på att idealbilden och verkligheten för den svenske bonden inte alltid överensstämmer. Men verkligheten, som vi vill ha den, finns uttalad i 1977 års jordbrukspolitiska

beslut. Det är en viktig jordbrukspolitisk angelägenhet för moderata samlingspartiet att detta beslut vad gäller såväl produktion som effektivitet och inkomstmålsättning kan förverkligas.

Till sist, herr talman, vill jag med några ord kommentera Svante Lundkvists nyss hållna anförande. Han berörde flera saker. Han efterlyste ett handlingsprogram när det gällde skogen, han efterlyste tvångsavverkning och han efterlyste mer regeringsingripanden. Jag ställer mig frågan om denna tilltro till mera regleringar, mera ingripanden, hårdare styrning, är det enda som enligt socialdemokraterna över huvud taget kan leda fram till en bättre tingens ordning.

Jag vill upprepa en fråga som jag ställde till Svante Lundkvist då vi i den urtima riksdagen diskuterade tvångsavverkning. Är det verkligen så att man inom socialdemokratin tror att tvångsavverkning med nära nog total, jämn avverkning faktiskt är förenlig med ett marknadsekonomiskt system över huvud taget? Det är inte, Svante Lundkvist, på det sättet att skogsbruket är skyldigt industrin – om industrin inte är avpassad till det svenska skogsbrukets produktionsförmåga – att leverera den sista timmerbiten. Jag vill inte påstå att det här är fråga om det enda felet, utan det kan finnas skogsresurser som är outtagna. Men är alltså det näst intill totala, jämna utbudet, som en tvångsavverkning skulle innebära, faktiskt förenligt med ett marknadsekonomiskt system? Den frågan fick jag inte svar på för en månad sedan, när vi förde en debatt om detta. Jag skulle sätta värde på att få ett svar i dag.

Anf. 99 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! Jag skall börja med att konstatera att Arne Andersson i Ljung och jag för en gångs skull är överens på en punkt. Det är riktigt, som Arne Andersson säger, att även den svenske jordbrukaren har drabbats av den här regeringens ekonomiska politik. Visst finns det jordbrukare i dag som har bekymmer. Särskilt nyetablerade jordbrukare har bekymmer på grund av de höga räntor som de nu har att dras med, det medger jag. Men detta är alltså konsekvensen av den politik som regeringen har fört. Jag kan försäkra Arne Andersson att när vi skildes från regeringsuppdraget konstaterade företrädare för jordbrukets organisationer att jordbruket hade haft en hygglig utveckling under den socialdemokratiska regeringens ledning.

Arne Andersson säger att skillnaden mellan oss är att när man beslöt om jordbrukspolitiken ville ni slå fast att inkomstutvecklingen för jordbrukarna skulle vara det övergripande målet för jordbrukspolitiken. Ja, det är sant att ni ville göra det. Men det är också sant att vi hade en jordbruksutredning i botten för våra diskussioner, där man var ense om vilken övergripande målsättning vi skulle ha. Den målsättningen höll vi fast vid, och den håller vi fast vid fortfarande. En övergripande målsättning för jordbrukspolitiken måste ju vara att den skall trygga vår livsmedelsförsörjning under former som ger dem som arbetar i jordbruket en levnadstandard som är jämförbar med andra grupper i samhället och som också medverkar till att skapa tillgång på livsmedel för konsumenterna till rimliga priser. Inkomstutvecklingen kan

aldrig bli ett övergripande mål på något område, utan det övergripande målet för politiken måste vara vad man vill ha utträttat.

När vi talar om skogsfrågorna kommer Arne Andersson och jag aldrig att kunna bli överens. När vi senast resonerade om virkesförsörjningen konstaterade Arne Andersson att han aldrig kunde tänka sig att ingripa mot någon skogsägare, inte ens om vi båda är överens om att denne missköter sig, på annat sätt än att ge vederbörande skogsbrukare ekonomiska stimulanser. Det är klart att har man som Arne Andersson kommit så långt i sin inställning att värna om den privata äganderätten att man utgår från att den är ett självändamål och att staten, dvs. skattebetalarna, oberoende av hur vederbörande förvaltar sitt pund, skall vara beredd att gå in med ekonomisk stimulans, då är en diskussion meningslös.

Anf. 100 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, Svante Lundkvist, att det inte var så dumt att vara jordbrukare under den tid då den senaste socialdemokratiska jordbrukspolitiken gällde – därför att den aldrig genomfördes. Svenskt jordbruk och den borgerliga oppositionen sade: Detta är ingen vettig jordbrukspolitik! Och ni kunde heller aldrig förverkliga den.

Detta är ett alldeles klart faktum och kan inte motsägas. Därför är väsentliga delar av den jordbrukspolitik som vi nu för ett fullföljande av vad den faktiska utvecklingen under 1970-talet ledde fram till.

Var gjorde ni av er nedskrotningsplan för svenskt jordbruk, Svante Lundkvist? Var ligger de kartor som lantbruksdirektörerna reste runt med i slutet på 1960-talet? Det skulle vara roligt att få se dem, därför att de utan tvivel är mycket graverande historiska dokument.

Det var er jordbrukspolitik. Den genomfördes inte. Eftersom vi var överens på en punkt förut, tycker jag att vi kan vara överens om att det var en rasande tur för hela den svenska nationen att er jordbrukspolitik fick ligga kvar i lådan, för där passar den bra.

Sedan, Svante Lundkvist, var det väl ändå en viss överdrift att påstå att jag hyser sådana tilltro till enskilt ägande att jag inte har kunnat upptäcka någon enda skogsbrukare som underlåter att på bästa sätt förvalta sitt skogspolitiska pund. Det har jag aldrig uttalat. Men jag har bestämt sagt att är vi så många som ägnar oss åt skogsbruk i det här landet, då kan skillnaden vara rätt betydande mellan den som är bäst och den som är sämst på att sköta sitt skogsbruk, men jag har för mig att huvuddelen sköter sin skögl riktigt bra. Jag tillstod att den skogsreserv som har förbrukats inom domänverket och inom bolagsskogsbruket troligen finns hos de enskilda ägarna, och jag sade t. o. m. att under den tid som vi har framför oss kan det rent av vara en fördel. Kvar står då frågan: Vad skall vi gör med dem som har varit försumliga och som inte har varit duktiga skogsbrukare? Ja, vi måste naturligtvis ha en press på dem. Men tanken på att normera hela det svenska skogsbruket efter de förhållanden som den *sämste* skogsbrukaren möjligen ger anledning till har jag vägrat att ansluta mig till. Om det är klok skogspolitik eller inte diskuterar vi fortfarande. Jag menar att det är det *inte*.

Anf. 101 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! Vi har verkligen aldrig sagt att vi skall normera hela det svenska skogsbruket efter den skogsbrukare som sköter sig dåligt. Vad vi har försökt få regeringspartierna att gå med på är åtgärder mot de skogsbrukare som sköter sig dåligt, men vi har vid varje tillfälle med skärpa understrukt att de åtgärder vi föreslår inte riktar sig mot de skogsbrukare som sköter sig bra. Det är ju det som är sanningen. I det sammanhanget har Arne Andersson i Ljung inte haft någonting annat att erbjuda än ekonomiska stimulanser till dem som enligt vår gemensamma uppfattning inte tar sitt ansvar för en så viktig resurs som vår skog.

Sedan flydde Arne Andersson från sin egen argumentering genom att teckna en vrångbild av den socialdemokratiska jordbrukspolitiken. Han säger att anledningen till att det svenska jordbruket hade det hyggligt under den socialdemokratiska regeringstiden – han höll tydligen med mig om det – var att socialdemokratin inte genomförde sitt jordbrukspolitiska program. Enligt Arne Anderssons mening var vårt jordbrukspolitiska program en nedskrotningsplan för det svenska jordbruket. Jag kan bara rekommendera Arne Andersson: Läs 1967 års jordbruksproposition och läs debatten! Han skall då konstatera att det i realiteten egentligen var väldigt litet som skilde partierna åt den gången. Vi sade att vi borde ha en självförsörjningsgrad på lägst 80 %, medan man på borgerligt håll sade att den borde vara mellan 80 och 90 %. Det var det som skilde oss åt. Då diskuterade vi också dessa frågor i en helt annan jordbrukspolitisk situation än den vi sedermera har fått.

Jag tror nog att Arne Andersson mår bättre av att döma oss och andra efter våra gärningar. Enligt vår gemensamma uppfattning har även de svenska bönderna drabbats av den dåliga ekonomiska politik som den borgerliga regeringen har fört.

Anf. 102 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Eftersom Svante Lundkvist tycks ha den uppfattningen att jag inte vet vad det jordbrukspolitiska beslutet innebar, kan jag tala om för honom att jag aldrig trott att socialdemokratisk jordbrukspolitik var så dålig att man tänkte sig att lägga ned de stora jordbruksdistrikten i landet. Något sådant föreslog man inte. Men jag vet att halva den svenska produktionen sker i mellanområdena. En icke obetydlig del av produktionen sker i skogsbygden.

Jag har suttit på möten, arrangerade av lantbruksnämnderna, och jag har sett de kartor som jag för en stund sedan nämnde. Dessa kartor visade att man i vissa socknar skulle ha ett jordbruk, i andra två. Det var ingen glad syn för dem som bevisade dessa föreställningar. Jag tycker att vi kan släppa den delen av debatten, eftersom vi alla vet vad detta egentligen innebar. Låt vara att det kan vara överord att kalla denna politik för nedskrotningspolitik. Den innebar i alla fall en mycket stark nedskärning av svenskt jordbruk, som hade drabbat landets skogs- och mellanbygder utomordentligt hårt. Det var innan Svante Lundkvist upptäckte – och nu är vi överens om formuleringarna – att jord- och skogsbruket kanske är en av de största tillgångarna när det gäller

regionalpolitiken. Den arealbundna produktionen måste finnas där marker-
na finns. Följaktligen är det mycket bra att vi inte gick på den socialdemo-
kratiska politiken den gången.

Talmannen anmälde att Svante Lundkvist anhållit att till protokollet få
antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 103 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! I denna nu snart avslutade debatt har det talats mycket om
ekonomi och sysselsättning. Det är naturligt mot bakgrunden av den
besvärliga ekonomiska situation som vårt land befinner sig i och mot
bakgrunden av den besparingsproposition som regeringen har framlagt. Jag
skall helt kort uppehålla mig vid bilaga 3 till besparingspropositionen, vilken
bilaga berör försvarsdepartementet.

Föredragande statsrådet anför bl. a. att han avser att göra besparingar för
budgetåret 1981/82 på totalt 300 milj. kr. men att "åtgärderna skall
genomföras så att de inte får negativa konsekvenser för vårt försvars
beredskap och styrka." Det är mot bakgrund av de för världsfreden så
hotande konflikterna som finns på flera håll – jag kan nämna Afghanistan och
kriget mellan Irak och Iran – viktigt att detta konstaterande görs och att det
också kan infrias. Det svenska försvarets effekt har på grund av otillräckliga
anslag och ett bristfälligt priskompensationssystem nedgått på ett sätt som
inte står i överensstämmelse med av riksdagen beslutad målsättning för vår
säkerhets- och försvarspolitik. Detta har bl. a. illustrerats på ett högst
olustigt och handgripligt sätt när det gäller den svenska marinens alltmer
begränsade förutsättningar att motsvara kraven på en god beredskap.

I en TT-intervju nyligen förklarade chefen för marinen att marinens
nedrustning innebär att vi inte kan bekämpa flera olika ubåtar som samtidigt
kränker Sveriges territorium. Den senaste kränkningen bevisar tyvärr
riktigheten av detta påstående och att marinen drabbats mycket hårt av de
otillräckliga försvarsanslagen. Detta är ur svensk försvarssynpunkt djupt
oroande. Även om marinen drabbats hårdare än de andra två försvarsgre-
narna så hör det till denna oroande bild att även effekten inom armén och
flygvapnet har minskats på ett sätt som inte kan få fortsätta.

Det ter sig, herr talman, egentligen ganska egendomligt att vi inte i vårt
land, som bl. a. har överkapacitet inom varven, genom moderniseringar av
äldre fartyg skulle kunna se till att dessa kunde vara kvar i marinens
organisation till en rimlig kostnad och därmed förstärka vårt kustförsvar. Låt
mig på nytt citera marinchefen. Han anför i sin programplan:

"Den förändrade miljön kommer att ställa ökade krav på försvaret.
Genom sin sammansättning och sitt sätt att verka kan de marina förbanden
på ett kostnadseffektivt sätt möta de ökande uppgifterna. En ökad satsning
på marina förband är därmed en riktig åtgärd i den förändrade miljön."

Jag vill helt instämma i det påståendet.

Ett studium av marinens programplan 1981/82–1985/86 ger ytterligare
belägg för att det finns ett betydande gap mellan marinens uppgifter och

förbandsresurser. Genom att jagarna successivt utgår ur organisationen minskas ytterligare bl. a. resurserna för ubåtsjakt, och minröjningsförbanden får också minskad effekt.

I marinens uppgifter ingår även att skydda vår egen sjöfart. Detta klarades på ett berömvärd sätt under andra världskriget. Förutsättningarna nu och i framtiden är försiktigt uttryckt starkt begränsade.

I statsministerns anförande i samband med riksmötets öppnande anförde han bl. a. att Sverige vill verka för minskade rustningar bl. a. i Europa och för att 1977 års försvarsbeslut skall fullföljas. Ja, bägge målsättningarna är utomordentligt angelägna. Rustningsnivån i vår närmaste omvärld visar ingen tendens att sänkas – tvärtom. Vår försvarsmakt måste därför – och för att rätt kunna fylla sin fredsbevarande uppgift – anpassas till utvecklingen inte minst i våra närområden. Trots vår besvärliga ekonomiska situation får vi inte använda försvarsutgifterna som en budgetregulator – försvarets kostnader måste anpassas till vår bedömning av konfliktriskerna i omvärlden. Senast i går anförde också statsministern att freden är bräcklig. Det finns ingen anledning att motsäga det påståendet, men det finns anledning att i ökad utsträckning ta hänsyn till det när det gäller att ta ställning till försvarsanslagen. Inte minst är det nödvändigt att försvaret får ett priskompensationssystem som motverkar den urholkning som annars blir en följd av främst den snabba tekniska fördyringen. Det är min förhoppning att den sittande försvarsutredningen skall kunna lösa den uppgiften på ett tillfredsställande sätt.

Att jag här främst tagit upp marinens problem innebär inte att jag förringar svårigheterna inom de andra försvarsgrenarna. Det är bara det att marinens svårigheter genom inträffade kränkningar av våra territorialvatten kommit speciellt i blickpunkten.

Herr talman! Inom försvaret arbetar människor som är mycket plikttrogna och som ofta utför sina arbetsuppgifter under mycket besvärliga betingelser. Det gäller såväl militär som civil personal. De arbetar ofta på arbetsplatser och i lokaler som inte tillnärmelsevis motsvarar de krav på arbetsmiljö som uppställs inom civil verksamhet – detta inte sagt som någon kritik mot militära myndigheter utan endast som ett ytterligare understrykande av att försvaret inte heller när det gäller underhåll och investeringar fått erforderliga resurser. Det gäller här ofta försyndelser som ligger långt tillbaka i tiden. Den snabba minskningen av fast anställd personal – unik i statlig verksamhet – har sannerligen inte heller gjort situationen lättare.

Jag har, herr talman, med detta endast velat understryka att besparingar måste göras och att nu framlagda förslag är ett steg i rätt riktning men att när det gäller anslagen försvaret ändå måste få resurser till sitt förfogande i relation till av riksdagen fattade försvarsbeslut.

Anf. 104 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Jag skall börja med att instämma i Svante Lundkvists resonemang om behovet av resurshushållning, men jag vill samtidigt med skärpa markera att jag inte tror att man når den genom en centralstyrd

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

planhushållning, som Svante Lundkvist företräder. Jag vill därefter tala något om resurshushållning på energiområdet.

Det är hög tid att dra upp konkreta riktlinjer för 1980- och 1990-talens energipolitik. Vi kan som bekant inte exakt förutse framtiden. Därför måste vi planera för stor handlingsfrihet men också hålla en hög beredskap för snabba förändringar.

Energi politikens målsättningar bör bl. a. vara:

att energihushållning skall främjas vid såväl produktion som brukande av energi.

att utbyte av importerad energi mot inhemsk energi och/eller svensk teknik skall prioriteras,

att hushållning med energikvalitet medvetet skall eftersträvas,

att miljöpåverkan skall vägas in i den totala kostnadsbilden för varje energislag och

att den faktiska och långsiktiga kostnaden för energislag om möjligt skall återspeglas i konsumentpriset, så att vi får ett kostnadsmedvetet brukande av energin.

När man avlyssnar dagens energidebatt, blir man orolig för att partsintressen kommer att växa sig breda, och den helhetssyn på energifrågorna som är nödvändig för en god resurshushållning kommer att få stå i skamvrån.

Det finns många vildvuxna debattblommor. Jag skall peka på några.

Det elöverskott som så ihärdigt förnekades före folkomröstningen erkänns i dag av nästan alla, men ändå gäller inte debatten om vi skall spara i produktionen – t. ex. ej bygga Oskarshamn 3 – utan hur vi skall konsumera all elström. Vattenfall talar redan om att bygga kolkondensverk.

Ibland görs det gällande att kärnkraften efter folkomröstningen blivit mycket säker. Detta säger man trots att de kanske allvarligaste bristerna någonsin, i form av tidigt åldrande och sprickor i kylsystemet, upptäckts först efter folkomröstningen.

Vidare sade representanterna för linjerna 1 och 2 att Kol-Sverige skulle bli resultatet om Linje 3 segrade. I dag arbetar starka krafter, speciellt de som kopplade ihop Linje 3 med kol, för en massiv kolsatsning. De påstår att vi snabbt måste satsa på kol för att inte bli akterseglade och få dåliga kolkontrakt. Kol framställs som enda alternativet för snabb reducering av oljeberoendet. Jag är verkligen rädd för att vi håller på att gå över ån efter vatten.

Den pågående debatten inger oro. Det tycks fortfarande finnas låsningar till storskalig och gammal teknik, som kan få förödande konsekvenser för en framtidsyttande energipolitik. Det finns en uppenbar risk att vi låser fast oss vid ett elöverskott och en storsatsning på kol, men låter energi som redan finns mitt ibland oss vara outnyttjad.

Alla vet vi att energi aldrig kan förbrukas, bara förändras och förorenas. Vad vi förbrukar är energikvalitet. Vi sänker en hög vattentemperatur, dvs. hög kvalitet till en lägre temperatur, lägre kvalitet, när vi med vattensystem värmer våra bostäder. Vi utnyttjar en än mer markant kvalitetskonsumtion när vi värmer våra bostäder med elström. Elström representerar en av våra

högsta energikvaliteter. Att värma bostäder med elström är ur kvalitetssynpunkt att jämföra med att åka hiss i en skyskrapa och då för att komma från första till andra våningen ta vägen över nittionde våningen. Ur kvalitetssynpunkt är det helt förkastligt att använda elström för direkt bostadsuppvärmning. I nuvarande överskottssituation kan det övergångsmässigt vara försvarbart.

Huvudregeln är dock att användande av högre energikvalitet än nödvändigt alltid innebär energislöseri.

En medveten hushållning med energikvalitet öppnar vägen till nya och miljövänliga energikällor.

Våra fjärrvärmesystem har av tradition byggts för vattentemperaturer på +110–120°C. Detta var ekonomiskt riktigt när energin var billig. I dag är det fel. Många menar att det är enormt kostbart och nästan omöjligt att anpassa befintliga fjärrvärmesystem till lägre vattentemperaturer. Jag tror att de har fel. Jag kan visa exempel ur verkliga livet hur man i ett större fjärrvärmenät genom en successiv anpassning till lägre temperaturer lyckats åstadkomma ett driftförhållande där 85 % av totala energibehovet kan täckas med vattentemperaturer på +80°C och lägre och där nästan 40 % av totala energibehovet kan täckas med vattentemperaturer på +60°C och därunder.

I ett fjärrvärmenät där inga driftanpassningar gjorts kan i allmänhet endast 25–30 % av energibehovet täckas med vattentemperaturer på +80°C och lägre. Varför är då +80°C så intressant? Jo, därför att större dieselmotordrivna eller turbindrivna värmepumpar är ekonomiskt intressanta upp till +80°C men kan vara tveksamma vid högre temperaturer.

Det finns många energikällor som kan förädlas med hjälp av värmepumpar. Jag skall redovisa ett exempel av många.

Vid Ryaverket i Göteborg släpps varje dygn ut ca 300 000 m³ renat vatten med en lägsta temperatur av +8°C. Om vi med hjälp av t. ex. turbindrivna värmepumpar kyler detta vatten 6° får vi en effekt ur vattnet på ca 87 000 kW, och till detta kommer rörelseenergin från turbinen och värme från mottrycksanläggningen i samma storleksordning, alltså en total effekt på ca 170 000 kW. Med en drifttid på 5 000 timmar om året, full last, blir totala energimängden ca 850 000 000 kWh.

Skall motsvarande energimängd produceras i en oljeeldad hetvattencentral går det, med 85 % verkningsgrad, åt ca 100 000 m³ olja till ett värde av ca 100 miljoner. Värmepumparna kräver vid turbindrif ca 45 000 m³ olja eller motsvarande energi i kol, flis e. d. Man sparar en oljemängd om ca 55 000 m³ per år och en bränslekostnad på ca 55 milj. kr. om olja används och ca 75 milj. kr. om kol används.

Investeringen för själva produktionsanläggningen kan grovt skattas till 100–125 milj. kr. Det är som synes en klart lönsam affär, om energin kan avsättas i befintligt och utbyggt fjärrvärmenät. Det är mycket viktigt att komma ihåg att värmepumpanläggningar av denna typ och koleldade hetvattencentraler konkurrerar om samma "baslastutrymme" i våra fjärrvärmenät.

Värmepumpen utnyttjar 50–70 % inhemsk spillvärme och är i hög grad en svensk industriprodukt. Detta förbättrar vår bytesbalans och ökar sysselsättningen. Det finns gott om användbar spillvärme i våra reningsverk och framför allt inom industrin. Vi måste lära oss att utnyttja den rätt. Det finns ingen mer angelägen uppgift i svensk energipolitik än att främja effektiv hushållning med energikvalitet. Då kan vi undvika en felsatsning på kol, som skulle komma att förhindra ett lönsamt utnyttjande av svensk miljövänlig energi.

Herr talman! Jag vill också mycket kortfattat lägga ett par synpunkter på elöverskottet. Vi skall avveckla kärnkraften till senast år 2010 – 12 kärnkraftverk motsvarande ca 10 000 000 kW. Måste vi då inte utnyttja våra fjärrvärmenät som kylsystem för kommande kraftvärmeverk? Frågan är berättigad, och vi måste redan nu göra klart för oss hur mycket elström vi anser oss behöva i början av 2000-talet.

Det är högst osannolikt att elström i det långa perspektivet kommer att användas för uppvärmning av bostäder och lokaler. Detta begränsar behovet av elström. Jag tror att ett nödvändigt elströmsbehov ej överstiger 100 TWh, inkl. överföringsförluster, i början av 2000-talet. Det är alltså något högre än det behov vi har i dag.

Elströmmen kan tänkas produceras på följande sätt i början av nästa sekel: Vattenkraft ca 70 TWh, mottryck-kraftvärme 20 TWh, i dag 12 TWh, vindkraft 8 TWh, kondenskraft 2 TWh, ungefär lika mycket som i dag och som måste finnas som en regleringspost.

Under dessa förutsättningar behövs en utbyggnad av kraftvärme, men de 8–10 TWh det rör sig om bör rymmas jämsides med lönsamma spillvärmeprojekt, om beräknad utbyggnad av fjärrvärmen kommer till stånd.

I hög grad är kraftvärmen en taxefråga. Elströmmen i de aktuella kraftvärmeverken produceras i första hand vid förbrukningstoppar och är därför i en normal marknad värd ett högre pris.

Om vi i dag skulle kostnadsanpassa lågspänningstaxan utan hänsyn till elöverskottet, så skulle den sannolikt pendla mellan ca 35 öre/kWh på dagtid under vintern och ca 10 öre/kWh under sommaren. Denna kostnadsskillnad beror på den ojämna konsumtionen. Skillnaden mellan den ljusa julnatten och den kalla februaridagen är flera hundra procent. Även om vi räknar månadsmedeltal är skillnaden minst 100 %. Denna obalans förstärks ju mer vi bygger ut elvärmen. Den verkliga kostnadsskillnaden mellan sommar och vinter ökar med detta.

En kostnadsanpassad eltaxa visar med skrämmande tydlighet hur farlig utbyggnaden av elvärmen är på sikt. I det längre perspektivet kan vi inte avskärma prissättningen från en ekonomisk verklighet. Detta måste vara en tankeställare för dem som vill placera vårt elöverskott i en permanent elvärme.

Herr talman! Jag vill sammanfatta mitt inlägg i följande slutsatser.

Hushållning med energikvalitet måste främjas.

Inhemsk energi skall prioriteras före import.

Eltaxorna måste successivt kostnadsanpassas.

Utnyttjande av spillvärme minskar miljöproblemen, förbättrar bytesbalansen och ökar sysselsättningen.

Anf. 105 OLE AULIN (m):

Herr talman! Jag har under denna allmänpolitiska debatt varit en flitig lyssnare. Skall man vara med och fatta politiska beslut i en svår tid tror jag det är nödvändigt att lyssna, inte bara på sina egna utan också på motståndarna. Inom parentes vill jag säga att när Gösta Bohman i går höll sitt huvudanförande fanns inte fler socialdemokrater i denna sal än att de kunde räknas på ena handens fingrar. Nu är det många fler här.

Över mycket av vad jag har hört i denna debatt har jag blivit beklämd. Jag har blivit beklämd över alla okvädingsorden, beklämd över oförmågan, eller rättare sagt oviljan, att lyssna och att argumentera i sakfrågorna, beklämd över den bristande generositeten de politiska motståndarna emellan, över att så sällan någon medger att man kan ha haft fel. Jag har blivit beklämd också över att den ohöljda partitaktiken får gå före landets väl, beklämd över alla dessa överord om social nedrustning och all den skrämselpropaganda som riktas till pensionärerna för att skrämja dem över till de egna leden.

Häromkvällen sände Pejling i TV 1 ett program om den svenska ekonomin. Det programmet gav en klarare bild av vårt läge och orsakerna till att vi hamnat där och möjligheterna att komma ur det än många av de politiska budskap som har förmedlats från kammarens talarstol.

Socialdemokraterna och kommunisterna skall nu begära förtroendecom-röstning. Herr talman! Det finns skäl att fråga: Vilket förtroende har väljarna, svenska folket, för de politiker som med ett ordfyrverkeri av misstänkliggöranden försöker fly undan från att ge den rätta bilden dels av det läge, i vilket vi befinner oss, dels av de åtgärder man kan rekommendera för att förbättra läget?

Anf. 106 OLOF PALME (s):

Herr talman! De borgerliga partierna gav icke inför fjolårets val medborgarna en riktig beskrivning av vårt ekonomiska läge.

Den borgerliga regeringen har icke väljarnas mandat att driva en politik som innebär svikna löften mot pensionärerna och ökade sociala och ekonomiska klyftor. I dagens debatt har detta svek mot pensionärerna ytterligare blottlagts.

Den borgerliga regeringen har icke väljarnas mandat att ge upp den fulla sysselsättningen som huvudmål för den ekonomiska politiken.

Den borgerliga regeringen har drivit en hård blockpolitik i Sveriges riksdag. Den politik som nu krävs måste utformas så att den kan få ett brett stöd hos det svenska folket. Den borgerliga regeringen har visat sig sakna förmåga att samla nationen för att föra oss ut ur den ekonomiska krisen.

Av dessa skäl har vi socialdemokrater begärt nyval, vilket avvisats av den borgerliga regeringen. En misstroendeförklaring är då det enda sätt på vilket vi kan få vårt krav på nyval prövat i riksdagen.

Herr talman! På den socialdemokratiska riksdagsgruppens vägnar yrkar

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

Yrkande om misstroendeförklaring

Torsdagen den
16 oktober

*Allmänpolitisk
debatt*

*Yrkande om miss-
troendeförklaring*

jag härmed att riksdagen förklarar att statsminister Thorbjörn Fälldin icke har riksdagens förtroende.

Anf. 107 TALMANNEN:

Det av Olof Palme väckta yrkandet om misstroendeförklaring mot statsministern Thorbjörn Fälldin har biträttats av Hans Gustafsson, Curt Boström, Lena Hjelm-Wallén, Birgitta Dahl, Gunnar Sträng, Valter Kristenson, Olle Westberg i Hofors, Hilding Johansson, Stig Alemyr, Thage Peterson, Eric Holmqvist, Kjell-Olof Feldt, Paul Jansson, Lars Ulander, Per Bergman, Maj-Lis Landberg, Svante Lundkvist, Lisa Mattson, Sven Aspling, Erik Wärnberg, Lennart Andersson, Ingvar Carlsson, Sture Palm, Ingvar Svanberg, Bertil Zachrisson, Gunnar Nilsson, Olle Göransson, Marianne Ståhlberg, Maj-Lis Lööv, Rune Carlstein, Börje Nilsson, Per-Axel Nilsson, Karl-Erik Svartberg och Bo Forslund. 35 ledamöter har alltså förenat sig om detta yrkande.

Då de i regeringsformen 12 kap. 4 § föreskrivna förutsättningarna för yrkandets prövning sålunda föreligger, bordläggs det anhängiggjorda ärendet om misstroendeförklaring mot statsministern Thorbjörn Fälldin.

Ärendet bordlades.

Anf. 108 TALMANNEN:

Yrkandet bordläggs på nytt i morgon, fredagen den 17 oktober kl. 09:00. Efter överenskommelse mellan samtliga riksdagspartier kommer jag att föreslå att yrkandet bordläggs ännu en gång, tisdagen den 21 oktober kl. 15.00. Omröstningen om misstroendeförklaring kommer därigenom att företas vid början av kammarens sammanträde onsdagen den 22 oktober kl. 10.00.

Anf. 109 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Den borgerliga regeringen – som gick till val på ett mittenprogram – driver i dag en utpräglad högerpolitik. Medvetet planerar den nu för kraftigt stigande arbetslöshet, prisstegringar och hyreshöjningar. Den genomför systematisk social nedrustning.

Därför krävs nyval för att ge en riksdagsmajoritet och en regering som för en arbetarpolitik i folkflertalets intresse.

Därför yrkar jag på vänsterpartiet kommunisternas riksdagsgrupps vägnar att riksdagen förklarar att statsminister Thorbjörn Fälldin inte har riksdagens förtroende.

Anf. 110 TALMANNEN:

Det av Lars Werner väckta yrkandet om misstroendeförklaring mot statsministern Thorbjörn Fälldin har biträttats av Carl-Henrik Hermansson, Eivor Marklund, Bertil Måbrink, Nils Berndtson, Eva Hjelmström, John Andersson, Raul Blücher, Alexander Chrisopoulos, Tore Claeson, Tommy Franzén, Lars-Ove Hagberg, Sven Henriesson, Per Israelsson, Marie-Ann

Johansson, Inga Lantz, Karin Nordlander, Hans Petersson i Hallstahammar, Jörn Svensson och Oswald Söderqvist.

Antalet ledamöter som förenat sig om yrkandet är 20 och understiger sålunda det antal som angivits i regeringsformen 12 kap. 4 § som förutsättning för prövning av yrkandet. dvs. 35 ledamöter. Det av Lars Werner väckta yrkandet om misstroendeförklaring kan alltså inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

9 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1980/81:22 om insyn i statliga företag

1980/81:26 om överenskommelse angående Sölvbackaströmmarna

10 § Anmäldes och bordlades

Motion

1980/81:7 av *Jörgen Ullenhag*

med anledning av proposition 1980/81:5 om ändring i läkemedelsförordningen

11 § Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 16 oktober

1980/81:18 av *Stina Andersson* (c) till statsrådet Elisabet Holm om ändring i informationsskrift för blivande mödrar:

Skriften *Vänta barn* kommer inom kort att delas ut till alla blivande mammor. Denna skrift synes inte entydigt rekommendera blivande mammor att vara alkoholfria under graviditeten.

Att alkohol ger skador på fostret är en gammal kunskap. Forskningen är nu enig om att alkohol och tobak är det största hotet mot det ofödda barnet. Hittills har man inte kunnat fastställa var gränsen mellan farligt och ofarligt bruk går under graviditetens olika stadier. Socialstyrelsen säger att öl till maten och lite vin ibland inte har någon betydelse. "Öl" och "lite vin" innebär för storförbrukande blivande mammor en helt annan mängd alkoholhaltig dryck än för andra. De som dricker mycket får inte stöd av socialstyrelsens skrift i sina försök att vara alkoholfria under sin graviditet. Med anledning av det anförda önskar jag ställa följande fråga till sjukvårdsministern:

Avser sjukvårdsministern ta initiativ till att skriften *Vänta barn* kompletteras så att alkoholinformationen till blivande mammor överensstämmer med de senaste rönen inom forskningen?

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

Anmälan av interpellation

12 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 16 oktober

1980/81:38 av *Marie-Ann Johansson* (vpk) till socialministern om ändrade regler för ledighet för vård av sjukt barn:

Rätten till ledighet för vård av sjukt barn omfattar numera 60 dagar per år. Rätten gäller för barnets föräldrar och – i de fall äktenskap föreligger – barnets vårdnadshavare och dennes/dennas hustru/make. Däremot gäller rätten inte för den partner vårdnadshavaren sammanbor med under äktenskapsliknande former. Här är alltså ett fall då gällande bestämmelser inte är neutrala till samlevnadsformen. Jag vill därför fråga:

Avser socialministern att ta några initiativ för att förändra dessa bestämmelser, så att de gäller lika för olika samlevnadsformer?

1980/81:39 av *Karl-Erik Svartberg* (s) till statsrådet Britt Mogård om utvärdering av viss försöksverksamhet inom grundskolan:

I propositionen 1978/79:180 om ny läroplan för grundskolan m.m. redovisades att en viss försöksverksamhet med närmare samarbete mellan förskola och lågstadium bedrivits i ett antal kommuner. Någon samlad utvärdering av försöksverksamheten har dock inte skett. Föredragande statsrådet ansåg det önskvärt att en sådan kommer till stånd och aviserade en utredning som också skulle komma fram till en helhetssyn på dels vad som redan gjorts, dels i vilken riktning den fortsatta utvecklingen skulle gå.

Statsrådet Mogård har i ett frågesvar den 11 december 1979 meddelat att hon avser att "inom den närmaste framtiden" begära bemyndigande att tillkalla en kommitté.

Eftersom utredningen är angelägen ber jag få fråga statsrådet Mogård:
När beräknas kommittén starta sitt utredningsarbete?

1980/81:40 av *Bertil Jonasson* (c) till handelsministern om åtgärder mot illegal invandring:

Den illegala invandringen medför allt större problem. Många människors förtroende för den förda invandrarpolitiken skadas, vilket blir till förfång för den legala invandringen och för de nödvändiga positiva samhällsåtgärderna för dessa människor. Enligt uppgift går en betydande del av den illegala invandringen genom Värmland. Det skulle i så fall vara möjligt på grund av att bl. a. tullen har för små resurser för gränskontrollen och också på grund av att polisens resurser i gränsområdena är otillräckliga. Jag vill därför fråga handelsministern:

Är det möjligt att stärka tullens resurser för att komma till rätta med den illegala invandringen?

1980/81:41 av *Ingvar Eriksson* (m) till jordbruksministern om ändring av skördeskadeskyddet:

Väderleken för 1980 års vegetationsperiod har varit ogynnsam. Särskilt gäller detta delar av södra Sverige, som fått vidkännas en ovanligt riklig nederbörd. Alla typer av odlingar har drabbats, alltifrån spannmålsgrödor och vallodling till grönsaksodling. Lokalt i Skåne och Halland har odlingarna helt gått till spillo.

Årets skördeläge har därför på ett mycket påtagligt sätt aktualiserat sådana förändringar i skördeskadeskyddet som bör leda till ökad individuell anpassning för olika grödor. Detta gäller alla grödor, även de som f. n. inte omfattas av skördeskadeskyddet.

Anser statsrådet att det är möjligt att skyndsamt förändra skördeskadeskyddet i så måtto att flera grödor omfattas av skyddet och att en individuell anpassning för olika grödor blir möjlig?

1980/81:42 av *Mårten Werner* (m) till statsrådet *Elisabet Holm* om ett nytt dödsbegrepp:

Med anledning av det aktuella fallet där en svensk ges möjlighet till hjärttransplantation i USA inställer sig på nytt frågan om införande av ett nytt dödsbegrepp och nya dödsriterier. F. n. anses svenska läkare vara förhindrade att utföra hjärttransplantationer i Sverige men tycks vara oförhindrade att remittera patienter till annat land för att undergå dylik operation. I ett läge där andnings- och hjärtstillestånd ofta kan hävas med modern teknisk terapi och följaktligen inte längre kan vara ovillkorliga dödsriterier torde det vara angeläget att nu fastställa en klar och sakligt välmotiverad gränsdragning mellan liv och död.

Avser statsrådet initiera en utredning om nytt dödsbegrepp?

13 § Kammaren åtskildes kl. 18.51.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 9

Torsdagen den
16 oktober

*Meddelande om
frågor*